No. ५४१८ · ५

Title दशावतारचरितम्

Author क्षेमेन्द्रः

Extent १४३ Age

Subject भक्तिशास्त्रम् · संपूर्णम्

नं० ५८४१८ - घ
दशावतार चरितम् (भक्तिशास्त्रम्)
पत्राणि १४३ (सम्पूर्णम्)
कर्त्ता क्षेमेन्द्रः

दशावतारचरितम्

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॐ महाकवि
श्रीक्षेमेन्द्रप्रणीतं दशावतारचा-
रितम् ॥ मत्स्यवतारः प्रथमः ॐ
अशेषविश्वैविवर्तनाट्यवपेन न
मः मायागहनगूढाय नानारूपा
य विष्णवे १ देवः पायादपायात्त्रि
भुवनभवनस्तम्भभूतः स पुंसा
नापुंसामप्यस्य भक्त्या प्रभवति पु
रुषः स्वर्गमार्गेऽपवर्गे मत्स्यः कू
र्मो वराहः पुरुषहरिवपुर्वामनो
जामदग्न्यः काकुत्स्थः कंसहन्ता
स च सुगतमुनिः कल्किनामा च वि
ष्णुः २ आदिमत्स्यः स जयताद्यः स्वा
मोल्लासितैर्जलैः गगने विदधेऽ
म्भोधिं गगनं च महोदधौ ३ नेन
मस्कुर्महे कूर्मं यः कवाटमसंकट
म् अतीतसर्वब्रह्माण्डमवशेषमिवा

वावहन् ४ वराहं नौमि मानन्ता येनो
त्क्षिप्ता क्षितिः पराम् अधोधृतार्थस्तेजे
व नतस्याकान्तपाम हा ५ जयाय नृह
रिर्वोऽस्तु दैत्योरःशोणितार्णवे हारमौ
क्तिकगर्भास्तानश्चरदनखशुक्तयः ६ वि
विक्रमोऽस्तु भूत्यै वः प्रांशवी मध्यमा
ननः यस्य पश्चादनन्ताभूत्तस्यगतिरि
वाकृतिः ७ अभग्नं जामदग्न्यो वः प्रय
च्छतु जयोदयम् यत्कुठारकठोराग्रो
भूपालैः शलभायितम् ८ नौमि रामं वि
योगार्के यः काञ्चननिभैः शरैः होमान
लशिखारूढमिव वक्त्रवनं पुनः ९ शौ
रिर्जयति कंसस्य जीवितग्रथमानिधिः
यश्चक्रे चक्रदाननवाणबाहुप्रतिग्रहम् १०
यस्य सभ्रूभ्रमाकम्पा मारग्रामाः ससैनि
काः चक्रेण रागं नद्वेषं स शान्त्यै सु
गतोऽस्तु वः ११ स्वच्छन्दप्रोच्छलच्छेच्छ नि
मिरोद्भेदसच्छविः कल्किविष्णुः प्रकाशाय

प्रभातार्क इवात्मवः १२ अवतारकथासु
त्या भक्त्या भगवतो हरेः श्रीव्यासदासस्ते
मेन्द्रः कुरुते सरसाञ्जतिम् १३ स्वजनः
स्थितिविज्ञस्य गुणापशपयविहारिणः ह
रिभक्तिरसासिक्ताः स्रूयन्तां मम सूक्तयः १४
सन्तोषो यदि किं धनैः स्वविशनैः किं यद
नायत्तता वैराग्यं यदि किं व्रतैः किमटवि
लेस्यागे विवेको यदि सत्सङ्गो यदि किं
दिगन्तगमनप्रस्थानतीर्थश्रमैः श्रीका
न्ते यदि भक्तिरप्रतिहता तत्किं समाधिक्र
मैः १५ लसति हसति हर्षात्तीव्रदुःखेप
रेषो स्खलति गलति मोहाद्दात्मनः क्ले
शलेशे न दहति वदति निन्दमानिनां किंन
नीचः परुषवचनमल्पं श्रावितो हन्तमे
ति १६ गुणापास्य हीन हरिणानि निजपोवना
नि सत्संगतानि शमधर्मविवेचनानि
पुण्यानि तानि भववन्ध्यविमोचनानि च
र्वीवितानि चरितानि च चक्रपाणेः १७

मान्यः किल मनुर्नाम जगज्ज्येष्ठः प्रजा
पतिः चचार पूर्व्वं सुवीर्यः सर्व्वतीर्थपथा
तिथिः १८ स बदर्याश्रममाप्य नरनारा
यणाश्रयम् हरिसंदर्शनधिया चकार
सुचिरं तपः १९ स कदाचिदतिस्नात
स्तत्तटान्तरेऽम्भसि उवाचतलसंलीन
स्त्रासान्मत्स्यशिशुः शनैः २० भीतोऽहं
स्थलमत्स्येभ्यो रक्ष मां करुणानिधे भ
क्षयन्ति तथा निःस्वं दुर्बलं बलवत्तराः २१
श्रुत्वा स तेन विषमशोकविमोहितस्य
भीतस्य भीतिशमनेऽकृशपक्षपातः ॥
स्मै विपन्निपतितस्य करावलम्बः संप्र
णिपुण्यनिचयस्य समुद्भवोऽयम् २२
मुनिः श्रुत्वैतदाश्चर्यकारिमत्स्यशिशो
र्वचः दयार्द्रः संसमादाय जलकुम्भान्त
रेऽक्षिपत् २३ अवर्तमानेन कालेन तद्बृह
द्विमुपागतम् समीपवाप्यां चिक्षेप ग
ङ्गायामथ सागरे २४ कालेन स कलाम्भो

धिव्यापी विपुलविग्रहः कौनुकालो
कनायाते मनुमत्स्यः समभ्यधात् २५
अधुनाविषमः कालः कलुषः समुपस्थितः
विपरीतनिमित्तानि प्रवृत्तानि प्रजापते २६
परदारपरप्राणपरवित्तापहारिणः
विचरन्ति नराः कामक्रोधलोभपराय
णाः २७ यत्नेनास्यन्तिवालोके तद्धर्मो
न तिष्ठति मुक्तानि दक्षिणंपाणिंवामो
वामंवदतिणः २८ दासोद्विजः श्रयति शूद्र
नृपविशिष्यः शूद्रान्वयः कृषिवणिक्
क्रिययाकृतार्थः वैश्यः स्वजात्यकृविवि
प्रविवाहकारी होता गुरुर्वदति मन्त्रप
दानि शूद्रः २९ शौचेनास्तिकृतः परोपक
नयः समस्तवार्तैवकारोद्यः स्वद्रतया
परंपरयनद्रोही दरिद्रोजनः लेशेनापि
मुखंस्वगुणमदर्शास्वैरापचाराः स्त्रियः सं
सर्गी भुगमेतयस्यपुरतः संलग्नतेलक्षणे ३०
कस्मान्नचेनसंघातनिर्घातमलिलाहतम्

जगदेकार्णवीभूतमचिरेणाभविष्यति ३१
सर्ववीजभृतां तस्मिन्काले सप्तर्षिभिः
सहमत्स्यरूपेणानावमारुह्यस्थातव्यंस्थित
येत्वया ३२ ततःप्रकम्पनेश्रुत्वामत्स्यस्य
वचनंमनुः तत्तथेतिप्रतिश्रुत्यजगाम
निजमाश्रमम् ३३ अथोपाययोदिशंदे
हपरितस्तागाग्निमण्डली कालजिह्वास
मूहाभाद्वादशार्कोदयद्युतिः ३४ अने
कोब्रह्माण्डमार्तण्डप्लुष्टभुवनमण्डले च
राचरजगत्सर्गःसहसाभस्मसादभूत ३५
अथादशपतकार्तान्तमहिषस्येवसंततिः
निर्दग्धजगदङ्गारमलिनामेघसंह
तिः ३६ ततःपपातनीरन्ध्रधारासारम
रःक्षितौ विश्वसंक्षयशोकाश्रुप्रवाहः
ककुभामिव ३७ संवर्तकानलप्लुष्टस
मस्तपातालमण्डले कल्पान्तपवनापा
तभग्ने ब्रह्माण्डमण्डपे ३८ पुष्करावर्त
तकाम्भोभृत्स्रष्टहारिमसप्तस्तैवैःज

का॰
६॰
४

गदेकार्णवीभूतं तेन सममपश्यत ४९
घुन्मम् विपुले विस्तृते तस्मिन्मत्स्यस्य
वचनेस्मरन् भुजविततिमसलिलस्तं दृष्टुम
गमन्मनुः ५॰ सददर्शमहामत्स्यं चणश्रृं
ग शशिलाचनम् हूतैकमिव संहारे दि
नरात्रिप्रकाशयोः ५१ विभ्राणंमेरुसंका
शंमृगं शिरसिकाञ्चनम् अम्भोभिराहृ
तस्यानंनिर्यान्तमिववाडवम् ५२ उच्छो
च्छोटोच्छलितसलिलालोलकल्लोलजा
लैः स्थासाभ्यासप्रसरदमलोत्तुङ्गशृङ्गन
तरङ्गैः विकुर्वाणं श्रितमिवघनोज्ज्वल
कैलासलैले दृष्ट्वामत्स्यंहरिरिति मनु
र्लक्षणामानतोऽभूत ५३ तच्छृङ्गे
मलग्नां नावं धृतिमिवायताम् शक्रो
ह गिरा तस्य सहसप्तर्षिभिर्मनुः ५४
तस्मिन्काले निरालम्बमार्कण्डेयोनि
राश्रयः देवर्षिः सलिलमग्नं दृष्ट्वा जग
दचिन्तयत् ५५ अहोवतमहानेषका

लःसंकलिताखिलः जगज्जालसरमाभ्या
माटनिशंननिवर्तते ४७ क्कसमनगर
ग्रामग्रामः समग्रगिरीधरः प्रथितभु
वनाभोगः सेतुग्रहार्कगणनिर्गतः अरह
कुटिलस्वमोत्पत्रैरिवाश्रितविभ्रमे भ्रम
यति भवे भावैः कालः कृतैरथ संहृतैः ४२
मामास्ते मुनयस्तपोवनभुवस्तास्तीर्थ
मार्गार्थिताः शैर्यौत्साहमहोदयाः ख
बनेते भूभृद्गणभूमिपाः अन्ते सज्जनम
मुनीचविनयश्रीविनभृतेभ्रम स्वमा
कारमथमलब्ध्यनवकष्टं नकिंचि
त्स्थितम् ४८ इति संचिन्तयन्दोर्भ्याविर्
तिममलिलस्मरन् नामासाय मुनिनो
वमालल्मवेःम्बरोन्मावीम् ४९ आक्रम्य
माणः सतयामत्स्यपृष्ठाग्रकृष्टया म
मोन्मग्नः प्रपेदेऽन्तेसंसारस्य वनाम्भ
सः ५० तरङ्गतङ्गतरङ्गभङ्गविहितव्यो
माङ्गनालिङ्गने वाताघातविभक्तयो

का॰
द॰
५

जनशान्तावनौ च निमग्नेऽप्यन्ततः अतोभ
स्थितिनिश्चले स्फटिकभूतस्मे प्रमत्ते
क्वचि ज्ञात्वालयजलः स्वमन्नु निवर्तलो
येश्रमार्त्तः अभवत् ५१ अनर्कचन्द्रनक्षत्रे
दिनरात्रिविवर्जिते अप्रमाणेगते काले
मध्ये प्राणाम्भसो मुनिः ५२ तत्र सप्तर्षि
भिर्जुष्टां मनुना च प्रजास्रजा नावं मत्स्ये
व नापश्यन्मग्नमानमना मुनिः ५३
अथ विद्रुमवैडूर्यहेमशाखा सहस्रिणः
उत्कृतस्याम्भसो मध्यात् न्यग्रोधस्य महात
रोः ५४ अङ्के पर्यङ्कवन्येन स्थितं कमल
लोचनम् ददर्श शुभमले वालं बालं दी
साभरणभूषितम् ५५ सुगमम् तत्स
मीपमवाप्तोऽथ सत्वनिर्जलविह्वलः
निपीतः शिशुना तेन पयश्च्छलकलील
या ५६ तस्योदरे सगिरिगह्वरसागराणि
द्वीपापगानगरतीर्थतपोवनानि प
श्यन्नशेषभुवनान्यनिशं महर्षिर्नै

वान्तमन्तरवरः क्षविद्याप्रसाद ५७
प्रयाते विपुले काले निष्क्रान्तस्तन्म
त्वान्मुनिः अपश्यपद्माभिजाम्भोजे तस्मि
जातं प्रजाः सृजन् ५८ ब्रह्मणो मानसा
ज्जातैः प्रजापतिभिरद्भुतः मनुमुख्यैः
कृतः प्राग्वत्सर्गः पुनरदृश्यत ५९ अ
थ बहुविधवर्णाकारचेष्टानुभावे सम
विषमविभागे कर्मरेखाविभागः नव
विधिविहिते तद्विश्वनिर्माणचित्रे भु
वनभवनभित्तिव्यक्तसंसक्तमासीत् ६०
इति श्रीव्यासदासापराख्यश्रीक्षेमेन्द्र
विरचिते दशावतारचरिते मत्स्याव
तारः प्रथमः ॥ १

ॐ कूर्मावतारो द्वितीयः

दक्षस्ततः सर्गविधानदक्षः प्रजापतिः
कान्तिविभूषिताशः एकाधिकाः सर्व
गुणोन्नतेभ्यः शतार्धसंख्याः प्रददौ स्व
कन्याः १ ज्येष्ठास्तु माख्या भगवान्पिनाकी

कौ॰ टं॰ ६

त्रयोदशास्याः किल कश्यपस्य समस्ताधि
का विंशतिमत्रिपुत्रस्त्विन्दुः प्रपेदे दश
कं च धर्मः २ असूत देवानदितिः समस्ता
न्दैत्यान्दितिः कश्यपतः क्रमेण कद्रूश्च
नागान्गरुडारुणौ च खगाधिनाथौ वि
नताभिधाना ३ दनुस्तथा दानवसंघमु
ग्रं सुतं जनित्री सरमा बभूव श्वसामुचा
भूदथ कश्यपस्य हंसादिभेदेन विहंग
सर्गः ४ ततः सुराणां बलवत्तराणां क्षितेः
सुतानां च भुजोर्जितानाम् दुग्धोदधौ
मन्दरभूधरेण सुधामये मन्थमनोर
थोऽभूत ५ अथार्थितोऽभ्यर्थहिताय
विष्णुः सुरासुरैः प्रीतिघटैककार्यैः स
मस्तमं मन्दरमादरेण दलद्दरीकंदर
मुज्जहार ६ ततेति विष्टेषु सुरासुरेषु
नागेन्द्रध्वजे क्षीरनिधिं निरीक्ष्य प्रवेसम
भ्युपगन्तमद्रिराजं कृताञ्जलिर्विग्रह
वानुवाच ७ चतुर्मुखः सृष्टिमिमां तनो

त्रिविस्तरः स्थितिं पासि जगन्निवासश्च
न्ते हरः संहरसि त्रिलोकीमेकस्त्रिधा
कारणभेदतस्त्वम् ८ भवद्भुजोत्क्षेप
रयेण मुक्तः स्वातन्त्र्यनिर्यन्त्रगतिः
प्रमाथी न सप्तपातालतलावभेदी क्षा
णेषु विश्राम्यति शैलराजः ९ मत्स्य
प्रयत्नो यदि सर्वथैव न ह्यचिन्त्यताम
स्य शक्तिर्महाद्रेः वोढुं दृढोपक्रमका
र्यभारं प्रभा विहीनः किलकः समर्थः १०
यथार्थमाकापिसमथार्णवोत्के युक्ते विति
स्मियतयेति विस्तरः सम्योपमे मन्दर
धारणाय द्वितीयरूपेण बभूव कूर्मः
११ वनप्रमोदप्रतिमेन तेन विस्तारि
णान्तः परिस्पर्धमानः तरङ्गदोर्भिर्ग
गनाग्रगङ्गो क्षीरोदधिः क्षीब इवालि
लिङ्ग १२ क्षितिस्समावेगमथाच्युतेन
मेरुभरं भूमिभृतः सकूर्मः नवेश्वर
स्येव विश्रृङ्खलमस्तकार्यसिद्धेमतिमा

कौ॰ सं॰ ८

त्विकारम् १३ गिरागरीयानाहृतध्वजा
स्य वक्रक्रियां वासुकिराददानः आक
र्षयोग्यं हृदयग्रहेण चक्रे गिरिं मुग्ध
मिवातिमूर्तेः १४ अथाद्रिनाथे त्रिगुणा
नुबद्धमन्थानगिना मन्थनकार्यसिद्ध्यै भु
जंगराजे जगत्कर्मसहस्त्राः प्रह्वेन देवाव
दनेन देवाः १५ अथ मन्थनविधाने शो
भनेऽब्धेः प्रहते भुवनभवनभङ्गभ्रान्ति
हेतुर्बभूव कठिनकमठपीठप्रष्ठपृष्ठ
प्रतिष्ठप्रविलुठदचलेन्द्रोड्डाननिर्घात
घोषः १६ ततः श्रियः स्फाटिकमण्डपाभे
दन्तायतस्तम्भचतुष्टयाङ्कम् मव्योम्
नैरावणमिन्दुशुभ्रं द्विपेन्द्रमिन्द्राय पुर
रा त्रुपेन्द्रः १७ समस्तसत्त्वैः श्रवसं च सम
स्तं निर्दोषमुत्साहगुणोपपन्नम् प्रभाभि
रामे सकलक्रियार्हे सूर्यः प्रतापोदयस्य
प्रकाशम् १८ अमस्य महासुकिरवि
क्षि निर्यद्विषानलोल्काविकरालवक्त्रा

न् विलोक्य दैत्यान्सुरतः पयोधेरथोद्य
द्यो हास इवास्रतांशुः १९ स्वयं समादा
य हरिर्हिमांशुं हरस्य चूडाभरणीच
कार गुणोचितस्थानसमर्पणेन श्ला
न्ति मानं महतां महान्तः २० अथोदितं
कौस्तुभमञ्जनाभः स्वभावरूपं हृदये
बबन्ध संपूरितनाशं विघटप्रकाशैः कृ
तज्ञधीः साधुरिवोपकारम् २१ समुल्ल
सद्विद्रुमहेमशाखो महत्वनिर्यत्नवर
त्नपत्रः जातः सुधाब्धेरथ पारिजातः
स्वयं महेन्द्रोपवनं जगाम २२ अथोद्य
यावुत्कटकालकूटः समीरसंमोहित
देवदैत्यः दानोधनस्य स्वरसेन सिन्धो
रत्यर्थमर्थार्थनयेव कोपः २३ विलो
क्य ता विश्वहितप्रवृत्तः शिवस्तदम्य
तरं निर्गीयगौरीपरिष्वङ्गरसादिवा
भूत्कपालकालागुरुनीलकण्ठः २४
सुधाब्धिमध्यान्नवनीतमङ्गीमभङ्गतां

कौ॰ ९८

8

कान्तितरङ्गिणीम् ततः श्रियं क्षीरसमुद्रः प्र
पेदे स्वयंवरालिसकटाक्षमालाम् २५ अ
थौषधीनां घनसौरभेण श्रमापहारी
त्रिदशासुराणाम् हस्ताग्र धन्वन्तरिरा
विरासीत्पीयूषपूर्णः कलशश्च पश्चात् २६
सुरापनीतद्विरदाश्वरत्नशशाङ्कलक्ष्म्य
त्तमिणेऽतिजिह्माः दिवौकसां मूलबधे
प्रवृत्ता दैत्याः सुधां जहुरलब्धवेगाः २७
पीयूषपूर्णं कलशं जवेन हृत्वा प्रयाते
ष्वसुरेषु विष्णुः मत्याबलेन्द्र स्वपदे नि
धाय तेषां प्रददौ विबुधार्थसिद्धिम् २८
सुनिर्मलाङ्गी मधुवैरिवामा वामाकृति
कामकृपाणवल्लीम् तनीयसीं विस्तृत
स्तनेषु स्वां लावण्यलीलालहरीं चकार
२९ तरलवलनलीलामिश्रनेत्रविभागैः
श्रवणकुवलयस्य क्लैब्यमापादयन्ती
अमरतहरणहेलादृप्तदैत्येश्वराणां हृ
दयहरणसज्जा सा समीपं जगाम ३०

शृङ्गारिणी भगवतस्तनुमच्युतस्य हृ
ष्टाद्भुता त्रिभुवनाभिमता बभूव भव्य
प्रभावविभवाय मनोभवस्य नह्यत्र
मत्प्रभवभावभवोऽभिमानः १० मनसि
जविजयोपेन्द्रजयन्तीविलासा नहि न
किरणहासा संविलोक्यैव दैत्याःस्मरि
ति गतविवेकाः शोकराश्चर्यमोहा द
स्तनमन्तनलब्धं नैव पानं न हावम् १२
संप्राप्य लब्धामृतपानतृष्णास्तेप्रेमलब्धा
धरपानलुब्धाः गाढाभिलाषास्त्रविषानु
वन्याहृतु मिथः प्रज्वलितप्रतापाः ११
पूर्णेन्दुवदने गतो गजपतिर्लावण्यसा
रे स्वथा श्रीगीत्रे मत्प्रार्थनेऽरुणमणिः
संभाव्यते स्तब्धः नीते यत्त्रिदशेषु हे स
मतिना भीतेन दुग्धाब्धिना तत्सर्वं परि
तोषणाय वनिताव्याजेन नः प्रेषितम् १ ४
तीव्रभ्रमामममस्तं यदि बुद्धिमोहादेत
कराम्बुरुहदत्तमिदं न पीतम् तत्किं ह

क्रा· ह· २५

घा दलितकंदरमन्दराद्रि मथ्यैरुपद्रव
शौतैः परिविदितोऽब्धिः ३९ इत्थङ्काम
नघूर्णरत्नकलशं तस्मै ददौ नवाः सा
प्यादाय तमम्बरेण सहसा धामामराणा
ययौ श्रमायेन यदर्जितं कथमिह ला
भ्येन तद्भुज्यते यत्नातोऽपि पलायते वि
हगवत्कूटस्य हस्तान्निधिः ३६ भ्रमाद्द
नैतत्कमलायवेन पानप्रवृत्तेष्वमरेतस
रेषु विवेश राहुः सुररूपगूढस्तन्मध्य
मास्वादविशेषलुब्धः ३७ जिह्वाग्रलग्नं
रससारमाद्यमास्वादयन्विस्मयलोलव
क्त्रः राहुर्भुजङ्गःकातरतामवाप्तः संसूचि
तः सोमदिवाकराभ्याम् ३८ अर्धग्रोका
र गावप्रविलुठदस्तेकाण्ठपीठेऽथरा
होर्वक्त्रस्य क्रूरकोपाक्रमरहिततया च
क्रिचक्रेणकृत्ते निर्यान्तीव्यक्तरक्तस्रुति
भरशवला शोषपीयूषधाराहाराद्याली
नपीनारुणमणिकिरणश्रेणिशङ्कां च

9

कार १९ इति स भगवान्विष्णुः कूर्मा
कृतिर्धृतभूधरः सरहितविधाव
हुग्रहः सुधा विदधे स्वयेः अखिल
लतया संसक्तानां परोपकृतिव्रते
भवति महतां स्फीतोत्साहे मनाग
पि न श्रमः ४० इति श्रीव्यासदासा
पराख्यश्रीक्षेमेन्द्रविरचिते दशाव
तारचरिते कूर्मावतारो द्वितीयः २

ॐ वराहावतारस्तृतीयः

अथास्ते विस्मृते दितेः सुतः क्रू
ती हिरण्याक्ष इति प्रभावभूः तपः
श्रिया सर्वजगज्जयोर्जितामवाप
भूतिपरिभूतवासवः १ कदाचित्
स्थानसमां भुवे श्रितः स विप्रविधि
द्रुमभीमतारकान् निस्तम्भसम्भा
न्यकजम्भशम्बरान्महासुरान्स्वयमु
द्वानभाषत २ अपि श्रुतं दृष्टमरेष
मी दृशां स्वैरैः कृतं वकृतया कुकर्म

को॰ ८॰ ९॰

यत्न न मर्मसंलग्नविघोत्तितेषुवक्र
रोत्पहेतुः सहृदाहृलाचवम् ३ न
लज्जतेमज्जनवर्जनीयया भुजंग
वक्रक्रिययापि दुर्जनः प्रियं क्षमा
यासमयाभिचारिणी विदग्धतामे
व हि मन्यतेखलः ४ रणाग्रभीति
लिखितेव चक्रिणा दिगन्तपट्टेषुय
शोमषीभरैः भुजाभिमानाभरणः
करोति किं सयापहारं वनिताक
तिकृतिच्छलात् ५ निपीयपीयूष
मुपायमायया जगत्तयादत्तयकाय
ना गताः ध्रुवं समस्तास्तिसंपदः
सुराः सदैव नित्सन्त्यतिदीर्घजीवित
तम् ६ अदम्भभोगेन धनोदयेन किं
मदस्पृशा द्वेषजुषा श्रुतेनकिम् स
दम्भसंभारवता व्रतेन किं विपक्षि
मानेन कुजीवितेन किम् ७ यस्मिन्
जितेतेजसास्त्रिजभुजोत्साहार्जिताः स

पदो भुज्यन्ते ऽल्पतरोऽप्यनल्पसत्कृतेः
पुण्यः स जीवतगणः यान्त्याज्ञिष्टनिकृ
ष्टचेष्टमनिशं कष्टैः प्यष्टष्टापशं न का
कानामिव पुण्यपिण्डकप्रनांकसेह
मापुश्चिरम् ८ विवासिताः स्वर्गपदात्म
याधुनास्तथा निबद्धायतनजीवितद्विषः
व्रजन्ति देवाः कुगनिस्तनाः स्थितौ चरन्ति
तीर्थेषु तपोवनेषु च ९ वनावमानाश
निशातितेजसां वियोगिनां देवनिपीत
संपदाम् प्रतिक्रियाहीनरिपुप्रणामिनां
प्रजायते ऽतीव तपोवनादरः १० रिपोर्गि
तस्यापि शरीरशोषतो न नाम पुंकृतेण
मप्युपेतणाम् अतः स्वराणां व्यसनप्रवा
सिनां समूलनिर्मूलनकर्मकर्मठे ॥ इ
ति स्थितान्तर्गतगूढमन्युनाय पण्यपुरुके
स्वरैवैरिभूभृता निशाम्यदेवाः प्रमदात्त
मूर्विरेस्वपापहारोग्रनिकारदारिताः ११
वयं त्वदाज्ञापरतन्त्रवृत्तयः पराभवेषु

कां. ट. ११ कृतं महामहे रिपुत्वमापङ्ककलङ्कितं
यशो न नाकिकान्ताश्रुजलैः पुनीमहे १३
स कुञ्जरेन्द्रः स हयः स कौस्तुभः प्रसह्य
साध्वीः सशशीसपादयः हृताः सुरैरेव
विलोकिताः पुरः प्रणष्टचेष्टैर्लिखितैरिवा
मरैः १४ अमर्षिभिर्मर्षित पद्मजः सहः स
धाराधरादेस्त्ववैरैर्व्यतिक्रमः न मापिपीता
बन निष्कलोदयः कृतोऽतिलोभादभिमा
नविक्रयः १५ पुनः पुनः किं विपुले विगर्ह्य
ते समीहिते हन्त हिते विधीयताम् भव
त्प्रभावप्रभवे दिवौकसां न नाम नामापि
यथा जगत्त्रये १६ इति प्रहृष्टैर्हृतमत्र
मूर्च्छितैः सुरारिभिः क्रूरतरैरुदाहृतम्
प्रियं समाकर्ण्य हिरण्यलोचनः प्रमोददि
ग्धः स विवानभाषत १७ अतीव पुंस्त्वमतमा
यतिं त्वमेभवद्भिरूक्तं हि तत्पुरूतस्तुतं मे विनाश
सत्त्वः प्रथमं दिवौकसां तितिक्षितं देहवतीह
साम्प्रतं १८ ममाज्ञया मे प्रति सेमनायकाः प्रविश्य
पातालतलं बलाधिकाः

क्षितिं समाक्षिप्य नयन्नहश्यपतामसंशयं
मेतय एवविद्विषाम् १९ इति प्रभोर्भूभ्र
मभीमशासनेनिशाम्यदेवताः पृथिवी
प्रवासनम् समुज्वलन्नस्परोणेः प्रवक्रि
रैतितिं तयध्रामदिसंस्थुलामिव २०· अ
घट्टितिस्तनसेनामज्यमानाननानो
स्थितिविदलनलग्नोदिग्गजानेनादिशन्ती
धरणिहरणमग्नामन्नयन्तीदिगन्ता
न विशदति विशालोत्तालपातालमूलं २१
त्तितोहृताघोदितिजैः सदा नवैर्जगत्स
जाते स्थितिलोपविप्लवे भुवंसमुद्धर्तुम
थाच्युतः स्वयंवराहवक्त्रः प्रविवेश भूत
लम् २२ सराजवर्तीचलतस्य विग्रहः
सशाङ्खचक्रः शशिसूर्यवानिव अकालसं
ध्यामिव पिङ्गलोचनः प्रभो बभारतय
लक्ष्मणां द्विषाम् २३ संसमपातालत
लानलकोटरे निमूदितामुन्मदनानवैर्म
हीम् समुज्जहारांबुविहृमलीलयाततो

क्रो॰ ८॰ १२

घंसीशैवलवल्लरीमिव २४ घोरप्रान्तमष्ठ
ङ्गाभगवतः क्रोडाकृतेः श्यामला दं
ष्ट्राग्रे शशिनीवलक्ष्मलहरीशोभां दिशा
नीरणाम् वक्त्रालोकनकम्पभीतितरला
स्वैरानुवृत्तिभ्यनङ्ग लीलापल्लवसुस्तप
त्रलतिकालीलामुवाहस्तनिः २५ प्रणाय
योभूमिमस्तुहृतिक्रुयामुथापहारस्तति
वर्धमानया भरेणोदैत्याधिपतिस्खलद्व
मूरजः पटुप्रलसमस्तवामरः २६ ततस्त
उत्स्फुशरासममुद्गरत्रिशूलपाशाङ्कुशश
क्तितोमरैः बभूवदेवः परिपूरिताकृति
र्महाभ्रमवैश्चैरिवनिश्चलोऽचलः २७ आ
शाकाशप्रस्तनवभ्राव्यमसमाखिलो
कः लोकारम्भस्तभिनभुवनप्रेंशाङ्कानि
लीनः स्वस्थाधृत्वास्थिरनिजपदेस्माहिर
ण्याक्षमुग्रं क्रोडीकृत्यप्रसभमवधीत्क्री
डयाक्रोडराजः २८ इति सभगवान्विसर्गि
सर्जगत्कौशल्यक्रिया प्रणिहितमतिः कृत्वा

विश्वं समुद्धृतकण्टकम् निजनिजपदे
प्रत्यादेवाज्ञया त्रितयस्थितिं विभुरभि
नवोत्साहो चक्रे पुनः प्रथमामिव २९
इति श्रीव्यासदासापराख्यश्रीक्षेमेन्द्र
विरचिते दशावतारचरिते वराहावतार
स्तृतीयः ३

नरसिंहावतारश्चतुर्थः

हते महावराहेण हिरण्याक्षे तितिक्षुहि
हिरण्यकशिपुः श्रीमानभवत्तस्मितोःपि
कः १ नोननामरणीयस्य तृणाहिंषतये
विना दोर्दण्डपीडनक्रीडाश्रीडाकुण्डलि
तंयत्नः २ प्रतापकेसरी यस्य निःशेषीकृ
तविद्विषः अलब्धयुद्धः सन्नाप जगद्गि
रिगुहागृहे ३ सजम्भहृदयनमुविप्रमुखे
दैत्यदानवैः हेमसिंहासनासीनः स ह
भेजे सभाभुवम् ४ प्रणमद्दैत्यसामन्त
प्रतिबिम्बभरत्नमे विशलेरत्नपर्यङ्के
विन्यस्तचरणाम्बुजः ५ सुमम पार्श्वे ह

का· टी· १३

ठहतामस्यनखश्रेणीचामरानिलैः प्राले
यविरहोक्ष्णामेरिवलोकांशकाञ्चलः ६
तस्याग्रेविग्रहस्यल्लसमल्लस्वरसंपदः
तेजसामुदितः कश्चिन्नवक्रमभवद्वि
भुः ७ तस्मिन्त्रिःशाह्वसंचारैदेस्वहङ्कःस
भातले प्राहराज्ञःशिरःशेषःस्वरवैर
वह्नसुवे ८ दैत्याधिनाथयमोःस्त्रिपुपि
येनासिधारया लमापह्नुकलङ्कं कु
लस्यतालितंयशः ९ स्वरापकारशास्त्रा
निभूमेदेननवाभुना कामंकङ्कसुखे
नेवहृद्याडङ्कतानिनः १० स्वंस्पजन्म
प्रथितयशसस्तस्यमाहात्म्यभूते मान
स्तस्यामरगिरिगुरुर्वर्धते निष्क्रमाणः
बद्धलेनस्थिरगुणकथाहेतवोविस्मे
तघस्योन्नमाङ्कलमविकलंयातिसर्वो
न्नतत्वम् ११ अल्पागसोहत्यासाभिःक
ताहिंसादिवौकसाम् विस्रमूलेविकारा
णामवलेपाङ्कपेतिनः १२ तस्मीमूर्तिःकु

स्मकलिकाकोमलामाववाणी वक्रे
सौम्यंहृदयमदयं भूषितंचेष्टितंच वैद
ग्ध्यंतद्भूतमधुरिपोर्माययामौग्ध्यदिव्यं
वामामूर्तेरमृतहरणे हन्त किं विस्मृतं वः ११
यस्यमकारविरहात्रसमस्तोस्नेहवैरयोः
तेन नष्टेन दृष्टेन मित्रारिविफलेन कि
म् १४ दैत्येश्वरे हिरण्याक्षे तेनपितेनतासि
लक्ष्मणा श्रृङ्गभङ्गः समुत्तुङ्गोदैत्यति
निस्तन्तो हृतः १५ साधारोदधिमध्योत्था
लक्ष्मीवत्सक्षिकर्वेला तेनावलानामस्मा
केस्त्रीत्वमेवोपपादितम् १६ लक्ष्मीको
स्तुभपारिजातहरणश्रीमाययावञ्चने
मत्कण्ठकठिनेऽमृतस्यलठनो विद्याय
वक्रक्रिया दैत्येन्द्रैरवलेपविहृतमंदे
दैवेनवासुकिने वैकुण्ठस्यशठस्यकुण्ठ
मतिभिश्चिन्त्यननविज्जितम् १७ अथ
नादानवपतेर्वेहूपानपवित्रितः पित्र
विस्मृवपथ्रद्धाश्राद्धकालोविधीयते १८

को· दे· २४

र्मबलेनाङ्गणस्य हृदि दैत्याः क्लिष्टमात्रविलिपः
बभूवुर्लेख्यैवेतस्याः प्रेक्षमाणाः तरणोन्नति
तिम् १९ अमानमौनमूकेषु दानवेष्वभि
मानिषु उवाच तारकः क्रुद्धो राहोरभिम
खमुखम् २० साभिमानमसंभाव्यमेवि
स्पष्टमप्रियम् दुःखावमानदीनेवा
नवद्भिर्गुणोन्नताः २१ सर्वकर्षणका
लेन दैत्येन्द्रे कवलीकृते किं मिथ्याका
रणत्वेन नीयते विस्मृतं वृत्तिम् २२ कल्पा
न्ते हि प्यते येन समेरुः पांसुलीलया वि
लम्बं कुरुते न तस्य कः कालस्य बलीयसः २३
यस्य त्रैलोक्यभर्तुः सुरपतियशसां हर्त
राश्चर्यकर्तुः कोटीनां स्यावस्थास्वग
णितवयसो वर्षसंख्या बभूव निःशङ्का
स्थास्य लीलालसमरलमतेरङ्कसंस्थमस्यै
व्या श्चित्रं तस्यापि कालः कवलनकल
नातीतविघ्नः कृतघ्नः २४ दैवमेवबधे
तस्य कारणं दैत्यभूभृतः हरिर्हन्ति हि

हिरण्याक्षमिति किंकेनसंगतम् २५
निर्यन्त्रणंस्वतन्त्रस्यविचित्रचरितैर्विधेः
किंपात्यतेनकीटेनशतशाखोवनस्पतिः २६
बलवान्दुर्बलैर्हन्तीत्येषनात्येवनिश्चयः
दीपंहन्तिपतंगोऽपिपतङ्गंचपिपीलकः २७
भीरुर्जयतिसङ्ग्राममेयातिवीरःक्षयंरण
न् एवंविधाएवभवेभवन्तिभवितव्यताः
२८ दैत्येन्द्रस्यारिसंहारेप्रेरणाकोपयुग्म
ते प्रेर्यतेदन्तिदलनेकाननेकेनकेसरी २९
राहोर्नित्योपदेशेनकृताशत्रोःस्तुतिस्त्व
या नवेत्सिहृदयाभावाद्दैत्यो विमोक्ति
लाघवम् ३० इत्युक्तेतारकेणास्यजीवि
तामिवमानिनाम् साधुसाध्विति दैत्या
नांनिश्चक्रुर्गुणपद्धिरः ३१ अथधर्ममतिः
प्राहहिरण्यकशिपोःसुतः प्रह्लादःपि
तुरासन्नेयौवराज्यासनेस्थितः ३२ ना
नतिष्ठत्सहृद्देषुषाड्गुण्यपक्षानमानिषु
मद्विधानामिदंवक्तुंयुक्तमस्यपियांकथं ३३

कौ॰
टं॰
१५

प्रस्थितानाममार्गेण निपातभयशङ्क
या इत्याद्युपरमेणनादेनयेनकेऽपि विज्ञायते
१४ श्रुत्वैकयहगवतोविरसोनिन्दाभिन
न्द्यते अशान्तं वाग्भयं पापमभ्यस्तं स्वस्ति
नाशनम् १५ यस्यसङ्गुणनिन्दायांश्रद्ध
यावाक्प्रवर्तते सन्तोत्रासमपर्यासमय
घ्रात्तस्यजायते १६ विष्णोर्जगन्निवासस्य
नैवद्वेष्योऽस्तिनप्रियः दोषैर्वैरंगुणैःप्री
तिर्निसर्गेणजगद्गुरोः १७ गुणहीनावयं
नूनंविदग्धागुणशालिनः इतिःकृतोऽ
न्यथात्मासुविमुखेष्वपिसंमुखः १८ प्र
यत्नःस्वगुणाधानेयेनबुद्धिमताकृतः
भूतयेगुणेनाप्तस्यमित्रतांयान्तिशत्र
वः १९ मित्रस्तुष्टिर्नभिन्नास्तिशत्रुर्नाति
भिद्यते गुणेनजायतेमित्रंदोषेणास्य
तेरिपुः २० हिंसाविरहितावेष्टावाणी
विनयकोमला यस्यावैरंमनस्तस्यश
श्वश्चत्यादिशोदश २१ नतविस्मयकृतेर्वि

स्रोः कंर्तेशक्राप्रतिक्रिया यस्योदराद
ग्रीकोणे लीनाशेतेजगत्त्रयी ४२ आशा
काशावकाशप्रविस्तनवपुषास्यामनि
शेषविश्वः स्वासोल्लासावहेलानलत
रलतरोत्तालकल्लोलभाग्भिः स्रुष्णैर्व
एणभिर्घातस्फुठिनमपि पुनः स्फाटिक
स्फारवार्भिः स्वकेमत्स्यावतारस्त्रिभुवन
मिवयःकस्यदेवःसमेयः ४३ यस्याक
गेहिकवनाभिभवाजकोषसामस्वरेण
विटपद्रुमराभिशङ्काम् यज्ञोपवीतम
रसापवलेदयानः संलग्ननालतन्तु
न्तस्त्विवाजयोनिः ४४ दृष्ट्वैवावर्तमानं
वनभुवनगणंजातलोकानुकम्पः स
पन्नेमर्णवन्येस्थितिधृतिदलनातङ्कमा
शङ्कमानः दृष्टेब्रह्माण्डमम्भस्पुतर
मकरोत्कूर्मरूपःकवाटं यस्तस्यावि
न्यसाक्षेवेदन्तिभिन्नमतिःकःस्तुतिंक
स्वनिन्द्याम ४५ यस्योत्सेऽपीतजातेप

का॰ ६ १९ मथितेपविवलया गाहोर्म्मीहरनोदेहवि
रहान्तस्य शोभते ४६ नैवैरेवाच्यता गाहो
धेस्याद्यापि न याम्यति कण्ठकठिनैर्वक्र
णबक्रधारोद्धतव्यथा ४७ आक्रान्तिभ
रवक्रेण क्रूरचक्रैः स्वचक्रिणः किं दृष्ट
नष्टचेष्टेन विश्वरूपेन राहुणा ४८ उवि
तैर्दैत्यवीरेण तारकेण महात्मना कथि
तेयत्र काले नरुलिनो मथिता महः ४९
कालश्च भगवान्विश्वविश्वव्यापी सनात
नः अनाद्यन्तस्य यस्यान्तर्यान्ति कल्पान्त
कोटयः ५० पूज्यतां विनयाद्धिस्रस्यज्य
तां मोहदुर्ग्रहः रत्नतां यान्ति णीलक्ष्मीः
स्वहिते धीर्निधीयताम् ५१ मूर्खमनः
खलप्रीतिः पथ्यद्वेषः प्रमादिता अभ
विस्तविरोधश्च विधिवैमुख्यलक्षणम् ५२
प्रह्लादगरिं नंष्ठुवानिः शास्त्रासामहेश्व
रः अङ्कुशाकर्षकच्छणक्रेशीवन्यस्वहि
पः ५३ सोऽवदद्धतदैत्यानीं डर्निमितसु

प्रस्थितम् यदादिशतिहृस्तानामुपदेशा
मयंशिशुः ५४ कुलस्यान्तनिमित्तेनसी
णांदुश्चरितेनवा पापशापेनवान्नूनं
जायन्तेकुलपांसनाः ५५ स्वकुलस्याग
तिःस्नेहाश्रपलामलिनाःखलाः कोकि
लाइवकुर्वन्तिपरपक्षसमाश्रयम् ५६
कुलक्रमागतेयश्रीःप्रह्लादायनरोचते
यस्य वस्तिपदेशत्रोःस्तोत्राह्रमतेमतिः ५७
तेजोजीवद्दरिद्राणांदैन्यम्लानयशस्वि
नाम् जायतेशत्रुपुत्रास्तात्कीवानामिव
संततिः ५८ वेषान्तयन्तमःकृत्स्नावत्मी
भवतिदारुणाः दाहायजनकस्यैतेयं
कारस्तुखरःखलः ५९ सत्कारंजनकस्य
त्कापरेषांवेश्मसंश्रयाः वक्रवृत्ताःकुज
न्मानःफलन्तिवनमल्लिव ६० कुठारिके
ण येनैव छिन्नमूलःकृतस्तरुः तस्यैव
निर्माननतया मूढःपततिपादयोः ६१
कस्यप्रह्लादमत्स्यादिमहाकारविकारि

को॰ ८२

णः विभोः त्वमाकरोषि तमेनाः शिशुवि
भीषिकाः १२ भवन्त्येव भवे स्थूलाः सूक्ष्मा
श्चात्मेति किमद्भुतम् ब्रह्माण्डपरमाणुभ्यां
दर्शितास्स्थूलसूक्ष्मता १३ अब्धौ धूमसमू
हत्वेऽन्न नवसोमायं पिबन्नम्बुदा पीता
लम्बनमूनमम्बरतले व्याप्यानतः शेभ
ने तद्भामसि विस्फुरन्ति दहनोऽद्वारो
द्भताविद्युतः संसारे किमभिन्नविचित्रवि
रेनालोकातेकोऽन्तकम् १४ हरेशङ्करहरे
मथोजयनिधौ सम्भास्करे भास्करे माधा
म्निमयेरणाग्नि वयमः संनारकेऽनारके
जम्भे स्तम्भितलोकनाथटनेने रुद्राम्ब
रेशाम्बरे वातापिम्नपितापनेऽप्रतपतिस्व
स्मिन्नुतः कान्नुतः १५ उपदेशास्त्वयाश्रा
मः कस्य मूर्ति गुरोर्मुखात् जलशायी ज
लपतिर्दैवतेयस्य सोऽच्युतः १६ विचा
र्यमाणस्त्वमसि त्रिगुणालेशो न कश्चन प
तावदेव जानेऽहं त्वमसि द्रोऽयमच्युतः १७

ध्यानं नेत्रनिमीलनं विहसनं भ्रूकुञ्चनं
घूर्णनं श्रृंकारश्वसनं विमूढगणनं क्षि
प्यस्फुरद्धोल्लासनम् मूर्छाविश्वासनस्तुन्नता
सनमतिप्रह्लस्वपादार्पणं भूतेनास्त
निभूतिभूतिसदनं दम्भप्रभावादिदम् ६९
विश्वव्यापी सएव देवः सर्वस्यात्मा हृदिस्थि
नः ननहिरहिते किंचिदवरेषु चरेषु च
४५ योयं मरकतस्तम्भः सभायामग्रतः
स्थितः अस्मान्नः ष्ठ्यनपश्यामिडच्छत्र
नव दैवतम् २० इत्युक्ते दितिजेन्द्रेण
सहसा महसां निधिः दीर्णान्मरकतस्त
म्भान्निर्ययौ नरकेसरी २१ सवर्णशक्ति
हस्ताभं बिभ्राणः श्रवणद्वयम् ग्रन्थः स्क
न्धकोणाग्निनिर्यज्ज्वालाप्रगोपमम् २२
सितः केसरभारेण सर्वभौमकल्पद्रुमाश्र
यः मेरुशृङ्गप्रगामसङ्गिस्तुभ्राभ्रवलयप्र
भः २३ ज्वम्भमाणस्य तस्यास्येललामर
नाम्रुङ्कः कल्पान्तानललेलिवहेमाचल

कौ. टं. १८

18

गुहागृहे ७४ नखांशवस्ते पुरुभीतिभङ्ग्रे
णाङ्ककलोज्ज्वलाः दैत्यास्थ्यपानमे
नन्दुरस्त्वस्फटिकप्रुक्तयः ७५ नखेरो
द्गतयोन्निद्रोमाञ्चोत्कटकण्टकाः
अस्त्रवयन्वहिर्वीरश्रौर्यककर्कशतामि
व ७६ दैत्यकल्पान्तकालेन द्वादशार्को
दयत्विषा नेत्रेजसा व्यदीर्यन्त तेजांसि
वनमांसि च ७७ करालकेसरिस्तुखे
ष्ठारितिजकज्जराः नेभत्रवदनोत्सा
हायपुर्मदरिद्रताम् ७८ नदर्शनाद्भुता
कान्तः किमप्यातङ्कशङ्कितः श्रामस्ताउ
द्वलन्दुचे हिरण्यकशिपुः स्थमन् ७९ ना
यसिंहो न चाप्युरुष्टवपुर्होकोऽप्यपूर्
वे प्रकारः स्रिग्धोपलानमास्मिन्न हि न हि
नरस्मारत्त्यतां गच्छतां भोः श्रान्तामजोः
हूमस्यस्वयमिहदमनायेत्सदीर्घासरोत्न
स्नवकेशाखहृष्यानि चितनमपचितोद
ग्निरोमाञ्चपूर्णाम् ८० व्यामः शखासव

वैणाह्लेनोन्मीलितलोचनः हरिर्दैत्येन्द्र
मादाय विस्फुरन्तमपीडयत् ८१ उत्तान
मङ्के विस्मयस्य पिङ्ग भ्रूमङ्ग यादृशा श्रका
लस्मयामसुरजन्हरिस्तं विलोकयन् ८२
दैत्येन्द्रहाररत्नाङ्के स्ववक्त्रं प्रतिबिम्बित
म् करालक्रूरमालोक्य सोऽभूद्गतवि
स्मयः ८३ अथेमं योद्धुमायातस्तौवह
सितस्थलात् दैत्यवक्षसि चिक्षेप हरिर्ने
त्वपरम्पराम् ८४ तस्याग्रसिंहनखशक्ति
शिखावखातवक्षःस्थलव्रणगृहाप्रतिशा
त्रूधीरः भोस्तिष्ठ तिष्ठ चपलक्क गमिष्य
सीति कण्ठस्वनः सहृदयावसुभिः समा
मिम् ८५ विदीर्णे दैत्येन्द्रे खरनखदीर्णे
रहरे श्वकाशेरक्ताक्तत्रुटिततनहाराग्र
गलितः स्फुकीतस्फाराक्षानव्यतिकरदल
दाडिमरुचि त्रेजङ्गिजीवांशैश्छिन्नः रवल
ठन्मौक्तिकभरः ८६ हेवस्त्रिदशार्पितामल
मितनमनमन्दारकल्हारकोऽपि धवलः स्त

क्षे॰ द॰ १९

19

म्भेन जम्भः प्रणिहितनयनः शम्बरोऽप्य
म्बराग्रे वातापिः सानुतापः स्रस्तधृतिर
भवन्निर्ममः कालनेमिर्दैत्येन्द्रे रौद्र
स्या नरहरिदलिते विप्रचित्तिर्विचित्तः ८७
हत्वा हिरण्यकशिपुं हरिर्हरिणलील
या हर्षेण दर्शनायातान्ददर्श त्रिदशे
श्वरः ८८ भीमैरैरावणाद्यान्सुरपतिर
वलहिद्दन्ताश्चश्वभाव स्खलितमाजवा
हे महिषमपि यमः स्वन्दमानिर्दयोऽभूत्
पार्श्वे वक्रं विविघ्नगणपतिरकरोऽस्मिन्म
र्येन्तमाना मेघ्नतस्योग्रमूर्तेः स्मितग
तिरभूत्सभ्रमः सप्रहर्षैः ८९ इति सभग
वान्कृत्वा विसृज्य जगज्जनितोदयं कुशल
मचलं प्रह्लादाय प्रदाय महासुधा निज
निजपदे देवान्प्रतिष्ठाप्य स्थितिपालने
दयितमगमत्सौम्यां मूर्तिं विधाय स्तथा
स्तुतिम ९० इति श्रीव्यासदासापराख्यश्री
क्षेमेन्द्रविरचिते दशावतारचरिते नरसिं

हावतारस्तुर्यः ४ ॥
वामनावतारः पञ्चमः
भक्त्याभिषिक्तः प्रह्लादः स्वयं देवेन वि
ष्णुना विदधे धर्ममर्यादां दितिजानां
विभूतये १ विकासहेतुर्गुणिनामभि
भ्युदयकारिणः प्रभातस्येव तस्य श्रीर्नि
र्दोषाभिमताभवत् २ कालेन दैत्यमा
तङ्गाः संजातनिजदुर्मदाः तच्छासना
ङ्कुशाकर्षक्लेशालेशं न सेहिरे ३ राज्येऽ
भिषिच्य प्रह्लादः पौत्रं विरोचनम् भे ४
जे संतोषसाम्राज्ये निःसङ्गस्तपसां पदं
कालेनास्य राज्येऽथ दैत्यदोषात्स हिंस
ना शक्रे विरोचनेनापि तत्सूतेऽभूद्वि
र्बलिः ५ विक्रमप्रभवा संपत्संपन्नाभित
वोदया सहस्रगुणतामेति धर्मेणाप्या
यितायदि ६ मार्गणापूरणासक्तिविस्ती
र्णगुणसंततिः स्वचापवत्स वै लोकम
जयज्जीलया बलिः ७ समस्तानिगा

कौ. रं. २

स्मीयैर्नतेजःस्फूर्जितमूर्जितम् नतत्सभू
षणमभूद्भूषणं यन्महोदधेः ८ नवा
णादानपूर्णेन शत्रुणा याचकेन च प्रथ
नेमार्गणेनसख्युनःपाणिःप्रसारितः ९
तीणदोषस्तस्यैर्भाविभिर्वा दिनैरिव
नयीषान्तदिनाभस्य महत्वेऽत्रुक्रतेप
वैः १० शासनोल्लासितस्तस्य भ्रूविलासा
भ्रविभ्रमः चकारस्वरहंसानां सहसैव वि
वासनम् ११ विपन्नविभवोत्पन्नैर्दैन्याः सू
न्यकृताश्रयाः गुणोत्सर्जनरागेणेन वि
स्मारिताःस्वराः १२ अनपत्यपनोभूत्वासो
मोभूत्वास्वजनस्यधाम् उवाहहव्यंभूत्वा
भिर्वायुर्भूत्वावचोस्वयम् १३ सदापारथ
ंधीरःशेषात्मासचराचराम् विधिर्भू
त्वासृजद्धितंकुर्वन्सर्वामरक्रियाः १४
मौलौकमलजन्मास्तोहेममालामुवाह
सः संध्यामिवजगद्वन्द्यामनापार्कोस्या
मजाम् १५ नस्मान्तपैत्रैर्योग्रासगन्धर्वगण

गीतिभिः नन्नतःषट्सहस्राणिसुरवा

रस्रगौटशाम् १६ तंसभाम्भोजिनीराज

हंसंसिंहासनस्थितम् सेवासाःसमलो

केशमस्सरेन्द्राःसिषेविरे १७ तारकस्रि

पिराहृत्रःशम्बरस्तरगाननः विप्रचि

त्तिर्दुमःमत्रःसवम्भुर्बेभ्रुरन्धकः १८

वातापिर्नमुचिर्जम्भःसुम्भः शंभुर्जलो

द्भवः मायावीमहिषःक्रौञ्चःकैटभोम

धुरिल्वलः १९ ....

.... गङ्गाजास्तराघा

सुनन्तसभासभ्यतांयघुः २० सवभोजा

हवीभूतव्यजनेनोपवीजितः सेवासे

नेव लोलांसुकलापेन हिमत्विषा २१

विम्बितानन्तसामन्तलोकमौक्तिकशो

भिना सहारेणहरेस्त्रके विम्बस्तूपप्रति

क्रियाम् २२ मणिकङ्कणकेयूरकिरणैः

सोःदिशादिशाम् दारिद्र्यद्रावणोविंद्रा

स्फंष्ठिरत्नमयीमिव २३ मौलौनस्पसिता

का
मा·द·
२१

स्तीषपल्लवस्वपलाञ्चलः स्पृशुभेमुवका
कान्तिहर्षहासइवश्रियः २४ वज्रदन्तः
प्रतीहारस्तस्याग्रे विदधे दिशः हेमवेत्रो
शुभिः पिङ्गभ्रूभेङ्गैरिवनिश्चलाः २५ स
भानिःस्यन्दनिःशब्दासकलाङ्गुलिसंज्ञ
या प्रसादप्रणयोत्साही देवराजेन्द्रमजि
ज्ञपत् २६ पतति विनयभ्रूतेयस्य यस्य
त्वदीयः शिरसि नवेम युग्वोक्तिसारः पा
दपद्मः उपविशति सहर्षा नत्रतत्रातपत्र
व्यजनतिलकहासा हंसकाकारिणीश्रीः
२७ यतेबहिः प्रतीतस्ते देवसेवार्थिनस्त
व शक्रप्रशनिगालम्बाः सिद्धगन्धर्वकिं
नराः २८ दर्शदेहि प्रसादाङ्गी प्रणामभे
शमातलिः प्रवेशप्रतिषेधोऽस्मनाप्रेक्ष
निवारितः २९ एवविज्ञापयत्येषहयश्री
वोहयाधिपः उच्चैःश्रवाःश्रीसहजःक
स्माप्रतिनिधीयताम् ३० श्राद्धामर्थयते
देवगजाधिपतो गजाग्रणीः कान्तोमैरावणो

गन्धं सहते नाम्मदन्तिनाम् १२ भार्गव
स्मगिरालब्धतन्नस्याभ्यर्वेनामनः मा
मतामवधानेन श्रुतताशीर्हृद्गम्यतिः १२
विज्ञस्यवसराकाङ्क्षी राज्ञर्वेङ्गमतस्व
कमलाकेलिसदनैर्वदनाब्जंनिरीक्षते
१३ प्रभोरभिमुखे: कृतात्तर्णविज्ञाप
नामिति परिहृतानतोऽग्रस्याम्रतीह
रोऽब्रवीमुनः १४ रम्भेलम्भयविभ्रम
भ्रमकरीनिर्ह्लादिनीमेखला गीतंसह
ण विश्वसेनचतुरंसैरंभुनगीस्पसि श्री
शीर्नेप्रतिबिध्यतेक्रतनन्तांसेवित्प्स
मर्थये राज्ञैर्दत्यमहृतमः प्रक्रतेवि
तमिमग्रेप्रभोः १५ दृष्टास्वर्गेश्वरेष्टुतः
क्षितितलेदत्तोऽधिकारीतमः पाताले
विहितश्चतत्स्तुविताले चैव वित्तमयः
देवःसंप्रतितिर्हृतिप्रणयिनीनिश्चित
तांसेवते पर्यामीस्वावत्समसमभवन
व्यापारपारंगमः १६ श्लोकैवत्रदनेन

का·
मा८·
२२

तद्भूर्निर्दिष्टवेदिभिः कृतेसभाग्रेनिःश
ब्देभूलेखाङ्गुलिसंज्ञया १७ बलिःलोक
नमन्मौलिरभिनन्द्य हरस्स्तुतिम् तस्मा
नालोकनोत्साहाडैवेरुद्वारितांशिवम् १८
कृत्वाट्टकेत्तविभागेनप्रणतानांकृतार्थिता
म् विभज्याभिमतास्ताभिःप्रणयेशानमना
र्थिनाम् १९ सप्रसादादरस्निग्धस्मितदि
ग्धायरद्युतिः वक्रेश्रवणमेनहेरासेर
भिन्नं त्वत्रत्वम् २० तत्क्षणकेलयोलस्स
वाणरश्मिशशिबिम्बोः गाङ्गसंदर्शनत्रा
मादिवाभूत्कम्पविप्लवः २१ उच्यतामिति
तेनोक्तःप्राहराङ्गुरदेहताम् देवोश्रप
टलस्पर्शपटेनाच्छादयन्निव २२ जीर्ण
तादतिहस्तानेक्लेशायचिरञ्जीवितम्
सर्वभावविधोगेनसदायेषामनिर्वृतिः
२३ रम्यं किंतेकमेवास्तिविस्तीर्णस्यास्तुपः
फलम् दृश्यतेयत्वविकिंचित्तेसाकर्ष
चरिताद्भुतम् २४ सर्गारम्भदिनेजातेनो

स्मामिर्हदृष्टमीदृशम् नैतदैश्वर्यं तवैश्व
र्यप्रभावस्योपमालमम् ४५ इयंश्रीर
परिश्रान्त्याप्रभावोऽयंप्रभुजोद्भवः इयं
शक्तिर्यशःस्त्रिलोकस्यासमस्ययथातव
४६ सर्गारम्भात्त्रिसर्गेणनेवहृष्टोनव
श्रुतः शब्दर्पसेपत्वणपीनिर्लोभवि
भवोजनः ४७ नतिर्मूर्ध्निप्रभुत्वेऽथ्वेहृ
दयेमत्वमनुत्त्वलम् मौलिकृताञ्जलिहा
रात्सेवनतत्केविभूषणाम् ४८ यशः
समस्तलोकेषुश्रीराशितनटैश्वर्य श्री
षितारातिविलेषुप्रतापाग्निस्त्वयार्पि
तः ४९ स्तुतमाश्रितवात्सल्यकस्यवा
स्तदर्शनतव प्रभोःप्रापयतोऽस्मानु
वैवभुवनेशताम् ५० त्वत्पादाजप्रणामे
नरविकिरणभिन्नमौलिपदेनवद्धे ज
म्भेनान्तम्भिताभूःस्वर्भवनवतीशा
नकोम्भादिभिर्न्तैः पातालेतालकेतोः
सकलभुवनतेतारकेणाहृताभूः ५

का
माटं
२३

कौबेरः कोषएवप्रविशन्तिनमुखेर्वैषम
मुष्मद्विलब्धः ५१ प्रसादभूमयः सर्वे
देशास्तेभुजशालिनः महोत्साहास्वय
माङ्गस्वाङ्गः कोपप्रजायते ५२ गृहेगृहि
नमोत्रैकचिन्तालअप्रजागरः त्वमिता
मङ्गमुख्यानांभोगभागीनिरर्गलः ५३
अस्पत्नस्यविरः कायापायसंकुचितोद्य
मः चित्तयहृंनजानेऽहंतारुण्यपतरल
स्यते ५४ नहिनातपतल्पायंवीणाप
ढहसंनिभः नसङ्गश्लिष्टनामेतिहृद
स्यतरुणस्यच ५५ केशोत्तालनसङ्गभ
ङ्गवलनेभ्रूविभ्रमोल्लासने घनकाय
नमप्रसङ्गहसनेदन्तप्रभादर्शनम्
उत्सिक्तैः प्रकटीकृतेविटनटैः कौटिल्य
नाट्यायिते यूनांहृत्मतिहिंषामभिम
तेप्रायः प्रभूणामिदम् ५६ भवानभि
मुखायानेभ्यैस्मैरभिमुखीकृतः उत्स
ङ्गवर्धितमपित्वांनजानामिसेवितम् ५७

कोषप्रवेशकुशलाः सकलाः कमलश्रि
यम् मधुपा मधुरालापनिपुणा प्रवभ्र
ज्जते ५८ ग्रङ्के त्वद्दिमुपागते शिशुतया
सर्वाङ्गमालिङ्गते मत्सः श्रीपरिरम्भनि
र्भरतरं व्याकोशकोषोन्मदैः आशामेः प
रिपीयमानमनिशं निःस्पन्दमिन्दिरे
ईशादेषनिमेषशून्यनयनः पद्मसमुद्री
लते ५९ दैवेन पत्त्रपातेः यं कृतः काय
व्यापायमे त्वत्कृतः पत्रपातस्त्वनमयामः
शरीरदः ६० पेलूं वा फणमात्रेयं यामे सौ
ख्यचपावनम् प्राज्ञापसेवचक्रुवाणः क
मे सर्वत्वमास्थितः ६१ आत्मा शरीरवि
रहक्लेशप्रशमनेमम त्वद्विभूतिप्र
भावैः स्निग्धकृतेन्द्रारितं मया ६२ पीयू
षपाने पेत्रु मम त्वशल्पान्तु बन्धिनः वि
धिना मम निर्दिष्टो चन्द्रार्कौ जान्तु भोजन
म् ६३ भवद्भङ्गसिंहेन ग्रासितो हरी
णाश्रयः न वेद्मि विघते केनु विडुत्ताश्चः

का॰
सा॰
२४

कृभास्करः ९४ चिरमेवापरिश्रान्तःतीण
हृतिनिरुद्यमः विशेषलाभसम्पक्वाशःस्व
नैवार्थेनतृष्यति ९५ तस्मात्ममानुरोधेन
क्रियतामर्कचन्द्रयोः त्वदादेशविसृष्टैव
निर्विघ्नमागतेगतिः ९६ इत्युक्तेराज्ञणाना
सात्यसत्याकुलितलःतणाम् श्रात्वेलोकेव
लिःतोणींवेलस्यत्तामलोचनः ९७ सोऽव
दन्तावेत्रुयमपशोनेर्मुक्त्रलितस्मितम् दि
शदिव प्रसाशार्ज्ञींटंष्टिचन्द्रमयीमिव ९८
मदासाप्रतिषिद्धोऽपित्वापिकोऽर्कचन्द्र
योः अधुनानिर्विघ्नेनैवत्वदन्तविश्रम्य
ताम् ९९ इतिशासनमम्लानप्रसादप्रभ
वंविभोः प्रतीहारःसमादायवेत्रिमण्ड
लमादिशत १०० अथान्तरेसमासन्नस्ना
वसरसूचकः उदभूद्भवनव्याप्तिसुखेरः
शाह्व निःस्वनः १०१ गेहागप्तिनवत्सलः
फलवतीकृतार्थिनामानदः सर्वाशाप
रिपूरकःप्रणयिनामुत्त्रिदकसद्रुमः वे

विभ्रान्तनिवेद्यमानविनमन्नानामन्तचूडा
मणि व्याकीर्णांशुविचित्रिताङ्घ्रिद्वयल
त्सिंहासनाग्राद्भुतिः २२ प्रख्यकीर्तिसुधा
धौतसकृतः स्नपनेविधिम् विधायप्र
यत्नोऽश्रीमान्दानस्यानभ्रुवंबलिः २३ तत्र
त्रिवेदीविहङ्गः काञ्चनप्रचयाद्वहन्
मेरुभ्रमोपविष्टाश्चानदश्चान्यसमपादय
त् २४ मुहुर्विधार्यमाणानांहृयानांहि
ममालिनाम् सवलत्नवलीनफेनोच्चैर्यशः
सिक्तेवभूरभूत् दन्तिदानजलैस्तत्रचेद्रा
संचरच्चाट्टिनाः संक्षिप्तचाराटकोरैर्य
सुपुष्करतोदिशः २६ रत्नभामानताश्चे
रुर्येस्मायस्मां दिशि द्विजाः सन्तः संतो
षितास्मकुलस्येतस्येनमोनमः २७ तस्मा
ग्रैरोहणाद्रिः शिरसि धृतमहारत्नसंप
र्णपात्रः कैलासः शक्रशैलः सहबहल
नैः कल्पवृक्षैः सदेहैः भूमिश्चिन्ताम
णिः श्रीर्विविधनिधिगणः कामधेनुः स

का॰
मा॰ इं॰
२५

थाभिर्भ्रूलेपाङ्गाविलासैप्रचरणेचतुरा
लानकालेबभूवुः ७८ संपूर्णेष्वर्थिस्मा
र्येषुयावकाभावदुःखिनः विश्रान्तपा
णोस्विन्नात्सर्गेतुहृतममभवद्बलेः ७९ दा
नोद्यमेः स्थितिविरहाहितलाविभूतिं स
त्तिप्रभूपरमहीमिवमन्यमानः दृष्टिंमु
हुर्दिशिदिशिप्रदिदेशदीर्घां मत्तोकलो
ककरुणामृतवृष्टिमिष्टाम् ८० सर्वार्था
नर्थिसार्थेभ्यः परिकल्प्याविकल्पधीः नि
जजीवितदानेनवलिश्चक्रेमनोरथम् ८१
श्रयत्पङ्कजलासङ्गप्रसन्नगगनद्युतिः
प्रतिबुद्धःशरत्कालःश्रीकान्तःसमुपाय
यौ ८२ मयूरामौनिनोःस्तेपयसुर्दैन्यनि
लीनताम् शरत्कालेनबलिनासराइव
हृतश्रियः ८३ ववुर्दैवकदम्बेषुयानेषु
विश्रान्तताम् पुलोकशोकनिःश्वासार
वमसन्दोहदानिलाः ८४ तीव्रसूरप्रतापे
ननष्टमानामसमाययौ विलासावरणे

स्नाह्राहीनतांसख्रवाहिनी ८६ सदानव
प्रभोल्लासं व भो ध्राजिस्ततारकम् शार
द्विशासु विपुलैर्दैते स्वर्गमिवाम्बरम् ८९
लोकपालवियोगिन्यः ककुभः काशपा
ण्डुराः फुल्लैः कमलकह्लारैः कृतशोभा
इवावभुः ८७ शुभ्रमेशैलशीर्षेषु नक्तं
दीतो घपिव्रजः नष्टपत्ताभिव मेघानां वि
पुलेखाचयश्च्युतः ८८ भग्नेप्रभोसद
स्नात्ते पयोदास्त्यक्तकार्मुकाः पपुलीव
व्रतेनेव नन्ततांभस्सपाण्डुराः ८९
वलिराज्योपमेतीव्रप्रतापेशरदुद्ववे
नाक्रान्तिः शक्रचापस्य प्रहृष्याट्यपत
क्कचित् ९० पयुः शुक्रमस्तगापातेकल
मत्तेवपङ्कयः विपवाइवतारुण्यह्रा ९
क्कैसरत्तणीयताम् ९१ काशेतुहंसक
मुद्देमस्रीव्योमसरिद्दिशः दानोदिते
रिववलैर्यशोभिः शुभ्रतांययुः ९२ श्र
यासिन्समयेजग्मुः सुराः शरणमच्युत

का॰
मा॰ द॰
२९

निवारितार्चा बलिना बलिना बलिनाजि
नाः ५३ येनावमानसंतप्ता मानलोपाप्त
लाघवाः प्रकाशाशाप्रणयिनः शारदाद्
ववासवाः ५४ नेत्रीरोदधिमासाघट्टस्तुः
शेषशायिनम् सप्रसादं सकमलेशारदा
रम्भसंनिभम् ५५ समुल्लसत्फणाग्रस्फु
लत्फेनाम्बुधेरिव शेषस्योपरिपर्यङ्कबन्धे
नस्वमास्थितम् ५६ प्रभाभिरामे श्रीका
न्ते पीताम्बरमनोहर प्रभातमिव लोका
नां कल्याणोदयकारणम् ५७ नेत्रणमम
हस्तात प्रमुखो ह्रिदिवौकसः प्रतिसंजी
वने प्राप्तस्तत्प्रसादावलोकनम् ५८ प्र
वासव्यसनोद्विग्नान्भगवान्भूतभावनः
तान्विभाव्याभवल्लिङ्गैर्वैलक्ष्यविनताननः
५९ शनैश्चिन्ताविषावेशप्रशमामृतझिलीं
गिरम् उज्जगारास्तनोद्गारगर्वीगरुडला
ञ्छनः ६० विरप्रवासनिःश्रीकशोकश
ल्यशलाकया विज्ञयाख्यापिता पूर्वं सततं

प्रथ्यमानया १०१ दैन्यदोषात्स्यसंजाताम
स्याः सर्वात्मना विपत् नैकश्यभाजनेभू
तैर्यैः सहस्रेन दुर्दशाम् १०२ सावलवद
शाहृद्धिक्लैव्याखलः खलविलते सबल
तिभजते क्लेशक्लेशविषादविघ्नविकाम्
भवति न सन्तोदर्पीदमाने दैन्यमयीमति
र्दुरभिभवनागम्भीराणासविघ्नसविघ्न
च १०३ त्यक्त्वाश्रीर्दुर्जनेनात्स्यात्माभूत्स्वधा
त्रुपैष्यति स्थिरासन्तानविपदः खलानाभि
वसंपदः १०४ वित्तेसागः क्षमाशक्तोदुःखि
दैन्यविहीनता निर्दम्भता सदाचारे स्वभा
वोऽयं महात्मनाम् १०५ साम्यपेशलता गु
णविननता हृष्टिनिरुत्सेकता मत्वेमह
तता श्रुते समतिता वितोदयेत्यागिता
साधो सादरता खले विमुखता पापे परं
भीरुता दुःखिक्लेशसहिष्णुता च महता
कल्याणमाकाङ्क्षति १०६ उक्ते हि ते भगव
तापद्मनाभेन भूतये सरात्मभूर्विरेवा

का।
मा दे.
२२

27

लाइवबात्समलालिताः ९७ देवत्वय्यपि
सनेहहितचिन्तासनः परम् इयन्तीक
मेवैषियाद्दुर्वा राज्ञः स्वसन्ततिः ९८ जी
वामः क्लिष्टसंक्लिष्टानिश्वष्टानष्टहृतयः
वनान्तविवराल्लीनाः शिशिरेमधुपाइव १०५
बलिनावयमाक्रान्ताः प्राक्तनेनेवकर्मणा
तत्प्रभावोद्भवां भोक्तुं विभूतिं नलभामहे ११०
बलिप्रभावादस्लोके स्त्रिलोकीलोककण्ट
केः इयंत्वद्गुणग्रामापि लुण्ठितैर्मदस्य
भिः १११ मानन्दनोद्यानवतीहृतातेनामरा
वती वनेविनोदयमस्मान्मनोरथपथा
गता ११२ क्वनेस्वर्गश्रीमेवचिन्तयन्त्यः स्व
राङ्गनाः काङ्क्षन्त्युत्कण्ठयानिद्रांस्वप्नसं
दर्शनाशया ११३ अग्रेसमग्रसैन्यानां ब
लिःस्थयनिर्भयः अहोबाहुविहीनोऽपि
राहुराहवमीहते ११४ देवैर्नेवार्पिताक्रा
न्तिर्बलिनाक्ष्मर्थकारिणा सहस्रात्तसमि
द्वन्यादल्पकः श्रीविवल्पकः ११५ जृम्भते

तारकःकामंचिरशाश्वीप्रतारकः ३ःपी
लःसबलैःशात्याऽलीलातरलतारकः ११६
गजासुरःकृष्णायातेस्पर्धाबन्धेमदान्धधीः
बलेरग्रेगणपतेरेकदन्तस्यलज्जते ११७
शोचत्सिंहनखोत्खातेहिरण्यकशिपुःकृतः
ग्रसेनिधानातुशयीहरिणायोद्धुमिच्छति
११८ सहस्रदोष्णाबाणेनबालेनबलिसू
नुना गृहवाहमयूरोऽपिनीतःक्रीडाशि
खण्डिताम् ११९ वह्निवाहस्यकस्तेनम
ल्लःकाञ्चनपञ्जरे रहोपवनवापीषुराज
हंसाश्चवारुणाः १२० सोऽपिप्रतापशि
खिनायुगपत्सप्रणोकाखः श्रविराद्वि
रत्नौघैरौहेबाणःकरिष्यति १२१ शम्ब
रोऽम्बरविभ्रमंदर्शयत्यद्भुतेरणे यदस
शत्रुहृदयेशक्तिवज्रेजतिशूलताम् १२२
यान्तिनिष्फलतामेवतेष्वपायाःप्रकल्पि
ताः उपकाराःकृतेचैषुसन्तनेष्विवम
न्यवः १२३ समन्तामामविमुखःसामस्व

का॰ मा॰ द॰
२८

नविद्यार्थिनः सन्त्वाप्यस्यशीर्षस्यहय
ग्रीवः समीहते १२४ सुरसर्वस्वहारिभ्य
स्तेभ्यः किंवाप्रदीयते मेरुरत्नाकरवती
कोषोयेषांजगत्त्रयी १२५ बलिशासनव
घपानांभेदोनास्तिसुरद्विषाम् आलिङ्गति
हयग्रीवंनिवेरोमहिषासुरः १२६ भवद्
भङ्गःपैकस्तेषांदण्डःत्वयत्नमः सोऽप्य
स्माद्भाग्यलेशेनमन्येविस्मारितस्तव १२७
बलिःकरोतिभगवल्लोकपालक्रियाःस्व
यम् लोकेदृष्टास्थितिःशोषपोषशोषैर्नके
वलम् १२८ इन्द्रस्तेत्रिदशेशत्वेविचार्यचि
रमच्युतः सुराणांविभवंप्रशंबलेश्च
गुणगौरवम् १२९ बलिःत्राणप्रवृत्तवा
न्मोक्षेयःसत्त्वसागरः चिरंक्लेशार्दितायु
यमितिदोलायतेमनः १३० विचार्यमाण
स्तुबलेनात्मदोषःप्रदृश्यते दैत्यदुर्जन
सङ्गेनसङ्गतश्चिन्त्यनीयताम् १३१ धा
मयतियशःक्लेशंसहतेदिशत्यशिवंद

शं जनयति जनोद्वेगायामेनयमस्यपक्ष
स्यताम् भ्रमयति मतिं मानेहन्ति ति
लोतिच जीवितं गिलति सकललोकस्या
णानांकुलंखलसंगमः ११२ सर्वात्मना
गुणनिधिर्नवध्यः सुकृतीवलिः किंव
स्वविभवभ्रंशंकरोमिभवतांहितम् ११३
हितक्रियास्वशुष्काकेंनकार्यगणयाम्य
हम् गम्यतांस्वज्यतांविलापयतिघोकु
शलायवः ११४ इत्युक्ते विष्टरूपणांते
प्रणम्यपुरस्सराः प्रविक्षयवतत्कार्यंभ
गवाननाकरुडध्वजः ११५ अत्रान्तरेभयश्रु
तःखाङ्गुपस्त्रानलोचनः शुक्रःप्रोवाच
वात्सल्याद्विजेनावसरेवलिम् ११६ श्री
विलासभरणंचित्तं सत्याभरणमाननम्
गुणाभरणमैश्वर्यं भुवनाभरणस्यते ११७
लोकेवत्सरपीलक्ष्मीनैश्रुनानविलो
किता शकात्रुकर्णेलेशेनयानसर्वैर्ने
वापरैः ११८ गुणलेपपलायन्तेधीवराणा

का
मा.द.
२५

मिवृतगणात् पत्राश्रयपलवारिणप्रमर्थ
इवसंपदः ॥४३॥ नीयतेश्रीःप्रमादेनशार
त्कालेननिम्नगा ग्रीष्मागमेनरजनीकृ
शापक्षेणचन्द्रिका ॥४४॥ नीतेरश्रवणंहि
नेविहसनेधूर्तव्रजावर्जने दोषव्याकर
णंगुणैःप्पाणनेच्छिद्रच्छालालोकनम्
लोकानांविनिपातलक्षणमिदंश्रीभोग
निर्वासनं साधूनांदलनंखलेषुललनं
मित्रादिसंहर्षणम् ॥४५॥ दोषाश्चापिनवा
धनेविचारविमलीकृताः गुणाश्चप्रगु
णाधनेगाढग्रहच्चनीकृताः ॥४६॥ नश
रीरविकारायस्वल्पमात्राहतेविषम् दे
हेचन्दनलेपोऽपि निच्छिद्रःपीडयत्यल
म् ॥४७॥ गुणरत्नावलीमध्येसारभूतंगुण
द्वयम् नवेनदोषसंतानमतिनिर्वेन्य
सेवया ॥४८॥ स्वाध्यमाश्रितवात्सल्यंदानं
चश्रीविभूषणम् विभवायामतंभीतेभ
वतात्पत्नवर्धितम् ॥४९॥ कुर्यादाश्रितवा

त्समात्पक्षपातेनतुर्जैने कृशापतास्थये
ौवपक्षेपतेत्तधीविभुः ४६ चित्रंवारि
त्रचित्रेतेदिग्भित्तिलिखितंमहत् दैसउ
जैनवाक्तस्यधूमेनमलिनीकृतम् ४७
भूतेर्दुर्व्यसनेधूतेरसहनेमानोन्नतेर्याव
नं प्रीतेर्विस्मरणेतनोर्निकषणेनीनेम
मत्वणाम् कीर्तेर्लोभयनेस्थितेःप्रवस
नं हृतेरसेवित्तने शाक्येर्जैनपक्षपातक
रणेनिःशेषनिर्मूलनम् ४८ प्रतिप्रदान
निर्बन्धःसर्वस्वतर्पणात्मः छिन्नमसा
र्थिवैफल्याद्धर्महन्तेक्रियाफलम् ४९
सर्वोपजीव्यसर्वस्वंसक्षयेनव्ययीकृते
ध्रुनःसर्वार्थिदानस्यतेनमूलक्षयःकृते
५० वित्तायतःसदार्थमेकामोवित्तनिब
न्धनः वित्तायत्तानिविश्वानि वित्तंजीवित
वर्धनम् ५१ धनेरूपमेवक्षयंधने
कुलमसंकुलम् धनेयौवनम्लानंधन
मायुर्निरामयम् ५२ रूपंवैषेधवेलम्

का
मा ९
३

30

सेवन्तेसेव्यमानमर्थिभिः महाकुलविवा
हैस्वकुलंक्रीणातिवित्तवान् १५३ भिष
ग्भिषज्याभ्यांतरतिधनवान्रोगविपदं
धनेनान्यस्वत्वंस्तुतइवचरत्यर्पितकरः
धनैःसत्कारार्चोजगतिगतजीवोऽपिल
भते धनेनप्राप्नोतिप्रगुणगुरुमाराध्य
सुगतिम् १५४ आढ्योत्सवलमद्दन्युज्जी
वनीवशवःस्त्रिया भोज्योपचारविरहा
द्धन्युतोनिर्धनोमृतः १५५ क्लेशलब्धं
धनंयेनलपितेनातिमात्रया कुलमानगु
णाचारनिधनेनेनरक्षितम् १५६ गुणाध
नेनलभ्यन्तेनगुणैर्लभ्यतेधनम् धनी
गुणवतांसेव्योगुणीनधनिनांक्वचित्
१५७ सेव्यन्तेऽर्थार्थिभिर्भूपाजघज्जीवितवा
ञ्छिभिः स्याच्चेत्धनंसर्वतुल्यःकःसेव्यःकस्य
सेवकः १५८ सद्वेशगुरुषद्वेऽपितल्पपा
दकरोदरे पकःप्रभुःपरोदासमरतिविन
विजृम्भितम् १५९ सर्वेधनमदान्यस्यप्रा

नःप्रार्थनाशया सेवां विधानं यावन्ति
विविधाराधनोद्यमैः ९०. सिद्धावेताल
वश्यस्य भोग्यस्तस्यैव भूपतिः शेषाः श्री
नातपश्रान्ता दिनान्नयान्ति निष्फलाः
९१ दिशन्ति कथमप्यन्तस्तारां दृशं मदम
न्थरां वदन्ति विरलं देवोऽस्मीति प्रभूत्तम
दोद्धपः प्रणमन्ति च नेभीमास्मस्तड
नरकान्तरस्तदिदमखिलं दानादानेध
नोपनिबन्धनम् ९२ क्षीणे धने गुणेस्त्या
नेम्लाने माने गते जने कलत्रमपि वैमु
ख्यमविरायान्ति निश्चितम् ९३ धनैवै
क्लव्ये वैराग्यादपक्लाः प्रव्रजन्ति ये धनो
पायव्रतं नेषां धने ध्यानं धने जपः ९४
प्रेमो निहन्त वित्तानां प्रहृते वित्तयाचने
उत्तानपाणिदीनानां मत्स्यमरणमुत्तमम्
९५ जीवत्पर्थेत्तये नीचोपाज्ञापचय
वच्चनैः कुलाभिमानमूकानां साधूनां
नास्ति जीवितम् ९६ अप्रस्तावस्तुतिभि

रनिशं कर्णमूलं करोति खेदादिवेव
दति वसने दशायामेव जीर्णम् छायाभू
न्नस्खलति नखनः पार्श्वयोर्नापि पश्चा स्थि:
स्वः स्विदं दिशति धनिनोऽथापि वक्रस्थि
कितस्य: १८७ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन रक्षेमा
नार्थिभिर्धनम् महाव्ययपरिक्षारैर्वि
शेषेण नरेश्वरैः १८८ अक्षमेयस्त्वयार
थः कृतः सर्वस्वदक्षिणः एवमेव तनु
रामवर्षीयज्ञे विशेषतः १८९ दृश्यन्ते
दुर्निमित्तानि प्रवृत्तानि समन्ततः देशा
नोघैः कुहूतानां निवृत्तिः सूच्यते श्रियः
१९० इन्दोरेकविनाशश्च नावभाषितेशोते
वेलिः सर्वौदधिः स्तजल्लकान्ताव
न्दकलामिव १९१ पुत्रकल्याणमेषत्व
मुक्त्वास्मत्केशयम् भगवन्भवताम
वेमरत्वं प्रतिभोद्भवम् १९२ नजातमे
भजच्छायाविश्रान्तिसुखवेशासु प्र
पतेष्विव देवेषु पक्षपातो निवर्तते १९३

चिराश्रितपरित्यागेमतिर्यस्यप्रवर्त
ते भूमिर्भारंवहन्तीतमन्येमज्जति
लज्जिता ७४ स्वजनद्रोहरोदस्यवि
नाशैरिवभीषणा भूतिःसर्वजनोद्वे
गकारिणीकोपयुज्यते ७५ आशा
माश्रितपत्रपातविकलायाशक्तिरु
ज्जृम्भते दीर्घावेतसवल्लरीवविफ
लाकस्योपकारायसा वन्यस्थलेन
पादपःपृथुभुजच्छायाश्रयायस्थिते
संतापंप्रविहायशीतलतयासर्पाः
सुखंविशेरते ७६ प्रदानफलशून्या
भिःकिमेताभिर्विभूतिभिः दृश्यते
यास्तुभग्नाशाविमुखंविमुखमर्थिनाम्
७७ आयातियान्तरादेशान्तरादिष्टप
लायते नसंयोगेननभोगेनक्षीयते र
क्षितेयनम् ७८ निर्बन्धादपिलब्धे
न निरुद्धंबद्धमुष्टिना नियमल
त्तितंतिप्रमत्तस्यबद्धोपमंयनम् ७९

का· क्रुर्वन्निमथियोयत्नादेनदर्थ्यधनार्जे
मा·दे· नम् श्रान्तौपकारसेनोघःकदाविल्लभ
२२ नेधनात १९ लोणनहृद्दिव्रजतोस्त
णात्त्वयमुपेप्सुघाम् चनानांचधनानां
वकेनविज्ञायतेगतिः ८० शुभेविनष्टे
प्रकटेविनष्टंकीर्णेविनष्टंमिलितेवि
नष्टम् स्वयंविनष्टंपरतोविनष्टंदीना
नेदत्तेद्रविणेननष्टम् ८१ स्माघा
णगुणैःसुवर्णमणिभिः शुक्रास्थिभि
मौक्तिके लौकेमूढतमेधनेधनमिति
ख्यातापिमिहिगतेः यःकोघःक्रियते
ननस्यफविरंपश्यामिकिंचित्फले निः
शेषाश्रितमस्तवाल्यवसुहृदीनार्थि
दानंविना ८२ त्यक्तामम भुवेष्वितस्य
विजनेमेशःसुवर्णाश्रियं विश्रान्ताव
शरीर पववहतःकिंनिष्फलेनाप्रमा
पकस्योन्नतिरेव मन्ववसनेविन्यस
वन्यानमा दत्ताघःकिलतामनन्यम

हिमांशोनेसर्वविभूसमः १८४ इत्युक्ते
बलिनाश्रुत्वाचिन्तयन्भवितव्यताम्
किंविरालस्यैवेलस्यः शुक्रस्याक्रेनते
शिरः १८५ अथाप्यमेधसंभारः प्राव
र्तितमहात्मबलेः पुनःप्रदानदत्तस्यद
न्तस्यैवापरित्तयः १८६ ततःप्रजापति
गणेशानेसमंर्षिभिः सह अभूत्सुरर्षि
भिर्जुष्टंब्रह्मलोकनिभंसदः १८७ त
स्मिन्कृतेमहादानपरिपूर्णेऽर्थिमण्ड
ले बभूवयाचकाभावाद्बलेश्चिन्तैवके
वलम् १८८ अत्रान्तरेदेमनजपासहिस्र
विस्मितत्रिलोकीकुपालप्रहतः देवस
तुष्टोबलिवञ्चनायविष्णाकृतिर्वाम
नतांनिनाय १८९ एतेनैवविनेलघुतां
करोतियाचेयमानारणिकभूमिः सा
तुर्देशेवातिशयेनयाञ्चानकसमानत
निमाननेति १९० प्रणामः शिशुः कश्चि
न्नक्षमाकेशाश्रितदोर्भिःकालेकृतपाणि

पद्मः सकङ्कणः कुण्डलवान्किरीटी
मत्स्यराजप्रतिमश्चकाशे ॥९१॥ सम
ञ्जसामत्स्वरसारणोयदन्तोशुस्तत्र
यंसनिवेशाम् यज्ञोपवीतंधवलंदधा
नःशोनैर्वलैर्घनमहीमवाप ॥९२॥ स
वैत्रिभिस्तत्रमण्डलेभाग्यैस्सदर्शनामा
दरविस्मयेन श्रमंनिरुद्धः प्रसभंप्रवि
शपहर्तेमुनीन्द्रैर्वलिमाल्यलोके ॥९३
बलिर्स्मतपद्मदलायताक्षविलोकल
सीनिलयप्रहृष्टः प्रदापयत्सस्तव
णपीठेसमग्रतेमाननिवादरेण ॥९४
सामस्वरेणशिवमभ्युदीर्यपत्नासवि
श्रम्यजगाददीरः संदर्शयत्वन्नवा
नेरस्यजगत्रयमात्मिवप्रकाशम् ॥९५
रदस्यवन्दस्ववत्संमुखमसरुद्रस्यदत्त
स्यमनोभ्वयत्ताः प्रराव भूत्वैनवभूव
कश्चिदाश्चर्यकारणत्समष्टकाश्नयज्ञः ॥९६
श्रेष्ठोमहात्मासकृतीजगत्सुजातस्तमे

वाद्भुतमन्वसिन्धुः यस्माकरत्नाम्बग
जेन्द्रचन्द्रलक्ष्मीप्रदानेष्वपिनिष्प्रकम्पः
१५७ यवस्त्रिलोकालिलकःकुलस्यस
र्वस्वदानेष्वतिमुक्तहस्तः दृष्ट्वाप्यपो
कःसरलःप्रकृत्यातेश्रीफलोऽपार्थि
वकल्पवृत्तः १५८ इत्युक्तमनर्थसथा
स्वभावेनेनात्तरस्यारतसिन्धुनेवश्रु
त्वावलिःप्रीतिविकासितात्तममभ्य
धारागतपत्रपातः १५९ जलेवयःस्व
ल्पशरीरतेयमनल्पकल्पःप्रतिभावि
कल्पः कर्णात्रकूलेचवचस्त्रवेतक
स्याद्भुतार्थेनमनःकरोति १६० हर्षव
र्षितिदर्शनेनयनयोःस्तनेश्रुतोवाक्य
यो चित्तेचन्दनपेशलस्यसहसास्नेहः
परेलिम्पति बध्नन्त्यस्यमनस्कृताम
पिगुणाभाग्येभवत्संगमः संजातःस्व
कृतायमेत्तुमहतेकीर्तिप्ररोहायव
१६१ निरर्गलंसप्रतिकण्ठतांतपदी

स्मितं प्रीतिप्रदोपयुक्तम् सर्वस्वमेत
न्ममजीवितं वाननाम किंचिद्भवतेः
स्पदेयम् २०२ इति प्रयत्नात्प्रथमाद
रेण सोऽभ्यर्थितः सर्वपरिग्रहाय दे
माधिपेन प्रथ्यमानमानमहोदयाय
प्रणयाननमूचे २०३ त्वद्दर्शनात्प्रीतिम
यानिधानात्परं किमस्मादुपपन्नमेतेम
ननामवन्ध्यं क्रियते वचस्तु पदत्रयी
देहि वसुंधरायाः २०४ श्रुत्वैवमाप्र
घतेर्वचस्तद्बलिः सवेलस्मितवाव
भाषे ग्रहे भवान्मकवितार्थवादी वि
डम्बनार्थं वमम प्रहृतः २०५ ग्रहे प्रस
न्नावमुदारशीलः प्रतिग्रहीता च प्रति
ग्रहे किम् प्रदीयते यदवमानलीला
विनिर्मितानर्ममयी स्मिताय २०६ र
हाण सर्वं मम विधत्ते यत्त्वद्दर्शनानन्द
समुद्भवस्य मनःप्रसादस्य हि सम्मम
स्य न वत्स्य मूल्यां सकला त्रिलोकी २०७

रमर्थितः पूर्णपरिग्रहाय पुनः प्रय
त्नाद्बलिनापि देवः यदाग्रहीत्त्वाम
थिकेन तदास्मै पदत्रयीमेव बलिर्ददे
श २०८ प्रतिग्रहाग्रावसमेऽथ विलो
कतानहस्ताम्बुरुहेऽम्बुधाराम् भुव
र्णभृङ्गारमुखात्पतन्तीमलम्भयद्दे
त्यहिताय शुक्रः २०९ तेषु कवक्रक्र
ममाकलय्य वक्री त्रिलोक्याक्रमणा
भिकामः स्तोकस्मिताङ्कः कृशानूलि
काग्रभेदेन चकैकविमेकनेत्रम् २१० वि
स्वाकृतिर्दीनजले गृहीत्वा लोकत्रयाक्रा
न्तिविवर्धमानः बभौ जगन्मण्डपमा
नदण्डशोभाभिरामोदितदण्डपादः
२११ त्रैलोक्याक्रान्तिलीलामविरतव
पुषः श्रीपतेर्दण्डपादः प्रोत्थोत्तेयोय
वेगोल्लसदतलबलोद्भ्रान्तकल्पान्त
वातः निःशेषाशाप्रबन्धप्रचलनभुव
नावण्डनाकाण्डकम्प भ्रष्टपद्मस्थलाण्ड

का॰ मा॰ द॰ ३५

रत्नानि हित्तमरकनस्तम्भशोभांवभा
र २१२ प्रवर्धमानस्य विलसन्निहारपर्य
न्तसकलस्वरगिरिमुहूर्तेनम् विष्णोर्वैभो-
नाभिभवाजतुम्बीकुर्वन्मेरुल्लौहित्तर
त्नपात्राम् २१३ प्राप्तेऽथ विष्णोश्चरणा
रविन्दे विरञ्चिलोके त्रिदशाभिनन्द्ये
पादार्घ्यदानाय समेऽम्बुजन्माकमण्डलु
निर्मलमालुलोके २१४ यमेद्भूतनह
णमम्बुभावयातेऽथपायकमलासने
न भक्त्या प्रदत्ते बलिकीर्तिशुभ्रा तरङ्ग-
भङ्गैः कृदियाय गङ्गा २१५ किं विष्णोः पा
दपद्मस्फुटनखकिरणश्रेणिरुच्छोच्छ
लन्ती विश्वव्याप्तिप्रजातो जितविजय
लसद्वैजयन्ती सिता किम् किं स्वर्गश्री
प्रहर्षाविततहसितरुचिः प्रोल्लिखन्ती
शशाङ्का सिन्दैः खेचराणां चिरमम
रसरित्सभ्रमेऽभूत्प्रवादः २१६ एकक्रमा
हतसमस्तजगत्त्रयस्य शेषक्रमहित

यदानविशुद्धिधीरः निर्व्याजधर्मेधव
लःस्थिरसत्त्वसत्य स्तम्भार्जदेत्यतिल
कःसकलांत्रिलोकीम् २७ तस्याथस
त्यसमयव्रतिपत्रसर्व मार्गस्पदीर्घ
गुणपाशनियन्त्रितस्य धीरस्यसत्सम
तलान्तसुतालनाम्नि पातालधाम्नि भ
गवान्स्थितिमादिदेश २८ जातोजग
त्सुवितकृन्दुलिरेकएव तस्यैवसप्तभु
वनाभरणंयशांसि येनातिदानवित
तद्विरणावशेषशुद्धिःकृतास्ततनुब
त्समर्पणेन २९ अग्रुह्यघाकुरुक
त्म्भभरेणयस्य निस्त्रकत्तव्रतजप
दिकरोतिलोकः ततद्धलेनियमसंक
लितात्महृते हेस्मैविचार्यपरिकल्पित
मर्घ्यतेन ३० साम्बर्घपुष्पिधौर्घमर्घति
हंततनत्वदिदितावण्डले याज्ञोत्सवक
रःकृतःसभगवान्दानेनलक्ष्मीपतिः
ऐश्वर्यमुत्कराणसप्तभुवनेलक्ष्म्याबि

का·
मा·द·
३९

36

पारंपशः सर्वत्वर्जनसंगमेनसहस्रास्य
हृविनष्टबलेः २२१ सशारशावरत्रासत
ङ्कृत्कगीतरलाःश्रियः स्वत्वमपिकपि
प्रेङ्खद्भल्लीदलाञ्चलचञ्चलम् प्रतिदि
नमियंभुङ्क्तेजन्तोरभावविधायिनी प्रम
भपतिताभावंभावंभवेभवितव्यता २२२
इतिसभगवान्विसृःकर्तसराश्रयिणी
श्रियं बलिभुजनतच्छायाहीनाल्लिधाय
महासुरान् अपिबलजनतासङ्गाङ्गमगं
तस्पतलेबलेः प्रणयरचितापुण्यैःकी
र्तिनिनायसमुन्नतिम् २२३ इतिश्रीका
सदासापराव्मेनेमेन्द्रविरचितेदशाव
तारचरिते वामनावतारःपञ्चमः ५

परशुरामावतारःषष्ठः।

वेदेवलौनिश्चलधर्मसेतौभग्नेषुदेवेषु
निराश्रयेषु,बभूव निर्विघ्नमहोत्सवश्री
निःशल्यकल्याणवती त्रिलोकी १ शाके
णदैत्येनिहतेसजन्मेनिसम्भ्रमेप्रसभंभवा

स्या जीर्णेऽप्यगात्स्येन समस्तलोकशो
केऽप्यवातापिनिमेल्वलेच २ चाप्युग्र
याचण्डपराक्रमेवच्रस्तेऽप्यपातालत
लाननेन कठोरणप्रच्युतरक्तबिन्दुस
न्दोहरोपद्रुतकोटिलस्ये ३ गुह्नेनभिन्न
पृथितारकेचगजास्रेरभूर्जदिनात्यके
च दैत्येषुचान्येषुहतेषुदेवैर्निःशङ्कमा
सीत्सुरराजराज्यम् ४ यातेऽप्यकालेश
नकैर्विशालेर्दैत्येश्वराःस्वामवतीर्यसर्वे
क्रमेणतेउर्मेदरस्यरूपाःसपापशापाः
क्षितिपावभूवुः ५ शशासमनस्मिन्समये
महीयान्महीपतिर्हैहयवंशजन्मा प्रा
ज्योजितश्रीर्जगरर्जुनाख्यःसहस्रबाहुः
कृतवीर्यसूनुः ६ सर्पानुबन्धोऽद्गतस्य
युद्धेऽसेनदृष्टीरं दशकन्धरोयः गदाग्रहे
लाहतिनष्टचेष्टशाय्याङ्कपर्यङ्कतलेबब
बन्ध ७ प्रज्ञान्तरेयोऽयनिपिंभ्रपूर्णाक
लेविशालेजमदग्निपुत्रः हरिस्तमःकृत्स्न

का·
मार·
३७

रपुञ्जभेदीप्रतापदीप्तोऽवनतारराम:
८ तस्यापि देहे भगवान्बभूव शार्ङ्गी यत्र
वेदविधौ पिनाकी आदानसंधानदृत्ता
निह्नुरलेषु पुरन्ताङ्गनलत्तशिल्पः ९ शा
स्त्रास्त्रविद्याविदितप्रकर्षमस्येषु पुंस्विति
नतारकारिः पुत्राधिकावल्लभतागुणे
नजगाम रामसिप्रराजकस्य १० मस्य
होरयगजाश्वराश्यविसंस्थुलावेण
नवेणस्थारम् ददौ विरञ्चीपरसंस्थसम
मैक्रं रत्नमालावजयेन तुष्टः ११ ततः
कदाचित्स्मृगयारसेन समकान्तवीर्यः प्र
विमारिसैन्यः वंने विगास्ततयमत्तेये
पुष्यकेसरगाद्वीपिसरेगेष्वराणाम् १२
मत्तहिंषाङ्कः सहमोरहेतद्देयादरिंद
हृदयं स देव कर्कमलेशाणितमांसल
व्यायराधरालांसृगयापिशाची १३ ता
द्भुः सेनासदितस्थलानिशरासनात्रोष
सृगाहितानि विष्वङ्कतोपङ्कतवापसा

निप्रविश्यचक्रेसतपोवनानि १४ स्त्र
ग्धाश्रमाग्रेजमदग्निरुष्टमग्रङ्गमरु
गाविविक्षमत्वम् क्रतुनाशनैःश्रान्त
हृदयःसतस्थौविश्राममकामःकुसुमस्थ
लीषु १५ होमावशेषैःसकुशैःपयोभिः
संवर्धितानांसकुरङ्गकाणाम् मुनी
न्द्रशिष्यैरपिवार्यमाणःसैन्यैःतथैनि
ष्कृणमश्चकार १६ सकामधेनुंमुनि
होमदुग्ध्यांयोग्यांसवत्सांगुणगौरवेण
कृतेग्रहीत्वाजमदग्निनापिकृद्धामदा
त्पलतरसाजहार १७ कार्त्तवीर्येणकीर्त्तिध्वं
सेनेनलक्ष्मीर्द्वेषेणविद्याविनतिर्मदे
न क्षमातिकोपेनधृतिर्भयेनप्रयाति
लोभेनचसर्वमेव १८ यातःसहस्रबाहु
निहोमधेनुंलोभेनविक्रीतविवेकस
त्वः यशांसिलोकत्रयविश्रुतानिचका
रधिक्कारकलङ्कितानि १९ निरुद्धा
शाःसर्वैर्दधतिस्मशास्त्रेणकलनां ।

का· मा· २· विवेकालोकस्य प्रभवति न लेशः क्व
चिदपि न मित्रस्यालोको भवति परि
३८ हारेणावदने चैनेलोभेजन्तोःस्थिति
मुपगते कस्य सुगतिः २० गतेऽथ त
स्मिन्नृपतौ स्वदेशं महामुनीनां विहि
तापकारे रामः समभ्येत्य गजाश्वभग्नं
तपोवने निर्गमाल्ललोकि २१ निह
तैवेदस्स्तियत्नविघातुराणवादंविर
ताग्निकार्यम् भग्नाननोद्दियजनंविलो
कयतपोवनं प्राप वशोकशङ्कम् २२
वित्ताय राज्ञा न दशामिकर्ममकार्तवीर्यं
णाहृते स कोपः सुश्रावनेनैव पितुः
सवत्सां बलेन नीतामपि होमधेनुम् २३
सतिस्म सन्तः सह कोपकम्पलुठज्जटा
भारस्फोटसकूटः ततस्तयोकण्ठमकु
ण्ठधारं कुठारमादाय जवाज्जगाम २४
माहेश्वरीहेममयीमवाप्य प्रतापदीप्ता
मिव राजधानीम् भुजायसेनदृस्तुजास

हस्तमस्तस्तैर्यैर्योर्ज्जेनमाजह्राव २५
तयोः प्रवृत्ते भुवनप्रकम्पदोहात्तमेस
लयथाब्धिसुहे क्षोभः प्रभूताद्भुतसंध
मोऽभूदभूतभूताभिभवप्रगल्भः २६
तस्याथ एठप्रतापः कठिनमदभराक्रा
एठकएठस्यवेगा त्रिलिङ्गस्कन्धपीठ
गिरिदलनसहं चौरथारंक्कुठारम् भू
भर्तुर्येन वीर्याचरणायनरूषाकार्त
वीर्यस्यरामः स्त्रस्तांसदोःसहस्रंपृथिन
वनलिनीनालललावैल्ललाव २७ प्रताप
मित्रेनिहतेसहस्रकरेऽस्तमस्मिन्भुव
नैकशूरे रामस्यनिर्यत्ननिपातितारे
र्मर्मप्रसारीनशशाममन्युः २८ द्विबा
कनाबाहुसहस्तदीसेहतेन्द्रशक्रेमुनि
नाथमस्य सम्पूर्णभङ्गः क्षितिभृत्कुल
स्यतीव्रः परंमानविनाशनोऽभूत् २९
कालेनतन्मस्युयनात्तुतापाः पापाय
सर्वेमिलिताः क्षितीशाः वैरप्रतीकार

का॰
मा॰ ८॰
३५

विधानसज्जाजगमुर्वनेभार्गवकुञ्जर
स्य १० रामेफलेष्वाहरणाययातेगृहं
प्रविश्याश्रमतपोवनेन निष्कृत्तकण्ठस
न्तशोणितेनोचमग्ने निजभुजेमदग्निमेव
११ रामस्ततःपितृवधाद्भुतशोकवह्नेः
शान्तिंनबाष्पजलबिन्दुभिरध्यवेमग्रा
सीत्त्वणित्तितिपजीवितजातलज्ज स्त
ह्कसागरनिमज्जनसज्जएव १२ गत्वा
जवेनरणयज्ञविधानदीक्षा हेतेक्षत्रणा
न्निति प्रवेशवनोग्रवह्निः कृत्वासमस्त
नृपमेहतिमेकवारं वैरक्षयेणनमता
विरराम रामः १३ सत्त्नानावरक्तपूर्णेर
णसरस्सिलसकीर्तिधौतोत्तरीयः क्रो
धोन्दर्पविधातंकृतसकलजगत्त्र
वेधाग्निकार्यः श्राद्धश्रद्धाविधानेव्यधि
तशरकुशाकीर्णभूपालमौलि श्रेणी
हेमांशुनिर्यत्सिललवकलितस्थलन
न्नपिण्डपिण्डः १४ निक्षत्रांत्रिपारिजेल

निधिपरिखामेखलान्नामविघ्नः क्ष
त्रान्तिः सप्तकृत्वः पितृवरनियतक्रोध
नः स्नातरणेन यः प्रादादेकविप्रार्पित
जलचुलुकलोकदानातिलज्जामग्न
मानाननाब्जः स्मितसितयशसा लस
किं वर्णितैः स्यात् ६९ इति श्रीव्यासदासा
पराख्यक्षेमेन्द्रविरचिते दशावतारच
रिते परशुरामावतारः षष्ठः ६

श्रीरामावतारः सप्तमः

कालप्रवाहे महति प्रयाते तत्नमध्वे
गाभिरेतिगते च तरङ्गलोलाद्भुतभा
ववर्गैरलंकृतेभीरघुनाभवद्भः १
श्रद्धान्तरे सालकटङ्कटानां वेशोविशा
लेक्षणदाचराणाम् पुष्पोत्कटानाम
वभूव कन्या तारुण्यदर्पेःपि विवाह
हीना २ सा मेरुपार्श्वं मणिशृङ्गमवश्रीवि
लास रम्यापवने चरन्ती सन्तं पुलस्त्य
तपोनिधानं संध्याक्षणे विश्रवसं ददर्श

का·
प·द·
४·

३ ध्यानावसानेमुनिनामकस्माच्छ्रीस्ताथ
मानेनविलोकितेव नवाभिलाषोद्भव
विह्वलेवभावाल्लितागर्भवतीबभूव ४
क्रमेणतेनैवमुनेःसपर्याविधायिनी
तस्यतपोवनेसा असूतपुत्रत्रितयंवि
चित्रकर्मप्रकारेणविभिन्नरूपम् ५
दशाननाद्याःपरिवर्धमानास्त्रकुम्भिरं
घोरंतरंतपस्ते पितामहप्रीतिवशाद
वाप्तयेनत्रिलोकीतपणमत्वम् ६ म
हेश्वराराधनहोमवह्नौछित्वादशास्यः
स्वशिरांसिहुत्वा जम्भारिसाम्राज्यजयी
जगामजगत्त्रयीलुण्ठनकाण्डकत्वम्
७ त्रैलोक्यपुण्यैरथकुम्भकर्णस्तपोव
शेनैर्विपरीतवाचा अक्षीणनिद्रःसत
तंबभूवप्रबोधनादेकदिनाप्तभोगः ८
वरप्रदानैःशुविधिर्यथावत्विभीषणो
धर्ममतिमनीषी तद्वाक्यतुष्टेनपिता
महेननीतःसुधीमानमरत्वमेव ९

भ्रान्त्वैलोत्थवणास्य लङ्कां हृत्वाप्तश्री
रत्नहिरण्यहर्म्याम् दशाननः पुष्पक
मुज्ज्वलं च विमानराजं विनयोपनतोऽभू
त् १० जित्वासुविश्वं विगतारिचिन्तः सं
जातसङ्ग्रामवियोगखेदः लोकत्रये वि
न्तविनोदनाय विमानमारुह्य चिरं चचा
र ११ सकिङ्किणीकोद्गारतघारशोलस्ववर्ण
रत्नोज्ज्वलनक्षत्रशृङ्गैः तुङ्गसमीद्दिव
सावसानेन ड्डीतिलीनाखिवपद्मिनीषु
१२ तापं मुहूर्दिकान्तिवल्लभानां कराव
मर्षैः ककुभां विधाय कृष्टकनीवस्यन
पापशापाज्ञगामडः शीलरश्वासमर्कः
१३ सोऽथ प्रकाशं परिपीय रक्तं निजौजसा
लोकनिमीलनानि निशागमोत्साहप
दैक्रमेण तमांसि रेतांसि च तन्मसाशुः १ ५
ध्वन्योश्चयावयमरप्रकाशाभ्रधपतमःलो
कप्रतान्तरिते स यातरक्षाकुलका
लकूटकरश्विनैतीरनियाविवेङः १५

का०
मा द
५८

ततःसमूढस्तरुकुञ्जपुञ्जनलक्षितस्वा
द्वमसंप्रकाशम् बभौदशायीव स्वप्रय
त्नात्कैलासमुल्लासयितुं प्रवृत्तः १९ ज
हार लक्ष्मीकमलाकराणां चक्रारभं
स्मरचक्रनाम्नाम् बभारदोषाश्रयवा
न्कलङ्कं लङ्कापतिर्दिग्विजयीव चन्द्रः २०
स्तम्भेसंलग्नशिलीमुखेषु दीर्णेषु स
यः कुमुदव्रजेषु सरःसु चन्द्रप्रतिबिम्ब
मूर्तिर्देशात्सभीत्येव मुहुः स्म कम्प्र २१ स
मीराः सोत्कण्ठा इव ललितवल्लीकुलव
धू समाकर्षः क्रीडानिविडदशाकण्ठ
वक्त्रनयः विचेरुर्वापीनां कुमुदमधु
माध्वीमधुकराः कलश्रेणीवेणीहठह
रणहेलातरलिताः २२ उन्निद्रचन्द्राभ
रणा निशीथे तस्मिन्महानन्दघनप्रका
शा प्रीतिः स्मरस्पर्शमयीबभूव वैराग्य
भाजामपरागिणां च २३ लङ्केश्वरस्त्व
शशाङ्करत्नशिलातले रम्यविलासहर्म्ये

सुविशायानः स्तुरतः प्रयान्तीजितन्दल
लीललनांददर्श २१ दृष्ट्वानतोत्सारि
ननाकलोकलक्ष्मीमिवैकांविजनेश्व
मन्तीम् मैत्रीमिवप्रेमभरभिरामान्ता
मापलावण्यमनोभवानाम् २२ विलो
क्यतन्नूपतिरङ्कस्मुरुकुशशाङ्कशाङ्कान
ननानतांताम् स्वप्नैःप्यदृष्टामनसाप्य
चिन्त्यांहर्षोम्दतनैव्यमिवाससार २३
अविन्तितापानकिरातभीतांमृगीमि
वालम्ब्यबलेनपाणौ सतांबभाषेवि
भवाभिमानेनतडागमूर्त्यविफलेविवि
न्तौ २४ कस्मात्त्वंकंकुञ्जरगामिनिवं
प्रयासिधन्यस्सरणोन्तिकान्ताःआधि
तःकेनतपोविशेषैःसौभाग्यभूमिर्भ
गवात्मनोभूः २५ नत्यजपसेसघुकरु
प्रसादंलब्धासयोग्यतिमन्त्रपुण्यैः
स्मरात्मघत्नोपनताविमोहामनतेल
भ्यानिसमीहितानि २६ इतिब्रुवाणेन

का
मा: ह
४१

दशाननेनतन्वीवनालिङ्गनपीडिताङ्गी
काञ्चीविमुक्तिप्रतिषेधदक्षैर्वैलक्ष्यमु
ग्धान्तरमाचचेले २७ बलेननीवीनत्रु
नप्रमोक्षाविसृज्यमोडुर्ध्वमनस्तहांवय
शीललीलाशकलीकृतांवद्विपश्रिय
रत्नयशः कुलव २८ रम्भाभियातांमव
लेककाल्लांवडात्सूनोर्नडकूवरस्य
प्राणोपमानांधनदात्मजस्यनवेत्सिकिं
मांसमतेस्नुषांत्वम् २९ इतिब्रुवाणाम
बलाबलेनसंदृष्टमातङ्गरवाङ्घ्रिनीता
म ह्यातानननाज्ञामवमानतीनालज्जा
निमग्नहृदनोमुमोच ३० उच्छिष्टाधर
पल्लवांनवमुखोल्लेखावलोतस्तनी
विसंस्तांशुककेशपाशकुसुमामुत्कम्पि
नीमसुना स्वासाधामवतीमवाप्यन
यनोतन्वीवरह्लीनते सागतानडकूव
रस्यविदितेषोत्रस्यहृतंव्यधात् ३१ ह
ष्टाभिभूतेनानडकूवरस्तांशुत्वाकृतेव

निशाचरस्य प्रकामकान्तारतिसंगमा
न्ते तस्यास्तु जीवितमित्युवाच १२
नक्तंचरैस्तत्क्षणवर्ण्यमानेन तच्छापमा
कर्ण्य भृशं दशास्यः प्रत्यर्थिहन्तुश्चरि
तात्तुताणं विमानमारुह्य शनैर्जगाम
१३ स्फुरद्वैरैस्त्वतामाः प्रकटमवटापात
गतयः क्षिपन्तः शीलाद्यव्यसनमवि
लक्ष्याः ततधियः स्खलन्तः कुर्वन्ति प्र
सभमवलेपेन किलतत् यद्भूतस्तापः
प्रवलतिनजीवान्तनियतः १४ यो मा
व्रजन्तं पुरतस्तेमं समं माहेश्वरः प्राहग
णः सकोपः हंहो निवर्तस्व नीतिमो
न्नागतिर्नैह नभश्चराणाम् १५ सती
मह्नायः स्फटिकाद्रिपृष्ठे देवो मृडः क्री
डति चलद्वृद्धः पार्श्वेन यात्यत्रमरीचि
मालीभयेन नो द्वेमरुतोऽपि वान्ति
१६ श्रुत्वा मदोद्धारगिरं गणस्य दृष्टद्वि
पः क्रुष्टरवाङ्कुशेन दष्टाधरः कोपक

का.
मा. र.
२१

घायचलनैर्वाव किंवित्महशाद्गुशोथा
त् १७ स्वसत्विमानादवरुह्य सज्जः सम
ज्ञायत्न्मूमिमिवाभ्युपेत्य स्कन्धेन पाता
लतलान्तमूलां कैलासमुल्लासितमु
ज्जहार १८ विचूर्णमानाद्रिगुहागृहे
भ्यः समन्ततः संभ्रमविद्रुतानाम् सेत्र
स्तविद्याधरसुन्दरीणां काञ्चीरवैः स्वस्र
स्वरीवभूव १९ स्मात्तोत्क्षेपातिवेगश्रस
रदनलसोल्लासमकैलासकम्प तोभेवि
भ्यद्भवानीनिभृतभुजलतालिङ्गितस्य
लब्धः दाशास्येर्ध्वहासं व्यभजत वर
णाकुञ्जिताङ्गुष्ठपीडा क्रीडानिर्भुग्न
मौलत्रयनगलगलद्भूरिरोङ्गाररावैः
२० स्वस्थगरावेणदशाननस्य प्रसाद
वानावण इत्यभिख्याम् वक्रे पिनाकी
प्रियतां प्रयाति प्रायः प्रभूणां विपरीत
चेष्टाः २१ तस्मात्सनः प्राप्य वरं त्रिनेत्रा
त्रैलोक्यलक्ष्मीपरिभोगभव्यम् वेजा

त्विष्मनेन दशाननः स्वेसकौतुकः पु
ष्पकमित्सवाव ४२ यत्पुष्पहेलाकन
काबलस्य संलक्ष्यते दलितापार्श्वदेशे
मृदङ्गायलग्नोल्लवलरत्नशैलसदङ्कु
विश्रान्तिस्वविभमेव्वा ४३ इति ब्रुवा
णः तदा वरेन्द्रः नणाहिमानेन नवेन
नीतः तस्माद्भुताद्विविवारपङ्कपारत्न
स्थले कलत्रलताहतान्ते ४४ वैडूर्यगा
रुत्मतपद्मरागवज्रेन्द्रनीलामलशै
लशृङ्गम् पश्यन्नवालोकनहर्षमानी
नरावणः कौतुकतस्मिमाप ४५ क्व
चित्स्खलन्निर्झरराजवर्न्तेशुहागदहो
ह्नीर्णामहाटहासम् भीत्यैवनीहार
पटाहृतानि निमीलयन्नेककुभांमुखा
नि ४६ समुल्लसन्नीलमणिस्थलीरुप्र
लीम्रुखज्योत्स्नदलापादम् पुनःप्रह
नेवलितवज्चनाय व्यामासवे रविसस्मि
तापमेयम् ४७ बलात्विनोयष्टनका

का॰
मा॰ द॰
४४

लनेमिषं प्रह्लादसंरब्धजलोद्भवोग्रम्
सतारकाग्रकटकेव हन्तयानेहिर
एणात्तमिवाचलत्वम् ४८ सविस्मया
नन्दहशामसन्नात्त्रिवर्गोयत्रैव सुन्द्र
मेहान्दिम् तडवश्यज्ञःश्रमथात्विदिव्यां
कसामपश्यत्ससतपःश्रमक्षाम् ४९ त
न्वीस्तनाभोगभरादवामसंसक्तहक्ला
जिनगाढबन्धाम् लतामिवोपन्तव
कामिलाषनिःस्पन्दलीनालिकुलाभि
रामाम् ५० पोलस्त्यविध्वस्तसमस्तलो
कचनावमानानलतीव्रचिन्ताम् श
क्रश्रियं स्वर्गवियोगखिन्नोरन्तःस्तया
येव तपःप्रवृत्ताम् ५१ तांवीक्ष्यरत्नः
पतिरत्नयेनुमुखोमसवीनेत्रसंपानि
पीय मेनेतदुच्छिष्टस्वापि शिष्टास्यशे
नसंक्लिष्टनिकृष्टदृष्टिम् ५२ पुनः
सदाचारपरम्परार्हयायासनादिश्रेण
यप्रवृत्ताम् नामब्रवीदद्भुतरूपसंप

क्षेपत्रपूजः स्तरणदावरेन्दुः ५३ कांतं
मनोजक्रमविवर्जितेव रतिर्विरागात्र
तदुग्रहेण मदेनविपाकपटेनमैत्री
लोभेनलक्ष्मीरिवलब्धशोभा ५४ ध्या
नावधानेपरमोऽवमानस्वपाकरंपात्र
मथात्तसूत्रम् वनेनिवासस्तवयोव
नेः स्निग्धजपश्चशापः कृत्स्नमायुधस्स
५५ सत्कायत्रूंहिविविनश्यतत्त्वित
मेवसन्मेयदिप्रुक्तमेतत् विस्माथरे
त्रुम्बनकेलियोग्येजपेनपापार्जनमे
वमुग्धे ५६ निरञ्जनंत्वकृतमप्रस
क्तिश्चित्रेजटाबन्धनकारणंते प्रत
त्रूःरागं क्रूरमाशरीरमनत्रूःरागवरू
पेनस्थितम् ५७ भोगोत्सवमानयमा
नयतेक्लेशैरदोषैःकृशतांशरीरम्
श्रद्धंहितेतत्विस्मीहितेवसंपादनव
हुकत्तः ५८ शृङ्गारस्यगतेवभाग्यम
तानत्रूःस्पनात्रूःस्पृहा लावण्यचन

का
मार०
५५

मन्युर्दैन्यमलिनं कायो वनस्योन्नतिः नो
यानं रथितं मधुविधिहतः कस्येतु गान
ल्वनः कालेतेनपाक्षिस्थिता यदिमति
लत्सर्वमस्तगतम् ५९ श्रुत्वेतदुक्तं द
शकंधरेणसाकिं विद्राकुलितचेतनेव
जगाद खेदेन विनिःश्वसन्ती ह्रियावमा
नेनचमन्युनाच ६० वेनेविवादविम
तिर्विवेके मत्येऽतिशङ्का विनयेविका
रम् गुणेऽवमाने कुशले निषेधं यमे
विरोधं न करोति साधुः ६१ क्वचस्यवाव
स्पतिं सभवस्य ख्याध्यायजा वेदवतीम
ताहम् देयामयेयं स्वयमच्युताय मन्ये
रथोऽभूमितरित्यपमे ६२ कालेन दे
वः सहतः पिता मे माता नले शोकमि
वप्रविष्टा वशार्थिनी देवमनन्यचित्ता
मे माता नले शोकमिवप्रविष्टा वशा
र्थिनी देवमनन्यचित्ता तपः प्रवृत्ता ह
रिमर्थयेऽहम् ६३ इति श्रुवाणं दशा

केयूरसंगाढानुबन्धेनचनाभिलाषः
पुनःपुनःस्तीव्रइवप्रलीपीकोपाग्निसं
तापवतीवकार १४ स्मृत्वासपापनउ
कृवरोकेंसमस्तकान्ताहठसङ्गवाञ्छः
नात्वत्ततोङ्क्षिप्तकुचस्थलीतांकृतवाज
गामसवपुरीसकामः १५ सामानिनी
दुर्विषहावमानेरन्तःकरस्पर्शमसह्य
माना कुलाभिमानेन्यनमात्मशुद्धेय
वंप्रकोपाग्निमिवाविवेश १६ चिरंविवि
स्नापुनमच्युताशाजन्मालभेरातसमं
नयाय उत्केतिदृष्ट्वारविमद्धिमृत्स्नाताप
नतन्वीतनुमुत्ससर्ज १७ ग्रमज्ञानेक
शालेकुलेचविमलेमत्सङ्गगण्यागुणा
मान्यामानयनेत्राग्निविनिपूनेयमीव
यानंयनम कीर्तिमूर्तिरसंतयाद्भुत
वतीशक्तिश्चसंरक्ष्यते जनोरिन्द्रियस
यमेनसकलंनंष्टेनयस्याग्निसः १८
प्रविमपलङ्कामलकांविजिमस्त्वाश्रुन

का
मा२.
५९

वैश्रवणस्यकोशम् कालेविशालेऽनि
लवत्मयातेलक्ष्मापतिःपुष्पकमिमंवा
च १९ दृष्टःपुरास्मयेगिरिमेयायःपुन
स्तदालोकनकौतुकंमे रम्यंनिपीतंव
तनेत्रपात्रैर्नविस्मरत्येवमनःकदाचित्
२० इमादराभ्यर्थनयत्विमेननीतःस्तो
नैवमपुष्पकेण नदेशमेतायतकाल
जिह्वालीढंननेत्रोद्धगिरिंददर्श २१ उ
पतिहृद्विनयपाकसुमन्यात्तेणदृष्टवि
नष्टसर्वःप्रायःप्रपञ्चप्रणयीभवोऽय
मभावसद्भावसमस्तभावः २२ तत्राप्य
पश्यपन्नगराणगणपरत्नप्रपतत्क्रय
विक्रयाणि परस्परारब्धविरोधयुद्ध
संधानसंनद्धधराधिपानि २३ दृष्टा
नदाश्चर्यमचिन्त्यरूपंचक्रभ्रमास्त
द्भवाप्तरूचः श्रीपौष्पिमूढवत्सिवाप्त
भूपशाखैःसमंप्रामपट्ठतिःप्रदध्यौ २४
प्रहेतुनानाद्भुतविभ्रमाणांहन्तावक

तीव्रमसैदेवकालः येनानिशंदर्शयता
विचित्रैर्निपीतममन्यहृतवान्नमन्यत् १५
ताणि विचिन्त्यति यद्योऽपुरीस्वामनिसत्ता
नष्टप्रनिर्देशास्पः गिरे विंयोगादवले
द्वितीयमिवोद्वहत्विस्मयभारमन्तः १६
गतेनिर्गीणोडुतवक्रवालेकालेविशाले
बहुमोहजाले स्रस्तासमारुक्षविमा
नराजेतमेवदेशंमस्त्वनजगाम १७ सत
त्रचित्राणिपुराणितानिनहेमहर्म्याणि
नमन्दिराणि स्वमान्तराणीवकृतभ्रमा
णिजन्मान्तराणीवगतान्यपश्यत् १८
नद्याल्ललोकैस्ततमालताल्मालीमहि
न्मालनिरन्तरालम् वंशैर्विशालैर्विवृत
मालावलीसंतमसक्रमालम् १९ गौरे
द्वुस्त्राग्रयनमश्रैीर्विवेबरोमाञ्चव
यस्विनानाम् विघट्टैरुकटकाए
कान्ताप्यामेसैमूहैः खदिरद्रुमाणाम् २०
स्रनः स्वसत्रिस्त्वलडप्रसेनैःकम्पवद

का॰
मा॰द॰
४७

पिप्पलपल्लवानाम् नमः पिशाचाचित
मर्कभासाभीमिव हरायतिवर्जमानम्
८१ गतेष्वभावेन गरेषु तेषु दृष्टान्तदृश्येगाह
नेगभीरम् रवः पतिर्येलसममलोकक्र
लायकालायनमस्कार ८२ सोऽविलय
कालविहङ्गमोऽयमलस्यदास्यक्रमपत्र
वेगः दिवानिशायाति विचित्रशक्तिरस्रोक
दाविन्नवतस्यविन्नः ८३ श्रम्लवापातनि
न्नोन्नतिकरणपट्वः स्विष्टहरस्थिताना
मिष्टानिष्टव्रजानामतनमिवचनास्रेष
केलिप्रसक्तः पर्यालाभावभूमिप्रपतन
वन्नराननयथाम्बभावा व्यातःप्रातवि
धत्तेनवनवरवनाश्चर्यक्रकालपाकः
८४ रम्भद्रुतामाकलयत्र चिन्त्या काल
स्यशक्तिमविसस्पुलोऽभूत त्रनिमता
विन्ननभङ्गभाजोनाङ्गलिकेशशिथिली
भवन्ति ८८ प्राप्तः सलक्ष्मीं विभवोपभोग
हर्षोत्सवैर्विस्मृतकाललीलः मेने सदाव

नीवतयात्तयाणिसंभोगलीलाधनश्री
वितानि ८६ शनैः प्रयाते तलणसंख्येया
यापि प्रवर्धमाने युगदीर्घकाले पुनर्वि
मानेन नभेव देशं कुतूहलातः प्रययौ
दशास्यः ८७ स तत्र निर्धौतघनप्ररूढी
लोर्वीनिष्क्रमणक्रमेण ददर्श पाता
लमिवान्तहीनं खातं प्रजातं भुवनप्रण
भम् ८८ क्षणेन तदालोकनभुग्नकण्ठः
स्थितः प्रयातः स पदे स्वमेव कालेन या
ते पुनरागतोऽथ सरः समुद्रोपममभ्यु
पश्यत् ८९ अनन्तपद्मान्वितमप्रमेयमु
द्यन्नागवृन्दं सहस्रमेधाम् पयोगभ्र
न भुजंगलोकमिवान्तरालेकपिलेन
जुष्टम् ९० हंसांसकाण्डूयनलोलनाल
फुल्लारविन्दोत्थितषट्पदानाम गुञ्जः
समूहैर्विहितान्धकारं कोशात्रिशाशङ्कि
तचक्रवाकम् ९१ स्वाहूदकं कोमलवी
चिभातपद्मोज्ज्वलं भृङ्गगणोपगीतम्

का
मा २.
४८

समेरम्भं शुल्पवनाभिवैकं सर्वेन्द्रियाणा
मुपभोगपात्रम् ५२ सविभ्रमस्त्रीरमणं
स्त्रीरमणाणपरागपीताम्बरं नाभिभवाद्भु
ताब्जम् नीलोत्पलश्यामलमाकलय्य
स्मरः स निःस्पृहतत्त्वः प्रदध्यौ ५३ अहो
नु नेत्रार्पितकौतुकानि विभ्रमैश्रीकृत
विस्मयानि पिबस्य यत्नेन कियन्ति का
लः स्वजन्यजनस्सैव महाद्भुतानि ५४ त
णे विवित्सेति लसद्विवेकः सशंकरावी
रसमादरोऽभूत् अनिमनाश्चिन्तनवे
दनत्वान सद्विचारः कुशलायकस्य ५५
अयः पिपाऊकृं अयुतिं न मनः क्वापि र
डतो न यावत्सं स्पृष्टं सकलभवभाव
तयपिया मनाक्कश्चित्तप्रशमल
वणाकणर्पितो नमस्तत्तरस्य हि
नगुरुहवानी सनशिरः ५६ सरलदे
टङ्कितरत्नपीठे लिङ्गं विधाय स्फटिका
द्रिशृङ्गम् सपद्मकोपाहृतदिव्यपेषे

रंवीचकोशान्मृतरश्मिमौलेः ९७ मय्य
न्वकस्ताम्बरभुज्यमानो विधायपूजां
कमलोपचारैः हृदस्य विष्णोरिवम
ध्यजाते समादधै ये मूर्ध्नि विधातमब्ज
म् ९८ तस्मान्मेरुकाञ्चनकर्णिकस्य
विचित्ररत्नोज्ज्वलपल्लवस्य सरोजप
त्रस्पर्द्धशीकर्मातङ्गीतिलग्नामिवज्ञां
ततलक्ष्मीम् ९९ आदायकर्माकमल
विधायतच्चूडस्य किरीटकोटौ पी
तिं वहत्विस्मयगर्भगुर्वीलङ्केश्वरः सो
न गौरीजगाम १०० मन्दोदरीतद्दयिता
थ नत्रतेनार्पितां कल्पितपुष्पिकां ताम्
श्रनम्यलावण्यवतीं विलोक्यकस्माम
भूद्विस्मयनिश्चलेव १०१ कदाचिदस्त
द्भूगृहीतकर्मातांनारदोऽस्येममुनि
र्जगाद पद्मस्य लवैधैवपलेन्द्रियस्य क
न्याभविष्यत्त्वभिलाषभूमिः १०२ श्रुत्वै
नदाख्यायमहार्हपटैः सवर्णमन्यस्य

का॰
मा हे॰
५५

49

ह्रतां कुमारीम् मन्दोदरीं भूमितलाव
खातेन तस्याज रत्नाकरपारतीरे १३ का
लेऽथ याते जनकेन राज्ञा यज्ञाङ्गने हेम
हलेन कृष्टे लब्धा समस्तैस्तु सुखी स्मृता
मासीत्तेति नाम्ना भुवने प्रसिद्धा १४ ।
ततः कदाचिन्मणिमन्दिरस्थं दशाननं
शूर्पणखाभ्युपेत्य सपः प्रकृताविल
कर्णनासा स्वसा प्रशस्ती विजने जगाद
१५ अहो प्रमादस्तव दुर्नयस्य जगत्त्रयी
राज्यमयोर्जितस्य यत्संप्रतातारितवा
कुरोः पिपत्सोमरवीलीवस्वातिनिद्रा
म् १६ मत्वा द्विषः शक्तिमदेन यस्य ति
ष्ठतस्तस्यैव दिनानि यान्ति दूरं हृतगो
ष्ठीपतिर्नैव पत्नीं न तत्र तिष्ठत्यपरोक्ष
रवीक्षीः १७ रामः पितुर्निश्चलशासने
न धाराजटाभृत्सहलक्ष्मणेन सीताख्य
याचाकृष्टशावपत्याधन्वी वने दाशर
थिः स्थितोऽस्ति १८ यस्याङ्गनामातर

सिद्धसाध्यगन्धर्वविद्याधरसुन्दरीणा
म् सौन्दर्यसौन्दर्यमदं वहन्तीं दृष्ट्वाम
गात्इव नोचिन्तेव १०९ तोतस्कोटर
न्नेमहृष्टहृतायावन्मनोजन्मजपत्र
पाल्लिपालिम् गमान्तजानावदयेम
यामः पराभवः कतिनकर्णैनामः ११०
मन्मन्दुशानव्यथयाभिभूताः सराष्ट्र
स्त्रीहरणप्रगल्भाः तथान्तरस्लेवर
हृष्टणायारामेणसर्वे निहताः सैसमाः
१११ सत्त्वोल्मवेः कृत्साभुजङ्गमोऽपिवि
शेषशान्नैविलवेशमशायी पिपील
केलोदररन्ध्रकुक्ष्याविदार्यनेनिश्चल
कल्पएव ११२ आगतवारः स्वपरप्रदे
शेजगत्त्रयीराज्यगृहीतभारः श्रेहप्र
सिद्धिंभुवनत्रयेऽपिनिंवदाऽङ्कारणएक
ण्यंनवेत्ति ११३ इतिस्वहर्ममेवविदार
णोग्रांसुतागिरंडविघहोदशास्यः ज
वेनपाञ्जलयेजंगाममकोलेनकामेन

का.
मा. ह.
५.
50

वक्ष्यमाणः ११४ सम्प्राप्य मारीचममा
त्यमुग्रमरण्यपर्यन्ततपःप्रसक्तम्
न्यवेदयत्तस्य विकारमस्मै सीतापहा
रव्यसनोपमं च ११५ लक्ष्मीशरीरलव
णाभियोगेगाढानुबन्धेन मदप्रमूढम्
स्वाविश्य मत्वा वधियाच्यमानो विचार्य
मारीचमुनिस्तमूचे ११६ अहो बतायं
नवमोहमत्तः स्वतन्त्रवावाच्युतनीतिम
न्त्रः किं शत्रुणा पुत्रकलत्रमित्रदेहापहा
रिव्यसनाय दत्तः ११७ पूर्णैर्यदुक्तं स्व
यग्रहाय नित्यं मदोल्लङ्घ-मसङ्कृतं च
तदीश्वराणां परिणामकष्टं निर्दिष्टमु
वैदमनिष्टमिष्टम् ११८ सर्वोपकारः
सुकृतप्रहारः क्लेशावतारः कुशलाप
सारः शीलापचारः कुपदाभिसारः पाप
प्रकारः परदारहारः ११९ पश्यन्न जिह्वा
न्पथ्यं चर्वयन्ति स्पृशन्ति मृगा एवन्ति विलो
कयन्ति विनाशकाले चपलेन्द्रियाणां

सर्वेन्द्रियाणीव पुरः प्रयान्ति ॥११०॥ राम
समूहं तं कथमिच्छसि त्वं पत्नीमयत्न
लतनाततमस्य यज्ञीतिनीमेवतपस्त
नेमेक्करत्तसामस्तिविवेकपाकः ॥१११॥
तातः कृतीतततपश्चयज्ञस्यपृङ्क्त्य म
त्वाङ्कतिप्रसूतयागविधिप्रभावात्
पृथ्वीपते दशरथस्य पितुर्नियोगा
घः कौशिकस्य मखरक्षणदीक्षितोऽ
भूत् ॥११२॥ शूरः शिशुः कौशिकशासनेन
नमन्मातरेवर्त्मनिताटकाघः हत्वाप्र
पेदे मुनिना वितीर्णां सजृम्भकामस्त्र
रहस्यविद्याम् ॥११३॥ ब्रह्मोपयन्तपातेः
कुशिकसूनुमखत्राणसज्जस्य यस्य
प्रतिमोयोजनानां शतमुदधितटेमू
र्च्छितः प्रच्युतोऽग्रे हृतेष्वपापि बाणा
सनचकितभियारामनामादिवर्णा
कारामादिशाहेष्वतिभयसमयान्नक
विन्निर्हृतिर्मे ॥११४॥ यः प्रापयत्तेजनक

का॰
मा॰ द॰
५१

स्यपुत्रीं वालीशचापाक्रमणेन सीता
म् नीतो त्रिलोकीविजयाशयेव शक्ति
नमेतां कुसुमायुधेन १२५ आकर्णाकृ
ष्टभङ्गोड्डवरवस्तुविरोद्धाऽवालीशचा
प क्रोधाध्मातस्सर्वेत्तिनिपवधविधे
हैन्त्रस्त्रद्धातिष्ठिर्यः चापश्रीकुञ्चनेनव्य
थितमस्यपतेः सर्वधर्मस्यगोप्ता गुणप
ग्रामपज्जन्मापवगपरिचयतन्त्रहेते
निरोधम् १२६ यः सत्यपाशग्रथितस्य
मृत्यैपितृगिरा निर्जने संश्रयाय यया
वरण्यं सहलक्ष्मणेन भ्राता समानव्र
तया च पत्न्या १२७ वियोगशोकाग्नित
प्तनमे स्वर्गप्रयाते भरतेन यत्नात्
अभ्यर्थ्यमानोऽपि निजेन राज्यं जग्राह
रामः स्थिरसत्यकामः १२८ तमाडुके
मूर्ध्नि निधाय धीमान्करोति शास्त्रव्यति
षेव्यमाणः राज्यं जटाभृद्भरतस्तदीयं
वनान्तवासावधितत्प्रदिष्टम् १२९ स

ह्रायतां तेकुपदे करोमि कथं शरीरप्र
तिकूलकार्यं मकुर्वन्नत्वहि शिवेवि
नाशः कृतस्त्वया माद्रियन्ते वरे मे ९०
श्रुत्वेति मारीचवचः प्रहृष्टस्तेन रातसेन्द्रः
प्रथमं विसृज्य मायानिपातैस्त्व विनाश
सज्जः पश्चाप्यपोकल्पितभित्त्ववैधः ९१
अर्थानर्थलयभयजयान्सर्वपावेति स
र्वः श्रेयः प्राप्तुं किमपि यतते वर्जयत्येव
दोषात् तन्लोऽध्यैते पतति विवशः क्रो
धशोकातिगर्ते दैवादिष्टे पतनसम
ये लङ्घनेकस्य शक्तिः ९२ अथ कनकु
रङ्गं विद्रुमोत्तुङ्गशृङ्गं रुचिरमणिविचि
त्रं लोचनानन्दमित्रम् प्रतिमिव विकि
रन्तं सैनिकर्षेवरान्तं जनकनृपतिपु
त्री कौतुकान्तं ददर्श ९३ तद्धर्मलोभात्म
ग्रयप्रयत्नैरभ्यर्थितो मैथिलराजपुत्र्या
ऽप्याश्रमे लक्ष्मणमात्तचापः समारसा
रङ्गं व्यधाय रामः ९४ मायामृगालीस्य

का-
माद-
५२

तराननेनसपविणारामयतुश्रुतेन
विद्वःपतनात्तसरूपएवहालक्ष्मणो
ऽपि विकराव ११५ श्रुत्वाप्रलापसहृ
मेवसीताभर्तृविरुद्धपरिशङ्कमाना
उक्तम्पिताक्षीविससर्जयत्नात्संभ्रमे
लक्ष्मणमीक्षितेतम् ११६ अथैत्यसीता
मथकूटभिक्षुर्दशाननस्वच्छसुवीदद
र्शी स्वगात्रगाणाकलहोपशान्त्यैस्वधाम
देहामिवनिर्जनस्थाम् ११७ प्रणामिनी
स्वागतवादिनीतांपाद्यासनातिथ्यवि
शेषसज्जाम् उवाचकौटिल्यनिलीनमा
यः प्रच्छन्नकायःसगणरावणेन्द्रः ११८ ला
वण्यपसकलाङ्गसङ्गसुभगीमापुण्यपुंवे
वच सीतागात्रानयतनद्धयीवस्वतरोश्चा
नैकषायक्षविः मूर्तिःकान्तिसुधावि
तारसमयीविस्मयचमत्कारिणीयत्नेना
ऽप्यभिलष्यमल्पकष्टकंकिंचिन्नेवाधि
नम् ११९ एकाकिनीनिर्जनकाननेऽस्मि

न्करोषिकिंरत्नविमानयोग्या योन्तु
रघञ्चगृह्णाग्रमेतत्कस्मान्नवेद्मि विष
माप्यमकाण्डम् ॥४॥ पतानिर्भरदभ
स्रविनिवेद्यैः संवराभूमयः सत्व
णाजगारोग्रकोपविषमस्थासोऽभ्यु
च्छद्रुमाः ग्रीष्मग्लानिनिमग्नमनम
हिषच्छिच्छकरीषान्मिष त्यङ्कव्याकु
लविक्लवरणोकुलक्लेशातितिक्षप
घः ॥५॥ दिव्यारत्नहिरण्यहर्म्यहवि
गारम्यानवश्रीमवी लङ्कास्फाटिक
मन्दिरांशुनिवहैः स्वर्गीहसन्तीमुः
नस्याः सम्भुविभात्यशोकवनिकालं
कारभूतामरु त्वङ्घ्रि-कलसलनाप
रागपटलीसंसर्गरक्ताऽरतिः ॥६॥
जगज्जयोद्योगरणाङ्कितश्रीलङ्काधि
नाथः प्रणयीनवाहम् येत्रामलो
लोस्तकपल्लवाङ्काभ्रमङ्कभग्नविर
शानमस्ति ॥७॥ श्रुत्वेनत्कंदशाकंध

का
मा द
५२
63

रेणभयेनकोपेनचकम्पमाना ज
गादजिह्मंजनकात्मजातंसमुद्रव
द्धाङ्गशिरःसहस्रम् ॥५४ अहोप्रशा
न्तवनकष्टकूटस्तेशाप्यसंछन्न इवा
त्मकूपः पापात्मनेजल्पनजल्पनले
किंनामभूमौपतितानजिह्वा ॥५५
इतिब्रुवाणांकपटाकृतिर्लंकेश्वरेण
मातङ्गनिभःप्रमाथी ग्राहग्रस्तरम्भा
मिववेपमानांजहारमत्तःपिशिताश
नेन्द्रः ॥५६ तारप्रलापांशरणैषिणींता
द्याभिमानीनररक्षकश्चित् शायः
स्वरत्ताप्रणयीजनोऽयंप्रयातिकाले
विरलप्रयत्नः ॥५७ सीतांहरन्तंरज
नीचरेन्द्रंलतामिवोग्रानिलमम्बरे
ण धीरःकृपावानरुणस्यसूनुरभ्या
द्रवद्गृध्रपतिर्जटायुः ॥५८ निकृत्त
वर्मायुधमौलिवाहंकृत्वादशास्येन
त्वचञ्चुपक्षैः देवप्रमाणोविजयेज

जटायुर्जह्रौवज्जीवंनिजमाजिवेह्नौ १४९
जायन्तेतिथयंनप्रयान्तिसन्ततेननमश्च
मेजन्नवः कोऽप्येकः किलजायतेस
सत्कृतीयः पीनपुण्यमनः प्रातेश्चा
लपविचित्रितेनतृणवद्धीनेनजातमृ
धाम्नाशोघयशोमयेनवश्वधाकल्पस्थि
तिर्जीवति १५० लङ्काधिनाथः समुपेत्य
लङ्कामशोकनाम्नीवनिकांप्रविश्य
मैवशायन्मैथिलजांतपायकुलस्य
मानस्यवजीवितस्य १५१ रिनुपयाते
सुपथरामहृतेस्तान्तविस्तृतः प्रणिधिर्नि
गूढः सकेतनामादशाकंधरेणविज्ञा
यसर्वंससमाजगाम १५२ सतापस
वाञ्जनरञ्जितेनवेषेणलङ्कापतिम
भुपेत्यसेवेवभाषभुवनत्रयेऽपिस
मस्तकार्येषुकथान्तरज्ञः १५३ नपुण्य
नेवक्त्रमसममतेयत्रवाहितेनधकट
नगुमम प्रायःश्रमणामतिसंनिकर्षः

का॰
मा॰ ६॰
५४

त्वराग्रयायीनवपादचारः ५४ श्रुतं च
दृष्टं च निवेद्यमानं समस्तं वचः प्रीतिक
रेन राज्ञाम् तुष्यन्ति भूपाः खलु कस्य
वेन श्रुत्येन वेक्षणाग्रणायोपमेन ५५
कर्णानुकूलं हृदयग्रहायं यदुच्यते
तत्क्षणदृष्टपूर्वम् वाल्मभ्यमावश्भ
वायमस्यैर्हि प्रकारः परमेश्वभूणाम्
५६ सहायहीनस्य पदच्युतस्य तास्
स्वकान्ताविरहान्वितस्य रामस्य हन्ते
श्चणादेव समर्थं श्रुत्वा विचार्य क्रियते हि
तेयत ५७ हत्वा समारीचमृगमाय
मत्का आश्रमे लक्ष्मणमाममये विलोक्य
सीताहरणाभिशङ्कीध्यात्वा पततंक
खदत्तदृष्टिः ५८ दृष्ट्वाश्रमं शून्यमवि
न्वितोग्रशोकाभिहतो नमस्तं हतमोहः
आसाद्य संज्ञां शनकैः प्रपेदे चक्रधर्मा
स्तुड इवाकुलत्वम् ५९ जटायुघातं
लक्षणस्तु कजीवशेषं स्वकान्तानास्यविधि

विथितः तत्रः स्वतापंदयितायोगेः
रामः ततेतारमिवासमाद १० शै
लेशैलेस्थलजलविलप्रायशुभ्रेनि
कुञ्जे कृत्वाकृत्वाहृदयमसकृन्नो
वितापाविहीनम् शोकेनान्तर्विहि
तवसतिः प्रसवलद्राघ्यवंशी रामः
सीतांप्रतिमिववनेहारितांनासमा
द ११ सरःफुल्लैर्व्याप्तविकचवकुमुदे
लीवरवैने रजःपुष्पालेख्यमस्वल
निविलेन्दुप्रतिमुखेः वहन्नन्तर्हेषा
दिवकमलखेदात्प्रविप्रखेः तपा
मन्तस्प्रक्राहृयमदशाहतिः सम्मनय
म १२ दृष्ट्वाश्रियःप्रेमवामसेतारकव
न्यरूपंमृत्विमोच्यशापात् गाकावि
योगगलपितः शशीव्ययोनतुमेन
पण्याहितेन १३ शैनेरवाप्यावल
ऋष्यमूकंससुग्रीवनामानवगोस्वरे
ण परस्परावद्धहितप्रतिष्ठसप्राप

का॰
मा॰ रू॰
५५

विख्यातबलेन सख्यम् ८४ तस्माद्
जेनातिबलेन रामेण हृते समाकर्ण्य
सवालिनाम्ना चकार मित्रोपकृति
श्रयन्तं स नष्टधीस्तत्रियते प्रतिज्ञाम्
८५ किष्किन्धामेत्य रामः प्रथितभुज
बले वालिने शौर्यशाली सुग्रीवाहूत
मुपानतविशिखविहतं कीर्तिशेषं चका
र संनद्धः सन्नभिन्नश्चतन्नसलिलचया
शान्तिसंतोषहृष्टा सत्यायानायशी
रः लक्ष्मणागमनपट्टयैः सदेवात्रदृष्टः ८६
सुग्रीवे हनुमन्मुखैः परिवृते रामेऽभि
षिच्य स्वयं कृत्वा वालिजमङ्गदं तदनु
गं तेनैव राज्यार्जितम् रामः प्रस्रवण
गिरौ समनयद् हृष्ट्वा प्रभापिङ्गल सम
श्रुव्याकुलमेघसंघकलिले काले वि
योगाकुलः ८७ संरम्भोर्जितगर्जित
जलधरैर्लिप्तायतना विद्युते केयोन
स्फुटने कदम्बपवने तामसमितोके

तकीम् मेहे सर्वममोघमेवचरितं
रामः सुहृद्विनिमितां सीतान्वेषणे
विदंष्ट्रतिमथीमाशां निवेश्यपाश्ये
१९८ ततः प्रयाते च वने मेचकालेप्र
शान्तवाष्पेषु दिशांसु विष्णु मित्रोद
यश्रीरिव हर्षहेतुः पद्माकराणांश
रदाजगाम १९९ उद्योगकालेऽपि
निरर्गलस्य वक्रे सुग्रीवः सुहृदस्मृ
तस्य क्रुद्धेन सौमित्रिर्याग्रजेनत
यो विसृष्टः कपिराजधानीम् २०० श्री
भोगसक्तं दयितानुषक्ते हरीश्वरं वि
स्मृतमित्रकार्यम् अभ्येत्य लज्जाव
नतं जगाद रामानुजः कोपकषाय
नेत्रः २०१ आश्वर्यतेनिजकार्यकालवि
ततः पर्यायमनान्यथावा कौर्यादाय
मनार्यवेत्सि न च नक्रे शापमशाश्व
श्रयम् उच्छिष्टं पिबसि प्रियाधरस्त
स्यालग्नरागं मधु प्रायेणोपहृतिः

का॰
मा॰
५९

56

कृतघ्नहृदयेनाशाणपटे कृषिः २२
सोल्लासाः कक्कलासकूर्मशफरोत्फा
लाहिजिह्वालता संध्यावर्णपलाश
पर्णकर्णिकर्णानुकारास्तमाः वि
पुञ्जतनवेन्दूतनवनिर्मा चिन्तासवो
न्मतथी उङ्गीतोन्नतिचारणस्तुतिक
लालोलाः खलश्रीनयः २३ मलल्म
णोनेति विजृम्भमानः स्वदोषवेलस्य
विषमचित्तः प्रसायते सर्वरणश्रणा
मेय्यकेसरे सेमे विजयाय सज्जम् २४
नम्रः समभ्येत्य ततः कपीन्द्रः प्लवे
गसङ्घैः परिपूरिताशः रामप्रसादा
भिमुखं विधाय दिशो विजेतुं बलमा
दिदेश २५ सीतान्वेषणपरा समन्त
तः प्रयाताः दर्पेण संसर्पतो संपूर्णभुव
नेकपितितिमिरं स्तोमैः स्वेन दिग्व्यापिना
मेघश्यामसितांवरां जन तमःसंघातपी
ते दिने दिवचक्रे च बभूव विन्ध्यशैल

रत्नाकारं संपूरितम् १६ वेगेनाङ्गदमै
न्द्नीलहनुमज्जाम्बवोः प्लवङ्गास्ततः प्रा
साद स्तिमितसिन्धुमुद्धततरं लङ्कान्तरं क्रो
न्तरम् आलिङ्गन्तमिवाम्बरं प्रणयिनी
गङ्गां दिगन्तादिभि र्दृष्ट्वा बन्धपरिश्र
माः प्रमुमुदुश्चिन्तानिमग्नाधृतिम् १७
ततोऽब्रवीद्वालिसुतः समुद्रसंदर्शने
त्यक्तजवाभिमानः सीतानलख्याधिर
येन लङ्काः कपिप्रभोः कः सहतेऽप्रकोप
म् १८ इहैव नस्त्यक्तपरिग्रहाणां मुक्ते
नयः संगलितग्रहाणाम् भग्नेऽभिमा
ने विततेऽवमाने वने विनाभैक्षजमस्ति
नान्यत् १९ मिथ्यापुत्रकलत्रमित्रभ
वनारम्भाभियोगग्रहै राशापाशजघा
प्रभुप्रणयिनां सेवाव्रतैः शख्यताम् अ
ल्पे हन्त दिशान्ति संततमहामोहग्रहो हा
वहा वैषम्यविभ्रमवज्ज्वलाश्रममसरोम्म
न्नक्रमे संपदः २० धर्मोज्जटापुञ्जेगाति

का॰
मा र॰
५१

57

प्रवीरो जीवस्य लोभोज्झितनृजीवितोऽपि
क्षित्रस्य येनावितराजकार्ये लोके प्रकृष्टा
किल कीर्तिलब्धा: ९१ इत्यङ्गदेनाभि
हिते समीपं संपातिनामा शकुनेश्वरस्तान्
प्लवंगमानभ्यपतज्जगाद नवाङ्गवनार
णालयपत: ९२ भ्राताजटायुर्मम पूर्व
मर्कपथे व्रजन्सहितो जवेन स्पर्धानु
बन्धी समयातपतैः संप्लुतः प्रज्वलि
ताखिलाङ्गः ९३ निर्दग्धपक्षपतितं तलि
नो मां दिवाकराग्नेर्मुनिरित्यवाच भवि
ष्यसि प्रोद्गति: सपक्षस्त्वरामहृतार्प
तपूर्णकर्ण: ९४ इहागमे रामकथा
स्तेन पक्षै: प्रजातैर्विगत: सतापः प
श्यामि लङ्कोपवने निरुद्धां सीतां निगद्ये
ति जगाम खग: ९५ महामतेर्जाम्बव
तो मतेन प्लवंगमै: सादरमङ्गदाद्यैः
अभ्यर्थितोऽब्धेस्तरणेऽभिमानी समीर
सूनुर्व्यहृयेहनुमान् ९६ महेन्द्रमारु

स्रगिरिं सपादभरेण गुर्वीकृतमुत्पण
न श्रादात्तमिन्दुत्रिवनाकचुम्बिदिने
शाबिम्बमुनरम्बराग्रात् ९७ स्वच्छाम्बु
प्रतिबिम्बितेऽस्मवपुषि क्रूरपक्षकोण
कुले दंष्ट्राकोटिविपाटनेन मकरैर्मि
थ्याभियोगे कृते ह्रोङ्कारितहूत्वा
नविधुतस्फीतैस्सटाम्बुस्फुट कुक्षि
व्यक्तस्तैर्जहासजलधिर्मुक्तामसू
हैर्मुक्तः ९८ व्रजन्नथ धीरः शतयोज
नात्मक्रमेण तद्दामविवर्धितास्याम्
जघानघोराम थसिंहिकां व्यात्तपा
मिवाकलमसौजनित्रीम् ९९ माना
यमनाकमण्याणिवनविश्रान्तयेरत
गिरिं विस्फुटम् करेणासंस्पृशपस्त
ड्डिताखिलैक्कुःकुःशीलस्यनटपपात
१०० अथ निशि शशिहासोल्लासशुभ्री
स्फटिक स्फुटमणिकिरणौघैः तस्मि
यान्तः पुरेषु प्रतिपदमतियत्नात्तेन

का॰ मा॰ द॰ ५८

सर्वैर्विविक्तमुतनतरमभिपन्नैरमा
भाष्यसीनाम् ॥५१॥ स्वरत्नकवनिकाग्र
मूलभङ्गं विधाय प्रविधुतकलशो
लाङ्किकरान्विततान् स्वरपुरभ
यदीतादत्तमन्तेचरत्वा स्वयमभि
सरतानामिन्द्रजित्पुत्रभूमिम् ॥५२॥
रणमिव वहतातन्वयनाब्रालमहं
कृतवक्त्रकृतलक्ष्मातनून्निःशङ्कश
क्त्या कृतमिहकपिनायतन्नदेवेन
दृष्टं तदपिकुमतिस्पृष्टदेवदृष्टन
नष्टम् ॥५३॥ तिलकम् यद्भक्तिपूर्वं
विनयप्रयुक्तं विज्ञाप्यमशक्तिलवेन
देव श्राकुञ्चितभ्रूभ्रमकारिवक्रं तत
त्रकार्यस्त्वहितं विचार्यम् ॥५४॥ श्रुत्वे
त्युक्तं प्रणिपत्य तेन नतः पतिःस्व
लालमीलमानः न किंचिदेव वचना
न्वलेन समुल्लिख्य स्फाटिकपादपी
ठम् ॥५५॥ प्रत्यूषप्रभाते किलमन्त्रिम

त्वन्निषेव्यमाणंतृणदावरेन्द्रमप्याता
त्मभाग्ग्रस्थितमभ्युपेत्यविभीषणः स
प्रतीतवभाषे १९६ अमल्पकेऽपिव्य
सनांशलेशेनसंहतिर्यैः क्रियतेप्र
यत्नात् तेषांप्रमादादवमानपूर्णाः
सत्कापवादाविपदोभवन्ति १९७ न
धीमतांधावतिधीः कुकार्येतृणाद
कार्याद्विरमन्तिभव्याः कुर्वन्त्यका
र्यंविरमन्तिनैवहितेनदृष्टावन्तिव
दैवदृष्ट्याः १९८ परांभवंयत्सकपि
त्ववापिचकारसोऽयंकुनयप्रभावः
सीतापहारप्रभवावमानेनमार्गपव
प्रशमाभ्युपायः १९९ अहोन्नुवारेनेनि
वेदितेभोरामः समुद्रस्यतटीमवाप्तः
यद्वत्ससुग्रीवविधौविधेयः समाकृति
लसैन्येनतापदातिः २०० प्रसाध्यतामा
त्महितायरामः सीतार्पणेनैवमशाऽ
न्तिमेति अयंप्रमादस्यशशावपातः सी

का
मा दू·
५९

59

तापरित्यागकरावलम्बः २१ हितंत
वैतेनवदन्त्यमात्यास्त्वद्दुलनाधीनवि
भूतिभाजः वित्तग्रहायप्रियतामवा
प्नुकर्णान्तकूलकथ्यपन्त्यतथ्यम् २२
मत्येशह्लाचकितमनयोकचककयामली
नाः शैलस्यलोपकृतिविफलाः स्वल्प
दोषैःतिकोपाः मन्त्राद्धियाःपिशुनाश्चव
नाथमेनमौक्तिस्पृहाः साधुदिष्टाः श्रव
लस्वहृदःसर्वदाभूमिपालाः २३ इति
ब्रुवाणक्तुशलान्नुवन्याद्दिभीषणेभूय
मणाश्रकोपः श्राकृष्याद्दिङ्क्षवरणान्वे
लेनस्यपातयत्रिविक्रृतिंदशास्यः २४
सैवत्रिभिर्व्याप्तितसर्वलोके निष्कासि
तःसज्जनसंश्रयार्थी गुणाभिसारीग
गनेविगाह्यनगामरामस्यसमीपमेव
२५ अमेषुरन्तःश्चरसौयमृङ्क्षस्थितंस
मेत्यपाणिपिदेशास्यम् सुग्रीवसेना
णावमध्यचारी जगादविज्ञातसमस्त

ततः २६ इतः प्रयातस्य विभीषणस्य
प्रणामिनः पादनखांशुपट्टम् रामेण
मौलौ प्रविसार्य दत्तो लङ्काधिपत्ये प्रथ
माभिषेकः २७ मन्त्रान्तरङ्गत्वमतीव
यातः सतस्य निर्व्याजहितोपदेष्टा नवा
प्यवने सहजे जनस्य सपक्षबन्धुः कि
लयोऽनुरक्तः २८ विभीषणस्यानुम
तेविरात्रे रामेऽर्थिनी रेऽथ कृतव्रतेऽपि
गाम्भीर्यनिःस्पन्दतयाम्बुराशिर्न किंचि
दूचे न रत्नाम्बुपायम् २९ रामस्य चाप
क्रमेण न सिन्धुर्भयादथामन्यत सेतुब
न्धम् स्फीतो रवस्ताम्युत्वभङ्गकारी लोकैः
किलायं भयभोज्य एव ३० प्रथ्याम्बुयो
मन्दरतुल्यशैलैः सेतुर्निबद्धोऽद्भुतक्ष
ल्पवेगैः प्रभावश[illegible] निस्प्रयाता
शिलाः प्लवन्ते सलिले किमत्र ३१ र
तः कुले सत्वरभावहेतुर्दैवेन स्पष्टः स
लिलप्रचारः नूनं स निर्विघ्नगतागता

का
मा ८·
९·

60

यल्लङ्कापदं गाववसंपदां व २१२ नीर्वाणि
वसेत पथ्येन रामस्तन स्त्रिकूटस्य तटे नि
विष्टः स्ववेगसेमेन च येन यस्य बलाइव
क्वापि दिशः प्रयाताः २१३ इत्थं कथा श्रि
थीमनागपश्यते लङ्कापनिर्भ्रान्तरं प्राय
मात्तु षमेव कततकुलप्रम्लानमानान
नः सकलैर पिडक्करैरद्भुत निर्घोषैर्नो
निवद्धैः स्तुधी लज्जाहेषविमर्शकोपक
लनाव्याकीर्णविग्रोऽभवत् २१४ स्रष्टो
वचारोहत पटुहष्यसी भेरीनिनादः क्षण
दाचराणाम् शिलाहताद्दालपरम्पराणां
प्राकाररावश्च घनः कपीनाम् २१५ पु
रे व्रहन्ते कपिरात्मसानो द्रुमाद्रिशाखाह
समाहताभूः पुनः प्रजाताविलदाहश
ङ्कालङ्का चकम्पे भयविह्वलेव २१६ ततः
प्रतीहाररपतिः प्रविश्य विस्तम्भवाक्यैः
क्षणदाचरेन्द्रम् व्यजिज्ञपत्सङ्गरसङ्गम
हुं प्रसय समालोक्य निशाचराणाम् २१७

देवदुन्दुभिगणोऽप्रमत्तसुभटेन तस्य नमासी
त्तणि रक्षोवानरेभिमुखो रथमनाश्रि
नेवलेरत्नसमान वीरेणेन्द्रजिता भुवि
त्वनिहतो भूमौ च्युतो राघवो नागबे
णसमाहतो त्रिशिरसा भग्नैकपर्णोऽब
लम् २१८ दिव्यप्रभावो गरुडेन सोत्स
त्सृष्टो विनष्टाखिलपाशबन्धो अप्यथोऽपि
नो दाशरथी हृष्टेव किंपोरुषैर्देवमल
कुमिव २१९ लक्ष्मापि कोत्साहबलैः स्व
वैर्निपीड्यमानेषु निशाचरेषु प्रह
स्तधूम्राक्षमहोदराद्याः प्रापमारणमद
बलत्वमेव २२० भग्नेऽथ सैन्ये तृणदाव
राणां मानानुबन्धादविलम्बधैर्यैः ह
ताः प्रहस्तप्रमुखाः क्रमेण ते संगरे वी
कुलभूधरेन्द्राः २२१ तदा तु यो देवविबो
धनाय प्रयत्यमानैः पिशिताशिभिस्तैः
प्रसन्ननिद्रान्तरुणीकृतालो न कुम्भक
र्णो विजहाति निद्राम् २२२ स्वनापती

का॰ मा २॰ ९१

ह्वारगिरं दशास्यः संख्येन तु मा गाः समस्तुष
तोऽभूत् विजातु हृतान्तसहायहीनं
कस्मै ह मेऽस्पर्धमरम्पनत्स्यम् २२३ स्नाना
वेनादि प्रविधाय तूर्णं कार्याणि राधादथ
कुम्भकर्णः श्रुत्वाविलेशमविरोधयद्रमं
पौलस्त्यमेत्य प्रणतोऽभ्युवाच २२४ प्र
हीमहान्तुः समहर्जुग्रेहोऽयं समन्ति मैते
नेनिवारितस्ते क्रोधेन्यने किंभवतास्य
रागोद्धताविभूतिर्गणितानतीतिः २२५
लीलानिबद्धाम्बुधिमध्यसेतोः शक्तिस
त्र्यक्षस्य न विज्ञाता किम् भूमङ्गभीति
स्तिमिताम्बुराशेरपश्यान्तघामभूमिपराः
स्रवन्ति २२६ मृदीरवदर्शीहितकृत्मती
धीर्विभीषणः किंभवतानिरस्तः मत्वा
गमन्तप्रथमेनिहत्य पश्चाद्विघभलितम
प्रमेयम् २२७ असनपतनमस्तिकहिरा
मेऽध्यसक्ति हितमस्तवि वविरक्तिईजेने
ष्ठवभक्तिः उचितमतिविरक्तिईजनेष्ठ

वधभक्तिः उचितमतिविमुक्तिर्ग्रहाणा
मयुक्तिः तितिपरिवृढलक्ष्मीसंतये
लक्षणानि २२८ श्रुत्वानुजोक्तेर्हितगुम्फ
मितरत्तकैर्वैरशौनविविदग्धुक्तम् निपा
तकालेकिलैनेवबुद्धिर्भवेयथामोहर
जोविशुद्धिः २२९ सतेजसागाद्यनिवोधि
तोऽग्यशिताग्रसानायनपातितत्वम् मि
थ्याभुजोभूरिभुजंगलेवमोभजस्यगाना
वनमोहनिद्राम् २३० इत्यग्रजेनाभिहि
तोविविक्तप्रभावशालिभवितव्यतायाः
मेनष्टबुद्धिर्नियनेरिपूणांनकुम्भकर्ण
ष्टुवाचकिंचित् २३१ सप्राप्तकुम्भकर्णो
रणस्तवमभवायामसंमानितानां भयं
मैस्मैकपीनांदिशिदिशिरजसाभूपमा
सेदुषतापाम् नक्राश्चलायमानाजगन्ति
कृतैरसंनिकृष्टैर्न्यकारैरकैसाकारण
ग्रहणासमयधीःविचचारणाबभूव २३२
ततःप्रविश्यणविरलप्रहारोविदीर्णका

का॰
मा ट॰
६२

यः स्तुतशोणितौघः नक्तंचरः कुञ्जरक
र्णनामा व्यजिज्ञपत्सेमदिराननेन्दुम् २१३
देव त्वदाज्ञापरुषात्तराणि ध्यायत्कपीनां
पृथिकुम्भकर्णः वेक्रमहत्मन्युमनन्तम
न्तःप्रारब्धकल्पान्तकृतान्तलीलः २१४
भ्रमाशङ्कं दधानेन गतिसमगगनासङ्क्लि
ल्लोलतमाङ्गः पङ्क्त्या भूकम्पकारी भृशनिवि
डमिलद्वारणाय्या पिपिषन् सग्रीवविग्र
हाग्रलघुविहगमिवारायसुष्टिग्रहेण
ग्रीवाकर्षं विभज्य द्रुमवदवगतिव्याहता
नङ्गदादीन् २१५ विप्रविभीषणमनेन
निकृष्टवाण सेनाधवः सकटकोपरि
भूधराभम् बाणैर्निपात्य वनकायमभाव
पिष्ट रतः क्षालभुवन विस्मयमाततान
२१६ हतविकीर्णपृथिकुम्भकर्णे निकु
म्भकुम्भादिषु वधुनेषु मानानुबन्धाद
पराङ्मुखो नान्तरणेन यो भूल्लक्ष्मणदावरा
णाम् २१७ शोकप्रकोपानललिह्यमानः

कुलतयारिन्द्रजिदभ्युपेय मे संक
पीमेनोनिविलेलत्तणेन सरामसुग्रीवसु
विजघान २१८ हतेषु सर्वेषु हरीश्वरे
षु कण्ठावकीर्णात्तणजीवितेन अभ
र्थितो जाम्बवता हनूमानेको विसृष्टः
कपिजीविताय २१९ स योजनानां शत
त्रयीं दिवि विलङ्घ्य भास्वत्प्रभः सपक्ष
रमणाहरत्सकलमोषधिक्ष्मापरम
यस्य मरमेसोरमे रभवद्रामजीवितला
त्स गान्धवकपीश्वरहरिसैन्यमसु
तम् २० मातेनेच्छति यच्छति यस्सति
तोस्त्रयं विषयेषु यं कीर्तिहन्ति कल
कृपयमपि कुलेसेकस्य विद्वेषवान्
यधकर्मविपीयते सम तिना कार्यात्र
बन्धोपमे लततमेवमलतिनः तपय
तितिषु विरुद्धो विधिः २१ अथेन्द्रजि
त्सर्वजगज्जयी यत्रलामसिद्धौ विहि
तापचारः वने समागत्य निकुम्भिलाख्ये

को॰
मा ८॰
९३

यागोत्रवेद्धेकथियं जहाव २४२ यागा
धविद्धे पुथिवध्यपद्येनेवात्मध्येमाप
विभीषणेन उक्तेहिनेगाघवशासनेन
नेलक्ष्मणो योद्धुमथाजगाम २४३ प्रो
न्नजिल्लक्ष्मणयोर्मृदेन प्रइप्रवृत्ते कपि
गतसानाम परस्परं दीर्घमहासहीमेमे
मद्वंयघेतकतामवाप २४४ क्रोधाकु
लेनेन्द्रजिता प्रसत्सशक्त्याथ लक्ष्मणे
हारिनोऽपि नेपद्विणाकण्ठनिक्षनव
क्रसौमित्रिराप्युर्यनिधिस्वकार २४५ प्र
वैनउग्राशनिपातनत्ये शोकेननिर्भिन्न
धृतिर्दशास्यः ग्रामःस्फुटद्भिः कस्काग्र
रत्नैः पपात कलान्त इवाचलेन्द्रः २४६
सलब्धसंज्ञः प्रियपुत्रशोकेधात्मनय
स्योपरिमर्मलेने सीनाभिलाषंसहसा
विहायघबन्धचित्तमरणाभिलाषम् २४७
ध्याबाभुजेनसकलोद्यमदत्तिणेन पुत्रे
णसर्वगुणसंगमवल्लभेन मानेनमोलि

सीतया रहितस्य जन्तोः किं जीवितेन
शितशस्त्रशताविचितेन २४८ भ्राम
न्तः समरभूमिमभयमानो ऽस्मात्तु
जात्मजनिकृत्तशरीरपूर्णाम् लङ्केश्व
रः पुत्रविषादभरप्रमेण विश्रान्तेष
निजवपुः तपमाचकाङ्क्ष २४९ संनेद्ध
दशकंधरे पृथिमयव्याहूर्णिदिक्षुण्ड
ले पैशाचाश्वरथस्थिते हरीणा रूढे
वरामेघनः वाणिपुषसरक्तदेहस्खलन
व्यापारपारावधे मेकस्खलत्तत्तयोरि
पुवधे वाग्यस्य लोभोऽभवत् २५० पुत्रै
शरीरनिरपेतमरत्तिताङ्कः रतः प्रति
वनरणात्तयमीतमाणः रामः तर्णस्य
गितनिश्चलचापपाणिः मात्वर्येशौर्य
भरविस्मयवाक्यरधै २५१ कायः केला
समसूलोद्गतिविपुलशिले सविविख्या
तसार सैन्यः शक्रे भक्त्याश्चिरशारश
कलक्लेशनिःश्वासदीमम मानश्याशी

का
मा द.
६४

घलोकेश्वरमुकुटतटीलालिताज्ञावि
लासः सर्वस्तास्वर्थमस्य त्रिभुवनजयि
नः पापशापेन नष्टम् २५२ ध्यात्वेतिनि
विवरमार्गेणवर्णितोऽस्य दृष्टोष्ठमाकु
लितकुण्डलदीप्तगण्डम् रामः शरेण
दहनाचितदुर्निमित्त कूरार्धचन्द्रवद
नेन शिरश्चकर्त २५३ रोमाञ्चमेचरण
पीनकपोलभित्ति पपमपातवदनेद
शकंधरस्य श्रान्तमनोऽप्यशुवितत्व
णदर्शनेन श्रीमेव विस्मयमयप्रति
नतादासीत् २५४ दृष्ट्वाद्भुतानिवस्त्रा
निनवक्रमेण कण्ठस्खलत्कनकचु
ण्डुःशाखितानि ध्यामानि दीप्तहरहेम
ह्लेनाशलेशैः संस्मारितानि दशमं दश
कण्ठवक्रम् २५५ कृत्तेवमूर्भिदशमे
दशशेषात्विरस्य प्रमलदष्टवदनश्चत
मन्त्रवह्निः शान्तोऽपि कण्ठविगलच्छ
नशोणितौघैरासीत्तशोषध्वजाण्डल

रत्नभाभिः २५६ हत्वाथ रामः समरे द
शास्यं विभीषणेन तद्विभवे ऽभिषिच्य
लङ्काकलङ्कनपरस्खलस्य सीतामवा
साममपि नाभ्यवन्दत २५७ तीव्रवियोग
दहनेन तु तां गतापि भर्त्रा पिता विषम
धाम्नि नगाय वह्नौ कोपानले निपतिता
विपुले ऽथ सीता शुद्धा विवेश हिमसे
हृति शीतनमस्त्रिम् २५८ पतिव्रतेतास्वय
मेव देव्यामादाय रामाय दत्तेऽहुताशः
सलोकपालस्वनशीलसभ्यां तां प्राप्य
लक्ष्मीं प्रययावयोध्याम् २५९ तत्र प्रण
मे भरतेन हर्षबाष्पाभिषिक्तावनपाद
पद्मः सुग्रीवलङ्कापतिसेव्यमानः सम्रा
पराज्ये त्रिदशाभिषिक्तः २६० काले प्रथा
ने प्रभितिपिः प्रजानां हृत्तान्तवेदी विजने
समेत्य व्याजिस्तपदूरतरस्य वामे लोका
पवादजनकात्मजयोः २६१ जायां सजा
नन्नपि शुद्धशीलां लोकापवादभयतास्मरि

का
मा ८
९५
65

स्नुः सौमित्रिमासादि प्रपन्नगर्भभारां तमाज
वाल्मीकितपोवनेतां म २६२ निशाईडुः
खिजनजीवितैः स्मित्वा चाम निमानिस
यौवनानि धनानि विद्युद्द्युतिवच्चलानि
तरुणतयानि प्रियसंगमानि २६३ बाल्ये
भूमितलेः पितातस्तु वसिष्ठावनेभीष
णे पौलस्त्येन हता भयततत प्रतिवेनीक
शोकलक्ष्मीवने लब्धाशुश्रुवनेलब्धुताश्
न रपिमस्कासतीजानकी संसारममता
श्रुपानि निरस्तांधिद्भिः स्वडः खिष्यतिम
२६४ आश्वास्यमानाजनकोपमेन वाल्मीकि
नादीनदयाविनेन कालेन तु समागमेनो
रथ्यः सा निस्ताश्रुपाता इंकुशलाभिनाय २६५
सा सुतं भर्तुः प्रतिविम्बरूपौ सुतौ तु समाग
विशेषविवो वाल्मीकिनात्र विधेयसंक्लि
याभिः कुशलवश्चेति कृताभिधानौ २६६
प्रवर्धमानौ मुनिनात्स्वकाव्यमध्यापितौ
गीतिविभक्तवर्णम् पूर्वं भविष्यच्चरितेति

वह्नेगामायणंकर्णरसायनंनो २८७ नि
रामस्सीताविरहेद्वितीयेशशीवरामल
नुतामवापः प्रदीप्तङ्कःखेदाग्निचिन्तोवि
वेदश्मशानभूमिप्रतिमोविभूतिम् २८८
किंभोगरोगैःकिमपत्यरत्नैःकिंनन्दने
स्वल्पनवल्लसौधैः वियोगशल्यैर्हृदयैः
वमत्रैकिंनिःसशोकेनकुजीवितेन २८९
कदाचिदास्थानसभामसनस्थरामंप्रहार
स्तनमस्तकःस्था ऽजितपदैवयन्निवेत
नहतोऽस्मिविप्रणक्किनापरायम् २९०
भित्वविलतःतमकारणेनरुष्टोऽपिकिं
चिन्नयदावदेत नदाएमूकेषुसभाख्यि
तेषुनदापुनःप्राहसनिश्चितंस्था २९१
देवद्विजन्मास्वमठेऽधिकारीपुराहमा
सेविगतस्पृहोऽपि केनाक्रमेणापपा
ननानजानेतथापिमेनित्यतमाप्रजा
तिः २९२कालञ्जरेदेवमठाधिकारीविधी
यतामेषविवेकहीनः नयस्यकोपप्रश

का॰ मा॰ दु॰ ९९
66

मेः पिपासाक्लिलोभप्रस्तोतः पिसकिंमम
थें: २२३ एकोदरामोहमहीप्रजाताम
दस्मरक्रोधविषादलोभाः एकान्तमाते
नभवन्ति जन्तोः सर्वेसदास्थूललघुक्रमे
ण २२४ श्वेतेतडहाममगजाधिरूढंभि
क्षेत्रपः स्फीतमगाधिनाथम् चक्रेवलक्षा
मरवाकचञ्चद्दिक्कञ्चितोसौषविलासह
सम् २२५ धर्मस्यगोमाव्यवनेनरामः श्री
मान्स्थितः क्रूरतरासुरस्य त्रैलोक्यशोके
वशाभियस्यवधायशत्रुघ्नमथादिदेश
२२६ स्थूलायुधेनेनहतेऽथदैत्येसेनतकामने
काञ्चनतोरणाङ्का दिव्येवशत्रुघ्ननिवे
शिताभूत्सरीप्रख्यागीमधुराभिधाना २२७
कालेप्रयातेस्वतमष्टवर्षेस्कन्धेसमास्त
यसुतंहितात्मा उच्चैःश्रवःक्रोशसमाङ्कु
नाग्रहाणांनिकेवविभयानभिज्ञः २२८
शुंयशिशुमेस्यविरस्यमङ्गुलम्बसुतमाम
लिलतोयदानात्परपापवारेणभवस

श्रमकालमसव्यसनेप्रजानाम् २७९
धर्मद्रोहिणिविद्रुतार्द्रकरुणेत्वेदृंश्र
नोपद्रवे पूर्तैर्युक्तकथनेप्रधानविप्रुवे
विज्ञप्तिनिद्राजुषि कायस्थैरजितैर्जि
तेक्षितिपतौलब्धोदयैरिन्द्रिये दुर्भिला
नलचौरवारिमकरैर्दीनोजनःपीड्यते
२८० नाथेदित्तभगीरथेश्रुमकथेत्रपा
मतीर्थेप्रथे कालस्वर्गपथ्यधन्योदशर
थेयातेयशःशेषताम् कष्टंनष्टधृतिः
प्रकृष्टविपदामाधारभूताधुना देवीम
ज्जतिराजतुष्कृतिभरैर्भाराभिभूतेवभूः
२८१ विप्रातेनादेनविचार्यमाणकार्क
एपदैन्यव्यसनैःपिरामे सम्बेधमूके
षुमुनीश्वरेषुसमभ्यधाद्वारदप्रवता
रमी २८२ शूद्रस्तपस्तीव्रतरंकरोति
शम्बूकनामादिशिदक्षिणस्याम् सप
ववर्णाश्रमधर्मलोपःश्रुत्वयेकारण
मस्मजातेः २८३ श्रुत्वेतिनारदवाक

का
मा द.
९

67

मेतस्सतामसमाहत्य विमानराजमद्भुत
त्तिं णयथमेपथ्यस्य राजा गत्वावधीद्दति
णरिक्षिप्येतम् २८४ रामाक्षिपटेनति
कृतकण्ठपुष्पविमानेन दिवं प्रयाते नि
जात्मजेनत्ताणलव्यजीवेममार्जेनित्ता
त्तितिभिर्हृजातिः २८५ हैमीकृतात्स
सवर्णकोरेरभिन्नरूपा रघुराजपत्नी
श्रभूत्परिमागचनावमानमस्तुवता
मौनवतीवसीता २८६ वाल्मीकिशिष्या
तुगतौकुमारौरामात्मजौनवलवःकु
शश्च श्रगायतां श्रोत्रसुविल्पाग्रैस्वरे
णरामायणमादिकाव्यम् २८७ श्रुत्वाप
रित्तायसुनीत्वाक्यातौनत्सरूपात्
भवेनरामः कौशिकसीताज्ञनैरवश्यद्धि
मितसर्थनां तत्रसुनेश्चकार २८८ वाल्मी
किशिष्टिरेत्यरामपत्नीतांश्रापितायस्य
भुवंतणेन लज्जावतीराजसहस्रम
ध्येमसुप्रगल्भांगिरसज्जहार २८९

यद्यार्यपुत्रात्परः प्रसक्तश्चित्तेन वाचा
मम कर्मणा वा न तत्समस्मे कल्पगुणे
न तेन ददातु माता वसुधावकाशम् २५०
अथोत्थिता मूर्तिमती क्षितिस्तामङ्के स-
मादाय तले विवेश काकुत्स्थहृद्र्ङ्क-
भिद्येव काव्ययास्तुतारारावेण निवार्यमा-
णा २५१ रामस्ततः प्राप्य वपूनिराशः
पातालसंहारविलासमग्नः निवारितः
पद्मभवेन साक्षात्स्नेहार्द्रतां पुत्रयुगे ब-
बन्ध २५२ अथाश्वमेधैर्विधिभाजि पू-
र्णे कालेन साक्षाद्द्विजनेन समेत्य संस्मा-
रितो वैष्णवधाम रामः सहानुजैर्दिव्य-
पदं प्रपेदे २५३ अथ स भगवान्विष्णुः
कृत्वा जगन्निरुपप्लवं दशास्यवधमर्थहृ-
ष्टहर्षप्रदस्त्रिदशश्रियः पवनतनय-
प्लवगाधीशोऽत्र तनसविभीषणं भुवनम्भ-
वने कीर्तिस्तम्भं जगाम सधामसुखिम
२५४ इति श्रीव्यासदासापराख्ये क्षेमे-

का·
मा द·
रा·
६८

68

न्द्रविरचितेदशावतारचरितेश्रीरामा
वतारःसप्तमः ७ ::

श्रीमत्स्यावतारोऽष्टमः ।
अहो कालसमुद्रस्य न लक्ष्यन्तेऽतिसं
ततः मज्जन्तोऽन्तरनन्तस्य युगान्ताः
पर्वता इव १ युगादौ च प्रयातेऽथ का
ले दिनत्तगणाक्रमैः कैटभारिं भुवनभू
मिर्भारार्ता शरणं ययौ २ साददर्श म
याम्भोधौ प्रबुद्धं शेषशायिनम् विश्व
रूपं फणारत्नसहस्रप्रतिबिम्बितम् ३
सुखप्रबोधपट्वालेवनर्मुखस्तवैः
स्वैरैः मुनिभिर्नारदाद्यैश्च श्रवणैः परि
वारितम् ४ पादसंवाहनव्यग्रां श्रियं
प्रेमास्तनहृदे वहन्तं हृदये व्यक्तकौ
स्तुभप्रतिबिम्बिताम् ५ महीमरक
तश्यामाव्यक्तमौक्तिकभूषणा स्वल
न्तीलोलनेत्रमालेव प्रणनाम तम् ६
माप्रणाममचलत्कर्णोत्पलालिस्वनंसनि
भाम् विज्ञप्तिज्ञातहृतस्य चक्रे विश्वा
त्मरात्मनः ७ भगवन्भवतः सर्वलोकचि

को॰ दे॰ ६५ 69

न्नार्तिहारिणः वात्सल्यपेशलस्याग्रेऽद्य न
रुकेनिवेद्यते ८ हिरण्याक्षबलात्तिमा
नितिमतितिमिङ्गिला समुद्धृतास्मात्वये
वाहंवराहवपुषा स्वयम् ९ कालनेमि
प्रभृतयः पुरा मङ्गारशान्तये येहता
भवता दैत्यमालिः वतीर्णाः पुनर्नृपाः १०
उग्रसेनस्य तनयः क्रूरः क्रूरनयानुगः
ह्यस्मिन्वंशे समुत्पन्नः कालनेमिर्महासु
रः ११ अनन्तदैत्यभूपालबलभारभ
रार्दिता अधर्मबहुलेकालेनसहेवो
ढुमत्तमा १२ श्रुत्वैतदुक्तमुर्व्याभग
वान्स्मिताननः करिष्याम्युचितं सर्व
मित्युक्त्वा विससर्जताम् १३ पृथिव्या
मथयातायां विधाता यद्धृदयस्थित
म् विष्णोः समीहितं सर्वभूतात्माह्यपि
तामहः १४ भूमिभारावतारायदेवोऽ
वतरतितितिम् यदुवृष्णिकुलेयाति
वसुदेवस्य पुत्रताम् १५ यूयमंशाव

नराणां कृते कृतान्त भारते रम्येकेपमग
र्भेणोतत्थेमस्यकायपुत्रःस्मराः १६ ततःक
शाचित्स्य योगेनारदोमधुरां गुरीम् स्वच
न्दवादनिरतःकलिकेलिकुतूहली १७
सरहःकंसमभ्येत्यप्रामसृजामनोऽब्रवद
त् यर्भमार्गेणावतेस्वरत्नेमोविद्धनोष्टि
यम् १८ पितृष्वस्त्रेदेवकायःसमुत्प
द्येतेसुतः ससैरमिष्विनोऽन्तायविभूते
जीवितमाने १९ अकेनिपातेदेवर्षौकंसः
पापीपितृष्वसुः देवकाःकिंकरानार्भ
निधनायसमादिशत् २० हतेषुषट्सु
वालेषुवसुदेवसुतेष्वथ सप्तमेसम
मेगूढंरोहिण्यांदेवकीददौ २१ सविस्माः
शयनाभ्यासाड्भारभरणात्तमः अवती
र्णाःशिशुःशेषःप्रीतिमन्त्वर्वहत्त्रिव २२
अथाष्टमेसुतेजातेवसुदेवःस्वयंनिशि
गोकुलेनन्दगोपस्यनिदधेभयशङ्कितः २२
नन्दपत्न्याःयशोदायाःकन्यांविनिमयेनसः

क्रो.
६.

ग्राहायरूढसंचारीनिजजायान्तिके हि प
त् २४ साकन्याकरुणाहीनैः प्रवृद्धैरप्यकिं
करैः शिलायामाहतादीप्ताविद्युल्लेव दिव्
ययौ २५ साष्टादशभुजाक्रान्ताप्रदीप्तवि
विद्यायुधा कंसमस्यात्रः पिक्नीव भेजे विन्ध्य
वसुंधराम् २६ रोहिणीभवनाज्ज्येष्ठमपि रू
ढमतिः सुतम् वसुदेवः स्वयमयान्नन्दगो
पगेहेऽत्यजत् २७ तौ संकर्षणकृष्णाख्यौ
यशोदादयनीययौ विश्रुतावाननसंभोगे
श्रीविवस्वरणीयताम् २८ संकर्षणः श
शिसितः कृष्णो मरकतद्युतिः वभतुः प्र
थमोद्वैतो गङ्गायमुनयोरिव २९ स्वदेह
रक्षायत्नेन बालोद्दलनशालिना कंसे
नात्यल्पकं तमोहारत्यै दैवेन निर्मितम् ३०
कलयति यियासार्थं सर्वः सदाभ्युदयेच्छ
या किमपि यत्नेनावद्यावत्फलं परिदृ
श्यते मरुद्वचविधिः क्रीडोन्मत्तः करोति
तदन्यमना जलमन्तघटं भङ्गाकाहादि

वाम्बुजलक्ष्मितिम् ११ गत्वाहैयंगोकुलेबा
लौकेसःश्रुतवानयोः तये चक्रे गृहेशयमो
पायानार्भव्यासयशाङ्कितः १२ स्तनमत्समः
शिशुःकुम्भाःकदाविविद्रयान्वितः पाद
प्रहारेणाविहूर्वभन्नशकटमहत् १३ वि
स्तृतामध्यकेसेनपूतनानिशिरात्रसीम्
विषाईस्तनदाकृत्स्नाभ्रकेनिष्पीतजीवि
ताम् १४ किंवित्संवरणाभ्यासेपाणिमा
लेक्ष्ययत्नवान् दत्तद्विविक्रमश्चक्रेहर्षे
मानस्त्रिविक्रमः १५ ततःकुमारयोःपात
भीत्याहरिणवेगयोः अविश्रान्तानुसरणे
यशोदाश्रमसमायेयो १६ उद्विग्नागतिवि
घ्नायकुलस्यजननीव्यधात् बलिबन्ध
नधीरस्यदाम्नाबन्धमुलूखले १७ दामोद
रस्ततोनाम्नासमाकर्षन्नुलूखलम् मध्ये
ननिर्ययौवेगाद्यमलार्जुनवृक्षयोः १८
संलग्नेनोलूखलाकर्षानेनततस्तोमहाद्रु
मौ यमुनातोभसंभूतभयकम्पितगोकुलौ १५

का. ततः कृष्णाग्रजेणाश्रीर्गोकुले जितनन्दना
र. स्वभावरमणीयेऽपि रमणीयतराभवत् ४०
स्निग्धश्यामास्तृणभुवः संपतन्निर्झ
रौघा मन्येऽत्र मोन्मत्तशिखिस्तुतिस्थापिता
मन्द्रघोषाः गायन्तोऽपि स्मितहरिणीहा
रिणः काननान्ताः कान्तस्वक्रीः प्रमदसमयं
ममसंयामुनाः कूलकच्छाः ४१ ततः स्तो
कपरिम्लाने शैशवे शिशिरोपमे माधव
स्याभवत्किं विद्रुमश्रीर्यौवनश्रुतिः ४२
ततः कृष्णस्य गोपालडिम्भमण्डलवर्तिनः
बभूव कन्दुकोद्दामक्रीडासु निविडो रसः ४३
पतिते यमुनाकूलसलिले केलिकन्दुके
ददर्श कालियस्योग्रं नागस्य भवनं हरिः ४४
व्याप्तकल्पान्तरजनीकवलीकारविभ्रमैः
कृतान्तमहिषश्यामैर्निःस्त्रिंशविमलैर्जलैः
४५ कालः कथं वसतीह सेष भयस्यापि
भयंकरः स नेत्राकृष्यमाणोऽपि कृष्णस्या
दर्शनीयतः ४६ कदम्बशाखामालम्ब्य

वनोपान्तवर्त्तिनीम् पपातदुरितोत्पातः
सावेगः स्तम्भितः स्मसि ४७ भ्रमयमभ्र
ज्ञाभेन शौरिर्भोगेन भोगिनः आलिङ्गि
तस्तमाशु पवेगेनाचक्रमे शिरः ४८ पा
दाक्रान्तफणस्य फूत्कृतिविषावेगोत्थितैः
स्वामिनः कोपक्लेशविशेषदन्तकषण
शोद्भूतधूमैर्हरेः कालध्वस्तमभङ्गुरैर्हेन
मभूत्पातालमूलोद्गतैः कालैः कालि
यवान्यैवेरिवजलेस्ताहायकाभ्यागतैः ४९
पीडितः शरणं शौरिं सपत्नस्त्रिया ययौ
रौद्रः समुद्रं तस्मादस्मुद्रयानात्सनिर्भयः ५०
ततस्तालवने दैत्यं धेनुकं खररूपिणम्
जघान गोकुले विघ्नं हेलयैव हलायुधः ५१
अथ गोपालरूपेण प्रलम्बो नाम दानवः
कन्दुकक्रीडया प्रीतिं विदधे रामकृष्णयोः ५२
कदाचित्स्कन्धमारूढ स्तेन वेगवता हृ
तः रामस्तस्याकरोन्मुष्टिपातेन शातयाशि
रः ५३ अथ गोवर्धनगिरौ शक्रयागमहो

का० ह० ९२

त्मवे भस्यमेऽप्यमहाराम्भसंभारोगोकुलेः
भवत् ५४ पूज्यः पर्वतएवायमितश्मका
शक्रपूजनम् निवार्यकृस्नाल्लडेऽन्नबुभु
जेदिव्यरूपमश्नत् ५५ ततः प्रम्लानमानेन
मन्युनाशातमन्युना प्रेरिताघननिर्वाण
घोरमेघाः समाययुः ५६ तैरस्तवासमा
लोके निर्गीर्णभुवनैर्घनैः प्राहृतेवम
हार्णवैः कालरात्रिरदृश्यत ५७ विद्याव
क्तनहृद्दृढमेघसंघट्टविग्रवे एवंतिमे
जलरूपेणभयभग्नमिवापतत् ५८ ते
शक्रक्रोधसंनद्धाः शक्रचापचिताघनाः
सद्यःपीनमिवाम्भोधिंवमन्तःस्मामपू
रयन् ५९ संरम्भेणघनाघनैर्घनतरैः
संपीड्यमानैर्मिथः प्रोद्भूतैः स्फुरदुग्र
घोरनिर्भरसस्फूर्जितैर्गर्जितैः भीमाका
पियपुः त्रिजगत्तनभःसंभावनाकम्पि
ताः कल्पान्तागमशङ्किताश्चमहानीहा
रुद्धादिशः ६० धारासाराशनिनिपतन

क्लेशासंपीडितानां सीदत्सुतत्सप्रणिहित
दृशां शीतवातार्दितानाम् वेगक्षोभा
गतगिरिनदीनाद्दीनाननानां प्राण
त्राणं क्वचिद्दधिगवां नाभवद्विह्वलानां
ध्रुभङ्गं गवां दृष्ट्वा गोविन्दः करुणाकुलः
त्राणाय गिरिमुद्दस्य गोवर्धनमधारय
त् १२ छत्रीकृते गिरौ तस्मिन्स्तोदण्डधृति
निश्चले गोगणानां सगोपानां पुनर्जीवा
गमोऽभवत् १३ उत्तिमेऽसरवैरिणाति
तिघोरतीमोदधिः क्षोभवान्न भेजे भीतिम
काण्डदण्डमथनक्षोभाभिशङ्की पुनः वि
न्यस्यामसमयोद्गमे विगणयन्मन्थस
न्कम्पवा न्हलमलसममलशापसक्षिलः
लोभादगस्त्योऽभवत् १४ अवहद्दहतोये
येदोस्मि कृत्स्नासभार श्रमशमनधियेव
स्मायरः सोपरोधः अविरतनिपतद्विने
र्धाराणां सहस्रैः स्फटिकविकटजम्भ
स्तम्भसंभारशोभाम् १५ गोवर्धनस्य

कां· रुं·
73

रणेव्रजसुन्दरीणां साहायकोद्यचरणे
विनदोर्लतानाम् अग्रान्तिलोलकरवि
भ्रममाकलय्य कृष्णः स्मितांशुधवला
धरपल्लवोऽभूत् १६ कृष्णेनाश्चर्यनिधि
नागेगणेपरिरक्षिते लज्जयेवसर्वतोऽल्प
पवनोच्छ्वासिनोघनाः १७ ततःशक्रःसम
भ्येत्यप्रणम्यविजनेहरिम् कामधेनुगिरा
नेस्मेगोपालाधिपतांददौ १८ अथप्रपेदे
गोविन्दःप्रौढंमदमिवद्विपः सरुत्कारत
मः कान्तेवसन्तमिवयौवनम् १९ तस्य
सानन्दशृङ्गारैवयस्यव्यक्ततांगते वभूवा
भिनवोत्साहःप्रतापाभरणेनसः २० तस्य
निर्भरतारुण्यलावण्यनयनामृतम् पि
बन्तीनामभूद्गोपकान्तानांमदविभ्रमः २१
व्यामूढस्खलितार्धविक्लवपदावाणीग
तिर्घ्यामुकटा चिन्ताभ्रूयुगलेचवीचिरचना
संवादिदोलायितम् निद्राकिंचरहिता
शुपगतालज्जावसज्जास्मरे तेषांमाधव

यौवनयुतिपदेगोपाङ्गनानामभूत् १२
हेलाचारस्मरपरिचयेनत्रशौरेः प्रवृत्ते
वैशालापाङ्गतगतिनयासोम्यसंभाव्य
माने आसील्लज्जाविनयनिभृताम्यतस्म
मत्तमन्त्र लासामत्तःकलुषकलनान
ल्पसंकल्पजल्पः १३ कर्णाभ्यर्णविकी
र्णविकीर्णलोचनरुचः सन्येववल्लान
ना स्वतोऽस्यानवयौवनोन्नतिलसल्ला
वण्यगण्याः परम् यासामेषहरिर्मनोर
थशतैरध्यीतणालोकने किंकृत्सोनवि
लोकिनाहमितिनेरुत्तः प्रमूढेमदः १४
यन्नलीचनयोर्विशत्यविरतंलग्नस्यपाणि
गतिं निर्बन्धेनकृणाद्धियावतिसुरूर्दे
शाभिकामोऽपरे माध्यः किंकरवाणि
वारणशीतैर्नैवापयातितणं कृस्मात्खट्
चरणः प्रयातिचपलः शुष्यावयेविस्मता
म् १५ कर्षंसंसुकपल्लवंपरिहृतः प्रमा
हृतिनोज्क प्रतिमस्मरणोलगत्यविरतं

कौ.
टी.
१४

निष्ठुरस्य दृप्तः पथि गुञ्जान्मुल्लिवितिश्रम
श्रयदि वालव्यावकाशः क्वचि क्वि शौ
रिद्येन कुञ्जवञ्जुललताजालान्तरेक
एटकः १० स्वच्छाम्बुप्रतिबिम्बवक्त्रति
लकोल्लोलादरालोकनं यत्नेनोद्धितहू
तपल्लवलवैकर्णावतंसस्पृहा पतस्याः
कुसुमेषु बन्धनधिया केशावकाशक्रिया
केनायं नवरागयोगसुरणावेषोपदेशः
कृतः ११ कोऽयं यातिलघुक्रमेरहमहं
कस्त्वं सखि दृश्यामला श्यामायाम वनीक
याश्रितिमिरे तेन दृष्टमिष्टं मृगम् अत्वेष्टुं
यमुनानटीसुपगताभीतास्मि भूतनश्र
मा कृष्ठे कस्याभुजंगपदविटपे कोटि
रलीनः स्थितः १२ मंतमेव हतकारो
मि किम् हंतो प्रथयन्त्या मया लब्धमो
ध्यफलं भुजंगनिकटे वकोहिजिह्न
सदीम् धिगहंतीनकुणीकरोति किल
यालीकृतमहरेविधे हस्तोल्लसद्वेगः प्र

यत्नमित्रयैर्नोयातिल्सोः स्मृतः ७५ जाने

ग्मासह्लिंतविलोक्य कुटिलनैकूटकोथ

लया प्रस्तागसिनिह्वासहनयाकोथ

नदष्टोऽयरः स्यामायासविसस्युलान

चक्रुचोककंम्पविमुञ्चसहो मोहात्दुःसह

विल्लवैचपलयाकिंप्रेषितान्वमया ८०

नसमस्विप्नमुनायास्त्रीरवानीरकुञ्जे

गहनमुविभवन्यामस्त्रियः क्वापिदृष्टः

समुस्विफलमियन्नेत्रहमोहात्वयामे

कुवमुवेलिविवितेषंकए८कोल्लावरोवा

८१ कृसभृन्मदनोद्दामयौवनेकालियहि

षः गोपाड्गनानांसरम्भग्गभोपालम्भवि

भ्रमः ८२ प्रीत्येवभूवक्रुल्लासप्रपामानि

चयतुस्विनः जातीमधुकरस्येवरागेवापि

कवल्लभा ८३ लावण्येपनवनीनसारस

नस्येवोद्वहन्त्योनवे नव्यानामुत्तिदिग्ध

तुग्धपवलोमुग्धस्मितोमुञ्चद्दाम माय

योवनकुम्भिकुम्भसभगाभोगस्तनोन्नत

को॰ म्भिता धैर्यैकस्य न दीर्घैर्नेत्रवल्गनैर्मध
दे॰ न्तिगोपाङ्गनाः ८४ कदाचिदथ यातेऽस्त
७५ गभस्तिमति शर्वरी आययौ गोगोपकान्ते
75 वशनैः कृष्णाभिसारिणी ८५ शशाङ्क
कृतसंकेतसमागमविलोकिनी तपो
प्रतीतमालेव तमःश्यामाम्बराबभौ ८६
अथोदयौ यथास्यन्देवदाद्भ्रमराकरः
तस्यालिङ्गनजामीर्ष्या दिशामिव दिशां
शशी ८७ ततस्ता कृष्ण एवानि तु मीलन्नर
लतारकम् सुवंवष्ट्वम्बश्यामायाः करा
कृष्टतमःपटः ८८ सकाशपूर्वास्यशशि कि
चिटत्तिणोचतथोत्तराम् शिशिरयेपश्चि
मामाशोस्तथांस्तु वेजवल्लभः ८९ अथात
रेसमभ्यायादरिष्टो दुष्टचेष्टितः तुङ्गशृ
ङ्गवानद्रिविदेसो वृषाकृतिः ९० किंचि
त्कुञ्चितकण्ठकायकक्षाणिक्षेशाद्रपाद
प भ्राङ्गुलोत्कटदंष्ट्रोर्गलल्लठज्जम्भीरघो
रस्वनैः सीत्कारश्वसितैः स्त्रुराग्रविषमोत्ता

तावकीणोत्तिते स्तम्भोद्धारभरेण भग्नम
भवत्कम्पाकुलं गोकुलम् ५१ तद्गीति
श्रुतगर्भिस्वगोपगणागते कंसा
गोपाङ्गनाः कण्ठजरज्जुर्भयविह्वलाः ५२
शृङ्गप्रहाराभिमुखं दोष्णाकृष्णस्तमुद्ध
तम् निपीड्य कण्ठं कण्ठञ्च कारगत
जीवितम् ५३ निष्पिष्टे शौरिणारिष्टके
सामान्ये महोऽजनि तत्कथापप्रथे लोकेऽ
स्तुविस्मयकारिणी ५४ ततः प्रभाते कंस
स्यसमाहूतोऽशौ[illegible] महात्मनः श्रायधोऽस्पृ
पेणाक्रूरागातन्ततिः ५५ करालोमा
मलः शृङ्गी कृष्णातालक्षिकर्णवान् नति
नः ककुद्रावनीर्जगत्सन्नयलम्बिणः ५६
तस्य हेषितनिर्घोषैर्घोरैः खुररवेण च त्र
स्तगोगणसुहृद्वर्गोपवनमकम्पत ५७
फूत्कारश्वसितेन तर्जितमहत्कोपानल
स्फुलिङ्गति तेजोनिर्जितपावकः श्रमजले
विनिमपाद्यः पतिः निष्पिष्टावहस्थोविषाण

को॰ हं॰ ७८ मुदितः कल्पान्तकालोपमः सोऽभूदाक्रा
न्तलोकपालविभवावष्टम्भकृद्दुःसहः ९८
दत्ताभिधानसज्जस्य तस्यास्य द्विगुणीकृ
तम् उत्तिमाग्रवरस्याश्रुत्य दयङ्गनमश्व
तः ९९, न हल्लकर्षणेनापि निर्विघ्नवनवि
भ्रमः कृस्याप्रमारिनो वाङ्कः केशिवंकद्दि
धात् १०० भग्ने निपतिते तस्मिन्कंसस्येव
मनोरथे अभूज्जम्भारिभवने तार्क्ष्यध्वज
जयस्वनः १०१ अथान्तरे हस्तिहेतोः सहस्व
सचिवस्तयम् चिन्तयन्सन्तमभ्यवेनेकमः
प्रोवाचनिःश्वसन् १०२ इयं जनितलज्जेव
मानम्लाना निर्मं ह्रीयसी यन्मेकृतल्लोभुष्मा
भिः क्रियतेऽत्र चिन्तनम् १०३ उद्भवः शा
निरक्रूरः शान्तयन्त्राविहृरथः भोजायास्य
समापूर्वं श्रावक्त्वसमविग्रहम् १०४ पि
त्वः स्वसः पतिर्हृदः स्नेहसंमानवृत्तिभिः
वसुदेवः सदास्माभिः पूजितः परिस्थितः
१०५ स्वसुतोऽतेन विसृस्तो गोकुले गूढचारि

लो शोकातङ्काकुलो यो मे विषपादपतां गा
तो १०६ ज्ञातिभ्यो भयमस्तीति सत्यमाह
महामतिः विभीषणो मनोपायैर्हस्माभे
दशाननः १०७ मर्मज्ञः स्वजनः श्रेसंलये
जागर्ति नापदः शिलापतिभिराक्रष्टाः
तयेयान्त्येवपातिणः १०८ सदादाहस्ति
दस्मेनेदारुजेनचवह्निना क्रिमिणास्वा
द्रुजातेनपाप्यन्ते प्रोढपादपाः १०९ सज्ञा
तलोहकुद्दालैः खन्यते मणिमयी मही स्व
जातैर्निसिरैर्भीताः कबद्भिर्भूधराः तयम
११० ज्ञातिप्रहारो निःशर्ममर्मपाती परा
धिकः लोहाधिकोऽव्यथामस्यः करोत्य
स्थिमत्त्वक्स्पर्शः १११ सहभोग्यामपि ज्ञाते
नैच्छन्ति ज्ञातयः श्रियम् कांक्षन्ति भूतिम
मेघाहरालोकननिष्फलाम् ११२ किंह
नेसहकृतेनावद्यसदेवेन धीमता बन्धुरो
हविद्रयेन गोपालो कुर्वतामस्ते ११३
उपेक्षितो बन्धुर्धियातत्त्वतोदययामया

का
मा·द·
२२

उपेत्तितो बन्धुप्रियानन्दितोदयया भुज
च्छेदप्रसक्तो मे प्रयातो विलम्बनीयताम् ११४
कंसेन निहतोऽरिष्टः सच केशी तथैव म
म नन्दग्रामसुहृदापि दुष्टः प्रलम्बः सच धे
नुकः ११५ अधुना कोपविकलद्भूलतानी
तिमेतयोः करोम्यहं यथा बालेषु नैनैव
करिष्यतः ११६ इति कंसेन सावज्ञमतिग
म्भीरमसुना उक्ते तमुद्धवः प्राह साहसात्तृप
विनयेद्बुधीः ११७ राजन्न सज्जने कोपकु
पितः कर्तुमर्हसि स्वीकार्याः सर्वथा क्रुद्ध
लब्धभीतावमानिताः ११८ क्रुद्धास्त्वसा
हनैर्लब्धान्नैर्भीताश्च सान्त्वनैः मान
नैरवमानितांस्तान्नयेद्भिज्ञानभिन्नताम् ११९
विभिन्नस्वीकारः शमयति नृपाणामरिभ
भयं निजैर्जीवोच्छित्तिर्भवति कुपितैर्यो
त्तमिरिव नवैरं वैरेणप्रशममुपयाति
क्वचिदपि प्रदीप्तोऽग्निः शान्तिं व्रजति
जलपुञ्जैर्नैषिविना १२० बान्धवो पुत्र

सद्योगामहात्म्येनतेपदे लक्ष्मीरा
तातितीशानोराजपुत्राभिरक्षणम् १२०
समीपेसर्पाभः परस्तुपसरन्नेवहन्
नः खलयामेमूर्खैः सुखैः परत्रग
तः शाङ्गबलहन्त हृतेतस्मिन्सापंकि
मपिकुलबीजाङ्कुरहति नेहरेनाह
रेभवतिसत्खरस्यःतितिफजः १२२
निरस्तः क्षमाभुजाबन्धुः क्षीणवृत्तिवि
पन्नतः नम्नामविक्रयोन्तेपेलेतितोदि
तभिहते १२३ परमेश्रीमतामेतन्मा
ननामविनाशनम् यथास्यपूरितोब
न्धुः परस्योत्मानपाणिनाम् १२४ नद्ध
न्युस्तनयोनैवयुक्तायोगपङ्कलेस्थितिः
नयावहिष्ककीर्णौतेभ्नावतस्वीकरण
तमो १२५ हस्तद्वेनाभिहितेहितेस
विहितेश्रियः ग्रन्थिन्नदानव्रतवान्कु
रः कंसमभ्ययात् १२६ एकपात्रोचित्त
यस्यश्रियंनाम्नाजिबान्धवाः तस्मात्स

पोषतोषस्य कोषक्लेशाय संपदः १२७
त्यागभोगभरोद्धुष्टा मानोन्नत्यै महात्म
नाम् भान्ति भस्मसगर्द्धोत्करष्टा वन्ध्यक्लिष्टा
विभूतयः १२८ भूतिमालोक्य विभ्रान्ता
यस्य निःस्वस्य बान्धवाः गच्छन्ति न वि
शेषोऽस्ति श्मशानस्य च तस्य च १२९ र
त्नाकरसमस्य श्रीर्बन्धुर्यस्य त्वमीदृशः
सकृत्स्नाः काननेशाख्यशाखापरिविता
कृतिः १३० स्वकर्मभागिनः सर्वे निष्फलाः
स्वजनोऽर्थवान् नानरङ्कस्य शत्रुस्सह
नास्त्रषिरताश्विना १३१ ज्ञातिर्नदीनः क्र
स्मात्स्वदयया संविभज्यते हेलोर्मिनि
र्मितमस्मैतेनैश्वर्ये दिवौकसाम् १३२
येनुग्राणे शिवविरिपतिनाक्रमादोऽस्मि
स्थितेन शान्तेशक्रे विफलजलदेलज्जि
ते शैलशृङ्गो लव्याकाशत्रस्तभगातिना
निर्जयरोद्घ्रानचोषे हेर्षस्पर्शः प्रकटित
इवस्फीतफेनाट्टहासः १३३ मददलन

विधानेकालियस्यहिमते दमनशामि
तशक्तेर्देहसंदेहभाजः शरणगमन
दैत्यम्लानमानस्यकृष्णाः शिरसि चर
णमुद्रामार्दिस्यंरत्नांचकार ११४ नाम्नामा
नमहोन्नतिपतत्तेव भातिशोभागुणैः
पुष्ण्यामाजिष्णुजिष्णुनाशशिसितंधाम्नि
स्वदेशस्यायशः हर्षवर्षतिनिश्चलेनस
हजप्रेमणाचचित्तस्पयः सञ्जाच्यः स्व
कृतेनबान्धवमणिभीष्मोऽवेलभ्य
ते ११५ श्रवन्प्यसंगतिर्बन्धुःकृष्णात्व
ल्पोऽस्तिकल्लव येनपाकोऽपिमोपातो
गौरवावनतःकृतः ११६ उक्तेनिःश
ल्यकल्याणमस्माभिर्यदिमन्यसे नत्व
ञ्जिराहंगच्छामिकृष्णाह्वानकृतार्थ
ताम् ११७ विपुलःप्रस्थितस्यायंपदुर्यो
गमहोत्सवः करोम्यहंतमुद्दिश्यकेश
वस्यनिमन्त्रणम् ११८ इत्यक्रूरवचः
श्रुत्वाकंसःकुटिलचेष्टितः व्रजेतिनिः

का० मा० ७५ 79

स्वसन्तुष्टामभ्यभाजमथोद्धवः ४९ अ
थसज्जरथेगन्तुमक्रूरेव्रजमुपते अभू
च्छोदयोद्भूतरवहाक्षिकुलाम्बुधिः ५०
अतिक्रम्याथमथुरामक्रूरः प्रस्थितो रथी
अवापाग्रसरस्तैस्तैः पर्यन्तग्राममेखला
म् ५१ प्रसस्यपाकविनमत्कलमक्षेत्रप
ङ्क्तिभिः हरितालरजःपुञ्जरञ्जिताभि
रिवाञ्चिताम् ५२ कदलीस्वपामलारा
मवटवाटलताहृताम् लम्बमानघना
लाबुतस्वकूष्माण्डमण्डलाम् ५३ वल
त्कुटिलकल्लोलकुल्याकलकलाकुला
म् शान्तामस्पीतस्नलतलस्थलीशय्याश्र
याध्वगाम् ५४ अध्वजग्धपूर्वेन्तश
लश्रद्धीकृतस्पलाम् पाकपिङ्गलना
रङ्गीवनैःसंध्यालिप्तामिव ५५ ययोस
पक्षपत्रैःशङ्कुसुकाधाननिवारणे उदञ्च
डुनलस्पाञ्चकेचाग्राः शालिपालिकाः ५६
सव्रजनोकुलोपान्तवनमालावलोक

यत्र उत्सरद्भिर्ज्जलासारस्निग्धश्यामल
शाद्वलाम् ४७ गोरत्तादलशावैरेःकृत
लद्दर्ल्संलयाम् चोरव्याघ्रपथ्यावद्दृय
त्वक्तघटावटाम् ४८ नालीतालत
मालसालकदलीपथ्यामलीश्यामले
खर्ज्जूरार्ज्जुनसर्ज्जविल्ववकुलमत्तालल
ताकुलम् पर्यन्ते सदर्शहर्षजनने
स्फीतोपदेशे गवां निःश्वभ्रस्थलशुष्प
शष्पश्यावले निःसङ्कुले गोकुलम् ४९
प्रद्भिन्नोदितमस्यमन्थरवं निर्घोषमेघ
भ्रम भ्राम्यन्मत्तमयूरल्तत्करुचिरं गोपाङ्ग-
नागीतिभिः निःस्पन्दस्थितमुक्तशष्पक
वलक्ष्मीवाङ्क-सारङ्ग-कं प्रीतिप्रापमवी
स्पयास्तुनवलक्ष्मीविव्रजेगोकुलम् ५०
ततस्तस्मिन्निकैः क्रमाःप्रथमामेनिवेदि
तम् पितुः पितृव्यमक्रूरं सुश्रावामर्ष
मागतम् ५१ हैतकुम्भदधिस्थालीस
हस्तोपायनैः व्रजः प्रणमन्मानेगोपाध्ये

ददर्शाक्रूरमच्युतः १५२ रथाद्यादवकस्या
चलोलकुण्डलकङ्कणः क्षणम् दृष्ट्वा दामो
दं हृष्टादक्रूरः समचिन्तयत् १५३ अयं
स भगवान्विश्ववतीर्णः सनातनः भु
वो भारावतारायमेऽजगादेति नारदः १५४
पद्मपत्रपलाशाक्षः श्रीमान्मरकतद्यु
तिः स्निग्धलावण्यपीयूषैर्लिम्पतीव मनो
मम १५५ हृस्मियादववंशस्य कियतीऽस्य
हणीयता अवतीर्णः स्वयं यस्मिन्भगवा
नेष केशवः १५६ इति ध्यायन्प्रहर्षाश्रुस
क्तनयनः स्खलन् अकुण्ठोत्कण्ठयाशौ
रेरक्रूरोऽग्निकमायशौ १५७ पपात पाद
योस्तस्य साग्रजः प्रणतोऽच्युतः गाढालि
ङ्गनं संगम्याहृद्दये प्रविशन्निव १५८ प्राप
पूजामनः कंसाशोऽवदत्तन्मोविदिशत्
प्रमोदविस्मयस्नेहबहुमानमयीं दशाम्
१५९ कंसावदर्शनानन्दमथासंस्मृतिरेहृ
दि तं संभाषणाहर्षस्याकावकाशो विधी

यताम् ९० वसुदेवस्य पुत्रतां प्राप्तो मूर्त्मा
किं दरिद्रता यस्मात्तेन यमासाद्य स्वदे
शापापि नेतते ९१ भवतस्त्रिजगज्ज
न्मस्थितिसंहृतिकारिणः गूढजन्मक
थाकेन कथ्यते सर्ववेदिनः ९२ सतां त
सहते तीर्थं त्वत्कृते कंसवाच्यनाम् व
सुदेवस्य लेशतानूनेन भवितव्यता ९३
जगद्धरणधीरेयं यस्माद्देवी वसुंधरा
भारावतारसंनद्धस्त्वं वहसि यां सदा ९४
विस्मृता देवकी किं ते त्वज्ञात्वापि हृतल
नी त्वां विना यास्यते रामे कौशल्येवावसी
दति ९५ यज्ञयोगे विस्पष्टोऽहं कंसेन
त्वन्निमन्त्रणे त्वदागमनमानेन यस्मा
नन्दन्त्ययादवाः ९६ तत्सर्वं करमासा
द्य प्रातः कंसस्य शासनात् आयान्ति नन्द
गोपगणाः सर्वे समयवर्तिनः ९७ इत्य
क्रूरवचः श्रुत्वा तमाभाषत केशवः प्रा
तरेवाहमागन्ता त्वदास्ताकेन लङ्घ्यते ९८ ८

का॰
मा॰ ६
८१

ततःप्रभातेसंनद्धंरथमारुह्यसानुगाः
मथुरांययुरक्रूरसंकर्षणजनार्दनाः
६९ कथंराधामनामन्त्र्यागतोऽहमिति
माधवः अरतिम्लानतांविक्लोव्रजन्मे
जेविनिःश्वसन् ७० गच्छन्गोकुलगृहकु
ञ्जगहनान्यालोकयन्केशवः सोत्कण्ठ
वलितानननोवनभुवासख्येवरुद्धाञ्चलः
राधायानननेत्रिनीविहरणेवैक्लव्यल
ब्धान्तराः सस्मारस्मरसाध्वसाद्भुतनतभ्रो
रावोक्तिरिक्तागिरः ७१ गोविन्दस्यगत
स्यकंसनगरींयामावियोगाग्निना क्लि
ग्यश्यामलकूललीनहरिणीगोदावरीग
ह्वरे रोमस्थ्यितगोगणैःपरिचयाउ
त्कर्णमाकर्णिते गुंजद्गोकुलपल्लवेगुण
गणेगोप्यःसरागाजगुः ७२ ललितवि
लासकलासुविवेलनलक्ष्मालोभन
शोभनयौवनमानितनवमदने केशि
किशोरमहासहरमारणदारुणगोकुलदु

तितविहारणगोवर्धनधरणे कमन
नयनयुगेरतिसज्जेमज्जतिमनसिज
तरलतरङ्गे वरमलीरमणे ९३ उद्गीय
मानेगुणसागरस्यगुणेगुणेसागरसे
नशौरेः गोपाङ्गनानूतरमानुरागागुरु
गुरुर्मोहहतावभूवुः ९४ गोविन्देग
तमंतिधेपरवशावेशादनुक्रागते
स्वभावेनावकुलस्यपीनलतनेलेवेकुर
ङ्कोटशाम् स्वभालिङ्गनसंगतेःकुल
तिकाविलेपलस्याशुरुः शुण्यावजवकश
ज्वमुज्वकितवेसवेरुरुवेर्गिरः ९५ रा
धामाधवविप्रयोगविगलज्जीवोपमा
नेगुरुः बौधेःपीनपयोधराग्रगलितैः
फुल्लकदम्बाकुला अच्छिन्नप्रसरेनवे
गगतिनाव्याकीर्यमाणेःश्रुरः सर्वाशा
प्रतिबद्धमोहमलिनाप्राहृषेनवेवाभव
न् ९६ तातांकंसः समायान्तोकुमारौ
रामकेशवौ चाणूरमुष्टिकौमल्लौविद

का॰ येनद्वयोर्यतो ७७ अथराजपथंप्राप्तौब
मा ह॰ लात्मकर्षणाच्युतौ राज्ञार्हंचक्रतुस्त्या
१५२ क्रमात्साम्बरविलेपनम् ७८ तौविविशा
म्बरधरौस्रग्विणौचन्दनार्चितौ जनता
नन्दजननौराजद्वारमवापतुः ७९ ह
र्ष्यादेवकीदृष्ट्वाकृष्णंकमललोचन
म् बाष्पसंरुद्धनयनाप्रमोदप्रस्नुतस्त
नी ८० अथराज्ञाज्ञयोत्सृष्टं महामात्रा
ङ्कुशेरितम् गजंकुवलयापीडंददर्शाया
न्तमच्युतः ८१ क्रोधान्धमदशोद्धतःस
हतंभूभारभूताकृतिं कुर्वाणंकरद
ण्डकृष्टजनताजीवापहारंस्वकः मातङ्ग
कुलोपमं मुररिपुर्दृष्ट्वाप्रहारोद्यतं ह
स्तोत्पाटितयाजघाननिजयानिर्दारितंद
ष्ट्रया ८२ अथराज्ञाज्ञयामल्लनागौचा
णूरमुष्टिकौ कुमारयोरभिमुखौचक्रु
र्जनसंक्षयम् ८३ जानुबन्धभुजाक
र्षितलाघातघनेरणे कृष्णश्चाणूरमव

पीनस्तनीकं च हलायुधः १८४ भुजयो
रिव कंसस्य मल्लयोस्तु नयोस्तयोः
भ्रूभङ्गभीषणस्यास्ये रुक्षवाशोकटेव
वः १८५ वध्यतां वसुदेवोऽयं क्रियतां
नन्दनन्दनः विधीयतां च गोपानाम्
चितं राजशासनम् १८६ कंसस्येति ब्रु
वाणस्य मदोद्दामस्य गर्जतः दुष्टद्विप
स्येव हरिर्वेगेनातिक्रमादवत् १८७ सं
त्रस्तैलेवे त्रिसंघेन वभयसमयोद्भ्रान्तमा
मल्लचक्रे हलस्खलितफणाः शशिक
रधवलेवामेरविह्वलायाः कल्माः कंस
चकर्षप्रविलुलितसितासीषविश्लेष
केशैः कोपाग्नेर्धूममालामिवक्रसम
चलद्भ्रूभङ्गमालां दधानम् १८८ आकृष्ट
स्रस्ताशिखाकृतमणिव्याकीर्णदीर्घ
द्युति मौलिवंतसितमौक्तिकांशुशवलः
कंसामरस्सुतः वाक्षोऽभूद्वरसिंहस्य
धनरवस्थापारमित्राःसंर्ण दीर्णस्येव

५

का. मा. द.

१६३

८७

पुनर्हिरण्यकशिपोः स्फीताः सुतास्तभ
वः १८९ हत्वाहूरतुराकंष्टमदान्धं कंस
कुञ्जरम् उग्रसेनं प्रविद्धये राज्ये तज्जन
के हरिः १९० पादयोर्वसुदेवस्य देवक्या
श्चाच्युतः पतन् वभूवानन्दनिस्पन्दति
विशालितृष्णानिधिः १९१ आविर्भूताः स
र्वविद्याः कलाश्च सकलास्ततः निनाय
स्पृहणीयत्वमवधानेन माधवः १९२
दक्षिणापथनाथस्य भीष्मकस्यात्मजां ह
रिः जहार रुक्मिणीं कन्यां लक्ष्मीं जन्मान्त
रागताम् १९३ रुक्मिण्यामथ कृष्णस्य
प्रद्युम्नः प्रथमः सुतः जाम्बवत्यामभूत्सा
म्बः प्रतिविम्बनिभो पितुः १९४ स्त्रीणां
सहस्राणि षोडशान्तःपुरे हरेः बभूवु
स्तास्वपुत्राणां लक्षसंख्योऽभवद्गणः १९५
नारायणी चन्द्रसेनो प्रद्युम्नः प्राप वल्लभा
म् यस्यामजीजनत्पुत्रमनिरुद्धं मनोभ
वम् १९६ ततः शक्रगिरा रुष्ट्वा गरुडारू

उध्वजः गगने दैत्यचक्राणां चक्रे चक्रा
युधः स्तयम् १९७ सुरसत्वहयग्रीवत्न
त्काद्यामहासुराः प्रययुश्चक्रिचक्रा
ग्रेतिग्राममुद्घापनङ्क्तनाम् १९८ जरासं
धेन संरुद्धां मागधेन प्रमाथिना मथु
रामध्यासेनऽप्यसानुगः प्रययौ हरिः १९९
द्वारकामथ्यकंसारिः पश्चिमाब्धितटे
स्थिताम् जितलङ्कालकानाकनागेन्द्र
नगरीपुरीम् २०० बलात्तीरोदजन्मानं
पारिजातं जनार्दनः हृत्वा शक्रपुरीयाता
द्वारकायामरोपयत् २०१ अथान्तरेके
समहृत्करालः कालविग्रहः प्रतिस्थाका
लयवनश्चक्रेहृत्सिकुलक्षये २०२ क्रुस
तेङ्कर्णेघेमत्वानिः सहायो भुजायुधः बु
द्धिपुर्वैयिये भूत्वा ययौ यवनमण्डलम् २०३
हेमरत्नमयं तस्य प्रविश्य भवनं हरिः
भयेप्रदंयमस्यापि ददर्श यवनेश्वरम् २०४
सोऽपि कृष्णं विलोक्यैव पतितं भुजगोचरे

का॰ मा ८

१६४

मनोरथशतानावाप्तं जिघृक्षन्तं समाद्रव
त् २०५ तस्मिन्नभिद्रुते वेगाद्देजवेन प्रययौ
हरिः नच पश्चाच्चालास्य यवनः पूर्व
कर्मवत् २०६ ततः समुद्रदशनो विगा
ह्यापि महीं हरिः दृष्टान्तमचलं पश्चाद्धि
वेश हिमवद्गुहाम् २०७ तत्रैतत्सार्थे हता
शेषदैत्यसमूहविस्तरः यातः कालः श्र
मम समुद्रवक्रान्तस्य भूपतेः २०८ अर्थनि
द्रादरिं दमोशायानं यः करिष्यति स भ
स्मसाद्यास्यतीति राजर्षिः समयं व्यधात्
२०९ तस्य शय्याङ्कं पर्यङ्कं वक्रपादतलान्त
रे तस्थावलक्षितः शौरिः शङ्कासंकोचि
ताकृतिः २१० प्रविश्य कालयवनः शाया
नेवीक्ष्य भूपतिम् कृष्णमायेतिनिश्चित्य
निर्निद्रमकरोत्पदा २११ प्रबुद्धः कालय
वने पादस्पृष्टवपुर्नृपः दृशाददाहतं
शोषं निद्रापोषकषायया २१२ निर्दग्ध्वे का
लयवने पर्यङ्कचरणाञ्चले कायसंक

त्वनालीनेटष्टा हृत्सामभावत २१३ कल्प
परिमिताकारः कान्ताकर्णोत्पलद्युतिः
बिभर्त्ति गुणगाम्भीर्य महो माहात्म्यमुन्नतं २१४
इयन्तीह स्वतो यातास्तिस्त्रः कालनिमीलि
ता महत्कल्पपरिमाणे यद्वपुः स्वल्पतरं त
व २१५ इत्युक्तो मुचकुन्देन प्रपन्नप्रणयी
हरिः स्वहृन्नेलोकहृत्तं वस्तवं तस्मै न्यवेद
यत् २१६ काले विशाले विज्ञाय स्वापालः
लणवङ्गम् दीर्घशय्यामिवात्यज्य भोगाशे
ममविन्तयत् २१७ अहो कालगलत्सर्व
भावभोगाभिमानभूः स्वप्नप्रकारः संसा
रः पर्यन्तासत्यविभ्रमः २१८ भूमिः सेयं वि
ताश्रीकाननपस्तलाई चर्मवत् वैराग्यंज
नयत्येव जराजीर्णेव कामिनी २१९ तानि
मित्राण्यतीतानि तेभ्यस्ते च बान्धवाः
नेरेपुरमनेनात्मा यूथभ्रष्ट इव द्विपः २२०
यस्मिन्निस्यमपूपमं न तदविलंकालेन
लीढं स्वं यातं हन्तत्रातनेविरसं तात

णोत्तमश्लोकोपमम् श्रीमान्नशक्तिमस्यता
स्यभिनवस्यास्वादने स्वादुता नेदानीम
मकृत्यमस्तिमह्यता गञ्जेन भोगेन वा २२१
मलिनात्तमतां भूतिः सा भूतिः शोभतेऽधु
ना मुक्तिकान्तायवलतां केशमङ्गलेनेन
या २२२ इति संचिन्त्य राजर्षिः कैलासं तप
सेययौ गत्वा कृत्वाश्च हरस्तिभ्यः स्वहृतान्ते
न्यवेदयत् २२३ बलेर्बाणासुरः पुत्रासी
द्बाहुसहस्रवान् यस्यास्थानसभासभ्यो
भगवानभवद्भवः २२४ दीप्तरत्नगृहालो
कैः सृजन्संध्यामिवानिशम् बभूवाकाश
गेयस्य नगरं शोणिताभिधम् २२५ उषा
नामाभवत्तस्य कन्या लावण्यवाहिनी श्री
लल्लम्बेल्लनतटी यस्यां मज्जन्निव स्मरः
२२६ युद्धे विना मे मित्येव भाग्याय भुजकान
ननम् इति तेनार्थितः शार्वः प्राप्स्यसीति
तमभ्यधात् २२७ हरं कदाचिद्ध्याने देव्या
सह विहारिणम् दृष्ट्वोषास्वविवाहायस्त

ह्री वक्रे वनल्लनी २२८ यः करिष्यतिते
स्वमेकस्याभावव्यतिक्रमम् भविष्यति
मतेभर्तीताम्नुवाचेतिपार्वती २२९ अ
थाथयौयौवनकृद्वल्लीनाकुसमाकरः
कुर्वाणःसरसाप्रीतिलतांननमनोवने
२३ चञ्चच्चूतरजःपुञ्जपीताम्बरमनोह
रः अतसीकुसुमश्यामःस्तुभेनवमाध
वः २३१ नम्राननानवोद्भूतरजसालव
कल्लनी मालतीयौवनवतीकस्मेवोल्ल
सिनीबभौ २३२ ववुर्मलयतिःश्वासाइ
ववन्दनचुम्बिनः पवनाःपन्नगीदंशाश
कुर्येवशनैःशनैः २३३ कूजत्कोकिलक
ण्ठवंशविरुतैःस्फायिम्यवाभिपरं हृता
मोदमदाकुलालिपटलीवीणास्वनस्वा
दुनाम् शितावल्लणदत्तदीतिणमरुद
मोपदेशक्रमे मंजयौनन्दतमेधूस्वव
लसम्नुष्याथुधाराशयने २३४ हेमहर्म्यप्र
स्वमाध्यनीतास्वमेमनोमुखा उषाकेना

का
मा ८
१५६
86

पिकान्तेन शीलांशुकदरिद्रताम् २३५ त
स्याथीपुनिचौरेण विज्ञाय हृदयेहृतम्
हेलाहरणभीत्येव हारस्तरलतां ययौ २३६
लज्जामज्जनविह्वलाननननेत्पलस्थला
पोद्गति नीवीग्रुक्तिनिरोधनिर्धुतिविधौ
पाणिः कणत्कङ्कणः शीतेनेव विकूजि
तानवज्रधःश्वासस्पर्शीत्कारिता तस्या
श्वेशमयोद्वलत्कलकलाकाञ्चीसकम्पा
भवत् २३७ प्रवृद्धाहृतकर्णयासामुग्धा
स्वमसमयताम् मन्यमानामुद्धमौग्ध्यकल
लज्जाकुलाययौ २३८ शयनेविलुवस्त्रा
नेभयेनेव विहायसा हर्म्यस्याग्रदेशे
शान्तर्दीलवत्तद्विलज्जिता २३९ सासीक
म्पकुचम्पस्तहूस्लानभ्यस्तमन्मथा मु
स्तर्गोद्धादयन्तीवप्रविष्टं हृदये प्रियम्
२४० मानिशम्भासबाणाम्बुविन्दुभिर्मौ
क्तिकैरिव छिन्नस्पर्शीलहारस्त्रक्र्वाणा
यथनेदृतः २४१ प्रदध्यौनवविधसमा

यस्मायामिनाचिरम् स्थितोसाचिन्तयाने
वच्युतंचित्तमधोमुखी २४२ किंकस्यक
थयाम्येतत्कंपृच्छामिकरोमिकिम् का
गतिःकेनहष्टाहंकुतस्तत्संगमः पुनः २४३
इतिसंदेहनिःसत्वाचिन्ताविक्रीतचेतना
म् विलोक्यचित्रलेखाख्यांसखींप्राणसमा
वदत् २४४ तत्किंकःखेदभारोऽयंभीरुकिं
भयकारणम् पुत्रीत्रैलोक्यभर्तुस्त्वंबध्यः
केनापराध्यति २४५ किंशय्यावलनाविम
र्दगलितैःकर्णोत्पलस्यच्छदैः लीनैःकाम
कृपाणलेशसदृशैर्योसातवेयंतनुः भ
मन्मोक्तिकयोर्बिभर्षिकुचयोर्भिन्नेभकुम्भ
भ्रमं स्पृष्टोऽयंरतिसंगमव्यतिकरःकस्ये
तिमेसंशयः २४६ इत्युक्तेसस्मितंसख्या
मनिःश्वासास्रुवर्षिणी उषाशनैरवोचत्तां
लिखन्तीक्ष्मामधोमुखी २४७ दृष्टःस्वप्नेम
याकोऽपिरमणस्त्वकम्पनः पीयूषवर्षी
संस्पर्शैस्मरणेमरणोपमः २४८ जानेकस्य

का।
मा. द.
२५२
67

तरङ्गिताङ्गलतिकात्वमेऽहमालिङ्गिता
संस्पर्शीकृतयोर्निरर्गलतया हारोऽपि
पार्श्वीकृतः एतावत्समतीव स्मरामि यद
तो हन्त परं न तत्र धैर्योन्मोद्दलनं शरीरश
मनेऽथवा तापितो वेद्मि किम् २४९ मूर्छाच्छा
दितमीलितेन नयनेनापि तनुः पच्यते क
म्पः स्वेदयतीव जीवगमने मोहे मनो म
ज्जति प्राग्जन्मार्जितकर्मणा बलवता का
मेन कालेन वा नो जानामि स केन मे धृति
हरः कण्ठभुजङ्गोऽर्पितः २५० त्यज्यते स ह
जा लज्जा मस्मते गुरुत्वाच्युता गण्यते न च
नाकीर्तिर्यत्कृते सोऽपि दुर्लभः २५१ इयं शी
लविलङ्घिमे मानम्लानिर्महीयसी दुर्ले
भे वल्लभे प्रीतिस्तत्तु मागेन शाम्यति २५२
इति ब्रुवाणां तामश्रुकणाकीर्णकुचस्थली
म् संतापपिशुनोच्छ्वासां विजने त्वावदत्स
खीम् २५३ किं न स्मरसि मुग्धे त्वमहो विरह
कातरा देव्यादिष्टः स तेऽत्र महद्रूपवरीव

वरः २५४ समाश्वसिहि हे तन्वि तन्तुस्ता
पत्समानेते करोमि योगशक्त्याहमुपायं
नत्समीहिते २५५ उल्लिख्य निखिलं चि
त्रपटे त्रिभुवनेन नव सद्दर्शो दर्शयाम्येव त
वलोकय वल्लभम् २५६ इत्युक्त्वा चित्र
लेखा योगतो यां व्योमवर्त्मना उषाजीव
मिवापेदे प्रियसंदर्शनाशया २५७ साभ्ये
त्य तस्यास्त्रैलोक्यचित्रपटमदर्शयत् किं
तुक्षरमदर्शयद्वा योगिनी त्तानवल्लभाम्
२५८ उषा चित्रपटे दृष्ट्वा सुरासुरनरोरगा
न् ददर्श दयितं स्वप्नदृष्टं जितशशिस्म
रम् २५९ अयं स सखि मे धैर्यहारी हृद
यतस्करः इत्युषावचनं श्रुत्वा चित्रलेखा
जगाद ताम् २६० दिष्ट्यायमासि सुभगे
यस्यास्ते नव मन्मथः लक्ष्मीवल्लभपौत्रो
ऽयमनिरुद्धाभिधः प्रियः २६१ प्रद्युम्न
नन यस्यास्सलावण्यामृतदीधितिः का
न्यासैव्यमिवायान्ति सुरविद्याधराङ्गनाः

का· २९२ रूपेणाप्रतिमेनेनेत्रसत्वदः कंदर्प
मा ३· दर्पच्छिदा शौर्येवज्रधरोपमानसहते
१६६ धीरः स्वमेरोरयमत्रस्यामर्त्यमृगेक्षणा
भिरनिशंसोत्कण्ठमाकर्णितं चन्द्रोत्स
ङ्गःस्वापद्गुणगणंगायन्तिविविधाः
२९३ पश्चिमाब्धौहरिपुरीद्वारकाहस्सिया
देवैः सिंहैरिवमहोत्साहैर्गुप्ताहेमवती
गुहा २९४ तस्यामन्तःपुरेश्रीमात्वसत्येष
प्रियामवः आनीयतेकथंतावदितिदोला
यितेमनः २९५ त्वद्भाग्यानिपुरस्कृत्यगत्वा
मिगगनेनताम् हेलार्पिताद्भुतनिर्यवि
धिःसिद्धिर्विधास्यति २९६ इत्युक्त्वाकाश
माविश्यमायायोद्वारकांतत्क्षणात् कुर्वाणा
रत्नानारत्नैःशाक्रचापचितादिशः २९७
सागृहमाययाहृत्वारत्नपर्यङ्कशायिनम्
आनिनायगृहंतेनव्योम्नाप्रद्युम्ननन्दन
म २९८ स्वगृहंतान्तमावेश्यसकम्पान्तः
पुरान्तरम् प्रवेशितस्तयापश्यदुषारति

मिव स्मरः २१९ स तां ददर्शानवोन्मेषनि
र्माणातिशयं विधेः अविच्छिन्नयत्नप्राप्
यैरिव स्फुरितलोचनः २२० इन्दोः सत्त
यलक्षणनन सुधा किं वेधसा निर्मिता
किं धैर्यापहराहरस्य विहिता कामेन
कामेन कान्तातनुः किं तारुण्यवसन्त
कान्तिललिता शृङ्गाररसिकालना किं
लावण्यतरङ्गिणीप्रभवरिंघजन्मान्तरा
मारतिः २२१ कटाक्षः सयत्नेकुवलयक
लङ्केव्यकलनैर्भ्रुविदृप्यपञ्चधनुषतिह
रणहेलापरिचयः अमेरुद्धाबाधाधर
णहेलापरिचयः अमेरुद्धाबाधाधर
दलरुचिर्विद्रुमतरो रहोसारङ्गस्याः
प्रसभविजयी रूपविभवः २२२ इति
सर्वाङ्गनिर्मग्नलोचनस्तां विलोकयन्
अनिरुद्धोऽधरेतस्या बभूवाशापथाति
थिः २२३ सापि साङ्गमिवानङ्गं तमभ्य
स्तं मनोरथैः विलोक्य प्रत्ययासमेष्वनः

काः
माटं
८५

स्वप्नमप्यशङ्कत २७४ सोकम्पाकरोद्येन
गविंणीमणिमेखलाम् मुञ्चमौनवती
वक्रे पेशलं च किनेव सा २७५ नवे मौन
वतिप्रोमितनयोः प्राहसावीश्वरः दृतोऽश्रु
तैः कुर्वाणायप्रत्यनेविततयोरिव २७६ य
त्वयाप्रमक्रूसमेदैवस्मिन्नपदेःचिन्तः
प्रहोभवत्यासनेनदृष्टः सविप्रलम्भतोगतः
२७७ स्वप्नसंपादितप्रीतियोःस्थितेलेमेतो
रेषयेः प्राक्तनाकीदृशीनसद्धिवसुप
पद्यते २७८ मौनमालम्ब्यसप्रष्टाद्ष्टात्तो
ऽणिनिरीक्षते लेनेवकम्पसेकम्पाकोऽ
यंतेचित्तविभ्रमः २७९ मानस्तत्क्षणशा
मनागतजनेनत्रभ्रुकसंभाव्यते स्वप्ना
प्यलसमागमेऽपिनववतिकिलज्जपा
लीयसे कान्तस्मिन्परतानसदावसतियत्स्थि
तेनिबद्धोऽगुणैः प्रारब्धामविकस्तता
वदियतीप्रोमितावयापह्नुतिः २८० इति
सर्वाङ्गवर्णनायामनिरुद्धःप्रगल्भताम्

लिनाय दयितोऽप्रोचुः प्रणयैः प्रेमपेश
लैः २८१ तदा प्रीतेर्यदाय त्वं चिन्तितं
यत्मनोरथैः मन्मथेन यदादिष्टं स्वैरं
तत्तदभूत्तयाः २८२ दिनेषु यप्रयाते
षुप्रच्छन्नरतवल्लभा उषाभूदभिमा
नाव्यक्तसंभोगलक्षणा २८३ व्याकी
र्णाकवरीमुखंविवितिलकंताम्बूलिलि
प्तेक्षणी कण्ठकङ्कणलग्नहारवि
रनिर्दंशोऽधरे निर्व्रणः प्रातःप्रच्युतवि
स्नानास्तनतटीसाययस्ववेषक्रिया संभो
गाभरणातत्रैवरतनोः शङ्कास्पदवे
ययौ २८४ किंचित्प्रकुलितेनलोकेक
न्यायाःकामलक्षणा फुल्लशेनेःकर्ण
पंथंबाणस्यापिकथाययौ २८५ तत
स्तद्भ्रमादिष्टाःकिंकराःक्रूरकारिणः
श्रायधृर्धृद्धसंनद्धाःकम्पकान्तःपुरा
ङ्गणम् २८६ निरुद्धःप्रिययायत्नाद
द्रोऽथसमस्थितः घोरकिंकरसंघाता

का॰ ज्जवानपरिघायुधः २८७ हतेऽस्मिन्ते किं
मा॰ द॰ कराणां स्वयं बाणः समाययौ रथी बा
५० हुस्तहस्तानसमल्लायुधमण्डलः २८८
90 शस्त्रहस्तितउत्सृष्टां प्रायुम्निः स्वङ्गचर्म
भृत् छित्वा येये निधिस्यकेरणे बाणस
विस्मयम् २८९ उषासंग्रामतरलापितुः
पक्षसंगरे प्राणेशपक्षपातेन भेजे सं
देहसाध्वसम् २९० बाणेन शहितां शा
क्तिं स्मरदंष्ट्रामिवोत्कटाम् आसादयते स्म
प्रायुम्निस्तामेव प्राहिणोद्बली २९१ पर
हस्तगतां शक्तिः प्रविष्टान्तः कृतव्यथा
निजासुतेव बाणस्य हृदये शल्यतां ययौ
२९२ वीरे विद्रायते बाणः स्पष्टपुष्टेन
दुर्जयम् आद्रायतामसीमायामदृष्टः प्र
विवेशाहवम् २९३ निरन्तरैस्तदुत्सृष्टैर्वे
ष्टिताङ्गः भुजङ्गमैः दृष्ट्वानिरुद्धं संरुद्ध
मुषाभून्मोहमीलिता २९४ बद्धेऽनि
रुद्धेतनयो बाणः स्वैरापचारिणीम् आ

क्रुद्धः स्विद्रुकोपाभ्यां नतस्माज्जनवाग्ग
हीत् २५५ अप्रसस्पृष्ट्याज्ञावचनच
नदैत्येनवदने नक्रुद्धेऽप्याकृष्णाग
णामणितितिविक्रयतलाम् अप्रसेवा
संतापवत्ररनन्तभूतप्रभुभयं क्रोले
कन्याहीनेनहिनयतिमाने मलिनता
म् २५६ अथान्तरेद्वारकायामनिरुद्धा
पहारजः तूष्णीनामभवल्लोभः शोक
चिन्तानुबन्धवान् २५७ बाणस्यनग
रेरुद्धमनिरुद्धं सहोऽथया विज्ञायनार
दगिरा समारगरुडं हरिः २५८ हला
युधेन सहितः प्रद्युम्नेनवसत्वनाथ
यथोशोणितपुरं ताक्ष्यमारुह्यमाध
वः २५९ वियोजनसहस्राणि विलङ्घ्य
गरुडध्वजः दीप्तबाणपुरे हारादर्शी
केशवोपमम् २६० अग्निमाहवनीया
ग्निनान्तः प्राकारवतिणम् पीतोद्धान्त
स्वगङ्गाम्बुनिर्झरेणन्यवारयत २६१

का
मा दे·
५१
91

पुरद्वारमध्योन्मध्यप्रविष्टं शार्ङ्गिणं ब
लात् निःसंख्योः संख्येसेनहादितिजाः
पर्यवारयन् १·२ चक्रिचक्रनिकृत्तानां
शरीराणि सुरद्विषाम् चक्रुः पतत्तय
स्त्रिमिनिपतल्लितिमद्रुमम् १·३ ग्रथाल
रैनागपाशपञ्जरैसिंहविक्रमः बद्धोः
निरुद्धः समस्मारदुर्गोस्तनिपदाविताम्
१·४ निश्छिद्यमत्तमहिषासुरमस्तका
ग्र प्रमग्रनिर्गतघनस्तुतिशोणिताई
म् पातालमुजेषु नरलक्तकभक्तिविचं
वन्देभवप्रभवतापहरंभवान्याः १·५
श्रूलप्रहारस्तनरक्तभैरेकविन्दुसंजा
तैघारकरुलतरुप्रमाणैः पातालमू
लगगनान्तविकासितास्य ग्रस्तोग्रदा
नवतनुं प्रणमामिकालीम् १·६ भीमो
इवहिंभवस्तम्भनिस्तम्भकाय निश्चे
ष्टः सरक्तनाराचनिघातघोराम् कामा
यनीस्वकरकृत्तशिरःशरीर वीरोपहा

रपरितोषवतीं नमामि १०७ त्वमस्य
मार्णवचनरवः पयगभीरस्वरेण
कारेश्रेशात्रभमस्र भमः सम्पातालभे
दी धैर्यात्माथीजयति चकितार्शेषलो
केष्वाण्णे चारुभ्रारुभ्रः प्रलयसमयो
त्साहलीलाटहासः १०८ इति स्तुताभ
गवती दुर्गा दुर्गापहारिणी स्वकरस्फो
टितोग्राहिपञ्जरेतम मोवयत १०९
भुजंगपाशनिर्मुक्तः प्राप्नुवन्निः समरा
र्पणम् प्रययौ युध्यमानस्य समीपका
लियहिषः ११० शुष्ककल्पान्तपर्जन्यगा
र्जितो जितविभ्रमः बाणासुररणारम्भ
डुन्दुभिध्वनिरूपयौ १११ देवैमेल्गाहुय
हर्षितनृत्यगमनेमेनारजः स्फुरितय
त्नायैकैश्रमर भिनाकि विशिखव्राता
वकीर्णारणे कल्पान्तागमशङ्कितेवि
भुवनेवकः शरीरच्छिदः भूरागाणमति
रुद्रामसर जितस्य प्रमत्तमत्ताः शराः ११२

का॰ गरुडात्दवकृत्स्याथ्यवलेनबलिनारणे
मा द॰ हलेनहलिनाकृष्टादेत्यदेहाद्विया
५२ यत्त्वः १३ ततस्त्रिनेत्रानुचरः प्रदीप्त
९२ त्रिशिराज्वरः त्रिनेत्रभस्मनारामभ्र
ममूर्छाकुलव्यधात् १४ संतापमू
र्छितकृत्स्नांगपरिष्वज्यविडूतम् कृ
त्वाजटाभिराहत्यजग्राहज्वरमञ्जसा
१५ कृष्णोप्यथज्वराविष्टःश्वसन्नोमा
त्वकर्कशः असृजद्वैष्णवंघोरंज्वरंसो
ऽन्यज्वरापहम् १६ ज्वरयोःसंप्रवृत्तेः
पश्चवनाकम्पनेरणे वैष्णवःप्रलया
र्काभःशार्वंज्वरमपातयत् १७ कण्ठे
निपीड्यनिःक्षिप्तस्तेनरुद्रज्वरःस्ततो
प्रयातःशरणंकृष्णमवदद्दाक्षणाद्रु
दः १८ देवेनत्रिभुवारिणात्रिजगती
जीवापहारस्तमःसृष्टःसृष्टविनष्ट
धैर्यमरातिदेवतयाहंकृतः तोयातः
शरणंशरीरपत्त्वैवत्रामममत्रातर

त्रिधामप्रसृतिज्ञापितेनोनभविता मत्स
शिताशः क्वचित् ११९ इति भीमाद्भुवा
णेनेरत्नगरुडध्वजः शारणामेविरू
ढेऽपि वैरकृतानमाधवः १२० ततः श्री
कण्ठवैकुण्ठौ वामदेहौ बभूवतः
पिनाकशार्ङ्ग निर्गच्छद्बाणजालैर्नि
रन्तरैः १२१ क्षणं तल्लेन तयोर्युद्धे जगत्स
लयकारिणि चैनेः शौरिशरासारैर्धौ
विमुखतो हरः १२२ ग्रस्तशक्तेः कुमार
स्याजितस्य हरिणा रणे रक्षार्थे शंभुना
दृष्टा तस्योन शार्ङ्गनापुरः १२३ अथ बा
णः स्वयं योद्धुं मधुसूदनमाययौ त्रिप
त्वाङ्कसहस्रेण दीप्तायुधपरम्पराम्
१२४ सहस्राम्बरस्येतस्य मनोरथमि
वायतम् ससूतं शरवर्षेण प्रममाथ
गुरालकः १२५ उपनीतं गणैस्तूर्णं
शासनाद्विपुरद्विषः स पूरमारुरोह
श्रवाणः षण्मुखवाहनम् १२६ यत्नेन

का
मा दं
९३
93

युध्यमानस्यच्छिन्नास्यस्यसुरारिणा सु
क्तकेशीविवस्त्रास्त्रीबाणस्याग्रेऽभ्यदृश्य
त १२७ दृष्ट्वैकोटवीं स्पष्टां तस्य देवेन
शूलिना वञ्चयित्वाच्युतस्य चक्रं पार्श्वात्क्षि
प्तमथासृजत् १२८ चक्रं क्रमेण पतितं
स्कन्धयोः कीर्णपावकम् चकर्त कृकव
क्रं बाणस्य भुजकाननम् १२९ चक्रोत्कृ
त्तभुजद्रुमव्रणमुखोद्गतैश्चैनासृग्भरैः
प्रोद्यद्विद्रुमपादपानुकृतिभिस्तस्य
प्रमाणैः क्षणम् प्रप्रोत्साहनयुद्धरुधि
रधिकस्रुद्रुः सर्वीरोऽभव द्यामः सन्तत
रक्तचन्दनचितेर्जीतेरिवास्य भुजैः १३०
बाणश्छिन्नभुजोऽभ्येत्य शंभोर्भगवत
श्चिरम् ननर्त त्रिपुरघ्नस्य तोषाय प्रण
यीश्वरः १३१ भक्त्याभवद्भगवतः सभ
वस्यातिवल्लभः वरान्नान्दिसमः श्रीमा
न्महाकालस्त्रिवतुर्भुजः १३२ कल्याणेन
नुते यशः परिचितं लक्ष्मीदत्तात्पतया

साक्षान्तिविद्‌यातिसमभुवनमस्मेप्सि
तात्तात्तराम् संसारंकुरुतेविकारि
निकरंनिःशेषमेवत्वया इक्ष्विःक
स्खलनाचराचरगुरोः किंकिंनसूतेफ
लम् ११२ उषासहितमादायप्रद्युम्नत
नयंततः द्वारकांविजितारातिर्जगाम
गरुडध्वजः ११४ कदाचिद्देवर्षि
र्द्वारकामित्य नारदः प्राप्यपूजामव॰
वितांकथान्तेकृस्नामभ्ययात् ११५ ग
ङ्गाभिलाषीन्टपतिर्ब्रह्मशापान्महाभि
षः भरतस्यकुलेजातःशन्तनुःप्रतिपा
त्मजः ११६ गङ्गापियातःशापेनपत
न्नीवसुभिःपथि वसिष्ठशापपतितै
र्हीमयेन्नतिकारतः ११७ स्वजन्मनेः
स्थिताजातावपायचमहीगता स्वतीरे
पवनोपान्तेविचचारसुलोचना ११८
तत्रशान्तनुनागङ्गासंगमंगजगामि
नी भेजेयथेष्टकरणप्रत्याख्यानधृता

का·
मा८·
५४
95

वृथिम् २३९ साजातानवधीत्सप्तवसू
न्स्वेच्छाविधायिनी जातेऽष्टमे सुते राज्ञा
निरुद्धा प्रययौ दिवम् २४० देवव्रताख्यः
स शिशुर्दिवि देवैः कृतव्रतः सर्वविद्या
पगाम्भोधिर्ववृधे यवस्मरघ्नसमः २४१ दृष्ट्वा
कदाचित्कालिन्दीकूले कुवलयेक्षणाम्
शंतनुर्दाशतनयां तत्पितुर्याचकोऽभ
वत् २४२ गाङ्गेयस्त्वत्सुतः क्ष्माभृद्दौहित्रो
मे न राज्यभाक् इत्युक्त्वा न ददौ दाशस्त
स्मै सत्यवतीं सुताम् २४३ देवव्रतः पितु
स्तां तीव्रस्मरशरव्यथाम् ज्ञात्वा ययाचे
दाशेशं तनयां विनयानतः २४४ दौहि
त्रे वंशराज्यार्थी स सुतां न ददौ यदा तदा
राज्ये विवाहे च गाङ्गेयः समयं व्यधात् २४५
भीषणीयप्रतिज्ञानाद्भीष्मोऽयमिति वि
विरम् विचचारोदिताश्चर्यैर्विबुधैरुदी
रितं वचः २४६ आनीतामथ भीष्मेण
कन्यामासाद्य शंतनुः परितोषाद्ददौ त

स्मैस्वच्छन्दनिधनंवरम् १४७ कालेन
जनयित्वाथ पुत्रं चित्राङ्गदाभिधम् त
स्याविचित्रवीर्यं च शन्तनुस्तनुमत्यजत्
१४८ ततश्चित्राङ्गदो राजा गन्धर्वेण प्र
माथिना चित्राङ्गदेन समरे नामद्वेषा
न्निपातितः १४९ शिशोर्विचित्रवीर्य
स्य प्राप्तराज्यश्रियः कृते जहार काशि
राजस्य भीष्मः कन्याः स्वयंवरे १५० भ्रा
त्रे विचित्रवीर्याय हस्तिनापुरसंस्थः
स्य कन्याः साल्वोत्कामम्बामम्बिकाम्बा
लिके ददौ १५१ राजसूनतैरोनस्मिन्
वयोवनमाधवे कान्तालतावलयिते
पातिते कालदन्तिना १५२ विच्छिन्ने
शन्तनोर्वंशे तन्त्वेलेखजार्थिना भीष्म
णप्रेरिता साध्वी प्राह सत्यवती शनैः १५३
कानीनस्तनयो मेऽस्ति तत्र कामात्परा
शरात् संजातो यमुनाद्वीपके कृष्णद्वैपा
यनो मुनिः १५४ तं स्मरामि सततेत्र

का॰
मा॰ द॰
५५
95

ऽोस्मै तपोनिधिम् । उक्तेति सा भीष्म
मनेन तस्मात्सुतचापयौ ॥१५५॥ अम्बाम्ब
म्बा विस्पृष्टार्थे तेजोराशिं विलोक्य तम्
निमीलिताक्षी तद्दृष्टिस्पृष्टा गर्भमवाददे
॥१५६॥ अन्धोऽक्षिमीलनात्तस्य तु भावी सुते
महर्षिणाभिहिते जनन्यापत्यमिति मा
तां जगाद तम् ॥१५७॥ अथ पाण्डुरवक्त्रा मा
लेभे गर्भं मुनेर्दृष्ट्या अथ मूर्तिः सुतः पा
ण्डुर्भवितेत्यभ्यधान्मुनिः ॥१५८॥ तस्यां भ
या दृष्टस्पृष्टायां शूद्रायां गर्भसम्भवे धर्माव
तारसूक्ष्मास्याः पुत्रे प्रायान्महामुनिः ॥१५९॥
जातेऽन्धे धृतराष्ट्रे पाण्डौ च भुजशालि
नि माण्डव्यशापभूर्धर्मः शूद्रायां विदुरोऽ
भवत् ॥१६०॥ धृतराष्ट्राय गान्धारीं सुबलस्त
नयां ददौ कुन्तिभोजसुता कुन्ती पाण्डुं मा
द्रीमवाप च ॥१६१॥ कृत्वा दिग्विजयं पाण्डु
र्मृगयाव्यसनी वने मृगरूपरतासक्त
मवधीत्किन्दमं मुनिम् ॥१६२॥ भविष्यसि

र्वेदयित्वा रतिपर्यन्तजीवितः तेनेतिश
मस्यात्कश्रीर्ययौ पाण्डुस्तपोवनम् १९३
ततः पुत्रशतं लेभे गान्धारी तस्य गर्भजं
ज्येष्ठो दुर्योधनस्तेषां तस्य दुःशासनोऽनु
जः १९४ कुन्ती तु निवरावाप्तमन्त्रा भर्त्त
रनुज्ञया धर्मानिलेन्द्रानाहूय वने सुता
नजीजनत् १९५ युधिष्ठिरं भीमसेनम
र्जुनं च महारथान् सपत्न्या दत्तमन्त्रा
च माद्री प्रापाश्विनो यमौ १९६ स्नातां तु
शोहयेमाद्रीं विलोक्य कुसुमागमे आ
लिङ्ग्यानङ्गस्मृतेः भूमा पाण्डुः शापादजीवि
तः १९७ प्रयाते त्रिदिवं पाण्डौ पाण्डुपुत्राः
पितृव्यजैः हस्तिनं गता धार्तराष्ट्रैः सह
दुर्योधनादिभिः १९८ भीष्मः पितामह
स्तेषां चाचार्यं कृपं व्यधात् द्रोणं च शाव
शिष्यस्य शिष्यं रामस्य धन्विनः १९९ अ
श्वत्थामा प्रियः सूनुर्द्रोणस्य तनयोऽभव
त् यथार्जुनः समस्तास्त्रविद्याविमलदर्प

का
मा दे.
५८
96

णि: १२० कन्यायां गूढजन्मा यः कर्णः कु
न्त्या विवस्वतः प्रयातः सूतपुत्रत्वमस्त्रा
णि प्राप भार्गवात् १२१ संस्पर्धयार्जुन
रणाह्वानधीरोऽस्त्रदर्शने नीतस्त्वमति
मल्लतां कौरवेणाङ्गराजताम् १२२ ततः
कर्णेन सममन्त्रयद्राड्दुःशासनेन च दुर्यो
धनः पाण्डवानां निधये गूढवेश्म व्यधात् १२३
तेनैव विहिते दीप्ते जतुवेश्मनि निर्गताः
विदुरेण रहः स्नेहान्निर्दिष्टबिलनिर्गमाः
१२४ युधिष्ठिरार्जुनौ कुन्तीं वहन् भीमो म
हाबलः नकुलं सहदेवं च विवेश निशि
काननम् १२५ तत्रास्य विग्रहं हत्वा हि
डिम्बात्तसम्बरम् भीमस्तदनुजां भे
जे हिडिम्बां दिव्यरूपिणीम् १२६ जाते
घटोत्कचे तस्याः पुत्रे भीमपराक्रमे एक
चक्रां पुरीं जग्मुः प्रच्छन्नाः पाण्डुनन्दनाः
१२७ प्रजात्तयत्नमस्तत्रात्तेषामभूद्बका
मिधः यस्मै राजात्र शकटं प्राहिणोत्स

नरं सदा १७८ स्थिता विप्रगृहे कुन्ती स
ह भिक्षाशनैः सुतैः बकवारे द्विजस्या
र्थे भीमेनतद्यथादिशत् १७९ व्रजन्भी
मोऽन्नशकटं भुञ्जानः क्रोधसंयुतम्
बकं हत्वा द्विजगृहं विवेशाललितो नि
शि १८० अथ दूरपथायातैः कथितं प
थिकद्विजैः नानाकथाप्रसङ्गेन शुश्रु
वुः पाण्डुनन्दनाः १८१ पाञ्चाल्यो द्रुपदः
पूर्वं द्रोणस्य सुहृदः शिशुः यथाहास्या
मित्रे प्राप्तराज्यार्धमिति संविदम् १८२
द्रोणेन प्राप्तराज्योऽभ्येत्योऽर्थितः प्रददौ
न तत् भिक्षाभुग्ब्राह्मणो राज्ञः कथं मित्र
मिति ब्रुवन् १८३ इति द्रोणः कृतस्तेन
राज्ञा भग्नमनोरथः अर्जुनेन रणे बद्धे
ने राज्यार्धमदापयत् १८४ ततस्तेनाव
मानेन पुत्रं द्रोणवधक्षमम् अभिचारो
प्रयोगेन द्रुपदः समवाप्तवान् १८५
यागाग्निमध्याज्जातोऽस्य धृष्टद्युम्नाभि

२

का॰
मा॰ २
५८
97

यः सुतः कृष्णा च कन्यका यस्याः प्रयास्य
ते स्वयंवरः १८६ वयं तत्रैव गच्छामः
सर्वराजसमागमे शास्त्रप्रतिग्रहाभ्यर्थो
मित्युक्त्वा प्रययुर्द्विजाः १८७ ततः पाञ्चा
लनगरं व्रजन्तः पाण्डवा निशि गन्धर्व
राजेन्द्रदत्तस्वर्गङ्गाम्भसि विहारिणम् १८८
विवस्त्रान्तःपुरवधूदर्शनक्रुद्धमर्जुनः
बबाधाङ्गारपर्णं युद्धेनाग्नेयास्त्रतेजसा
१८९ युधिष्ठिरेण कृपया रणे रक्षितजी
वितः सख्यं किरीटिना कृत्वा जितश्चित्र
रथो ययौ १९० ततः प्रभाते प्रच्छन्नाः पा
ण्डवा विप्ररूपिणः प्रविश्य पाञ्चालपु
रे कुम्भकारगृहे स्थिताः १९१ इतश्च का
नारदेयाते संकर्षणजनार्दनौ जग्मतु
र्लक्ष्यभेदाहूतौ द्रष्टुं कृष्णास्वयंवरम् १९२
तौ पाञ्चालपुरं प्राप्य सर्वराजसमागमे
पूज्यमानौ विविशतुः स्वयंवरसभागृ
हम् १९३ हेमासनोपविष्टा द्रौपदी

सर्वराजस्य जगज्जयपताकेव कंदर्प
[illegible]समायये १५४ गाथावैयपाणे
तस्मिन्भुजलम्बे स्वयंवरे श्रशात्क्ताःपा
र्थिवाः सर्वेयथुले ज्ञातिलीनताम् १५५
विलसेषु तितीशेषु द्विजमध्याद्यो
स्थितः विज्ञायनेजयो लक्षं तितोति
प्रमयातयत् १५६ हारं कण्ठे विनि
क्षिप्य द्रौपद्या फाल्गुने हते पुष्टोद्धताः
समुतस्थुः क्रुद्धाः सर्वे क्षितीश्वराः १५७
जित्वाथ शात्मकर्णादीन्वीरान्भीमधनं
जयो पुरः कृष्णां समादाय ययतं धात्रु
भिः सह १५८ भिक्षेवोपनता कृष्णा
सहैवं भुज्यतामिति वक्रुशेशासना
न्मातुः सहभोगाय संविदम् १५९ रा
मकृष्णो निशि स्वैरं कुम्भकारगृहे
स्थितान् पाण्डवानेमस्तानन्दोपे
मना संभाष्य जग्मतुः ५० श्रुत्वेष्ट
पदस्तेषां विज्ञायाधर्मनिश्चयम् कृ

का:
मा द:
९८

स्नायाबद्धपत्नीकंत्वविकृतंनामसमसत ४·१
ननंस्तंभगवान्व्यासः समभ्येत्यावदन्म
निः पञ्चेन्द्राः समरा: पूर्वं क्रुद्धाबद्धाः
पिनाकिना ४·२ नपवपाण्डवाजाताः
स्वर्गश्रीस्तवकान्तता तेषामेकैवसाप
त्नीनैवायंधर्मसंकरः ४·३ इत्युक्त्वासु
निनादत्तदिव्यदृष्टिर्नरेश्वरः सत्यंवि
ज्ञायतत्सर्वंतद्विवाहममस्यत ४·४
तात्वाजतुगृहान्मुक्ताःपाण्डवास्साम
संश्रयान् हस्तिनापुरमानाय्यधृतरा
ष्ट्रोऽस्मपूजयत् ४·५ उक्तप्रस्थेऽभिषि
क्तोऽथतेनराजायुधिष्ठिरः गुणैःश्रियं
श्रियाधर्मंधर्मेणप्राप्तवान्यशः ४·६
निर्दिष्टेनारदेनाथमुनिनाभेदभीरुणा
भूतयेपाण्डवास्सक्रमेर्ध्यारोहृदिनिश्च
याः ४·७ अत्रःश्रेयान्तरायःपश्येत्कं
स्नामसंवरहः अविश्रान्तःसतीर्थ्यानि
व्रजेद्द्वादशवत्सरीम ४·८ चौरात्तगो

गणं विपाककल्याकृष्टमनोऽर्जुनः श्री
जह्नार समदाय यमज्ञान्नः पुराह्नतः ॥९॥
स्नात्वाथ संविदं पार्थो लीर्थायां जाह्न
वीजले मज्जन्तूलूपी पाताले नागकन्य
मवाप सवान् ॥१०॥ जनयित्वा सुतं तस्या
मिरावन्तं जगाम सः नगरं मणिपूराख्य
चित्रवाहनभूपतेः ॥११॥ प्राप्य तस्य सुतां
कन्यां पार्थः पृथुललोचनाम् चित्राङ्ग
दां सुतं तस्यां वभ्रुवाहनमाप्तवान् ॥१२॥
सर्वतीर्थेष्वगतः प्राप्य प्रभासं श्वेतवाहनः
रैवताचलयात्रायां प्राप हरिं समागम
न ॥१३॥ अर्जुनोऽप्यथ सौतोकण्ठः शैलारो
हमहोत्सवे उत्साहोच्छलितचेतः सात्व
गम्य हरेर्ध्यात् ॥१४॥ नवहकन्यां तुजा
दृष्ट्वा सुभद्रां कामकोपुरीम् कन्याम
नु सन्ते शौरेर्जहार श्वेतवाहनः ॥१५॥
पुत्रोहन्ता न्हलिवीरान्परिसान्कुमन
नाटनः निःसंविद्दविणदानमर्जुनाय

कामा २.
५५
99

ययौ स्वयम् ४१६ इन्द्रप्रस्थमथासाद्य
सुभद्रासहितोऽर्जुनः प्रणम्य धर्मजं
भेजे कृष्णेन सहितः सुखम् ४१७ अभि
मन्युं सुभद्रायां पार्थः पुत्रमजीजनत्
द्रौपदी प्रतिविन्ध्याद्यान्पतिभ्यः पञ्च बा
लजान् ४१८ ततः कदाचिद्यमुनाजल
केलिविहारिणम् सकृष्णमर्जुनं वि
प्ररूपः प्राह हुताशनः ४१९ उचितं दी
यतां मह्यं भवद्भ्यां भोजनं हितम् अर्थि
नामर्थनावज्ञानमवन्ति भवद्विधाः
४२० श्वेतकेर्नृपतेः पूर्वं यत्ते द्वादशवा
र्षिके अच्छिन्नाज्यभरेणाहमनलो
जडतां गतः ४२१ वनं स्वास्थ्याय मत्वा
हं दग्धुमिच्छामि खाण्डवम् रक्षती
न्द्रः सहस्रो चैतत्तक्षकस्यास्य दाहितम्
४२२ अलमेवोद्य विघ्नोऽहं भवत्सायक
मवधैः अवारणः खाण्डववनं ज्वलामि
तन्ममाशनम् ४२३ इति वह्निर्वदन्नर्थी

ताभ्यामङ्गीकृते प्रीतः धनुः पार्थाय
गाण्डीवं ददौ वह्निश्च चक्रिणे ४२४ त
द्दत्तं रथमारुह्य तदीयाक्षयसायकः
हरिणा सह सन्नद्धः किरीटी खाण्डवं
ययौ ४२५ अग्नौ प्रज्वलिते वराहमहि
षव्याघ्रद्विपपक्षिणि निष्पीतानुक्षिप्ता
द्गली द्भगगने दैत्या हिदेहदुर्हि केद्दे
मेघजलैर्जेनाभ्रपटलैः पुञ्जोद्धतेव
त्रिणा विजिष्णुः सायकवर्षिणा विश्रुत
तो बाणैर्निनाय तत्क्षयं ४२६ स तमथ
भयलोलं तक्षकस्यात्मसेनं न ठरमपि
जन्माः संप्रविश्यपद्दवन्तम् अस्कृतरि
विकिरीटिपत्रिणां वणेऽवद्धे मयम
पि शरणं प्राप्तं वह्निभीतं ररक्ष ४२७ ततः
कृत्वा तया दिव्यां सभां मणिमयीं मयः
विदधे धर्मपुत्रस्य प्राणरक्षाप्रतिक्रिया
म् ४२८ तस्यां सभायामास्थाय नलिनी
निर्ममे यमः नीलरत्नोत्पलवतीं हेमा

३३

का
माद·
१००
100

ॐ स्फटिकोदकाम् ४२९ सभामासीनम
थाभ्येत्य धर्मजं नारदोऽवदत् राजन्न
लोकपालानां त्वत्सभासदृशी सभा ४३०
राजस्त्व राजसूयेन क्रतुमुख्यमफलाश्रि
यम् इति त्वामवदत्पाण्डुः पिता शक्र
सभास्थितः ४३१ इत्युक्त्वा नारदे याते
राजसूयमनोरथम् सोत्कण्ठोत्कण्ठ
या राज्ञो वैकुण्ठायन्यवेदयत् ४३२
कंसालमृवेश्माघ्नेघाय धर्मधीः किंतु
राये न जीवति जरासंधे क्रतुः कर्तुम
शक्यते ४३३ कंसध्वंसोपहाराय तेन न
कृष्णा गिरिव्रजे षडशीतिर्नृपतयस्त
स्येषां घाश्चतुर्दश ४३४ शौरीरार्थेहृदये
जातं जरा निशि निशाचरी संधाय विद्
धे बाले जरासंधेन तु कटम् ४३५ तत्सं
निरोधविह्वलाः सप्तजपमधुरांवयम्
विधाय द्वारकां दुर्गां पश्चिमाब्धितटे
स्थिताः ४३६ इति स्वैरं ब्रुवाणेन नृपः

संमन्त्र्य शौरिणा आदिशन्मागधवधे
भीमपार्थौ भुजाविव ४१७ ततः स्नात
कवेषेण प्रच्छन्नास्ते त्रयोऽपि ते जरासंध
पुरीं जग्मुः कृष्णभीमधनंजयाः ४१८
तत्र योदशाहानि युद्ध्वा ते भुजायुधौ
वीरौ भीमजरासंधौ श्रान्तोऽभून्मागधस्त
तः ४१९ ततः संधिं द्विधा कृत्वा हते भी
मेन मागधे मुमोच कृष्णः क्षितिपान्सर्वा
गमनं संविदा ४२० भीमः किरीटी नकु
लः सहदेवश्च दिग्जये आजह्रुर्विपुलं वि
त्तं राज्ञे यज्ञभरक्षमम् ४२१ कृते तु शैल
तुल्येषु रत्नकाञ्चनराशिषु राजसूयस
मारम्भः प्रावर्तत महीपतेः ४२२ आम
न्त्रितास्तस्मिन्भीष्मद्रोणादयः कृती
पृथाप्रभूः सविदुराः सामात्यश्च सुयोधनः
४२३ आगाद्देवर्षिभिः ते सर्वे राजसभे सभ
वि त्र्यर्ध्याविनिहर्तिं से हि शिशुपालो नम्
पतिः ४२४ तस्यापि लोपदत्तस्या

का
मा द
२०१
101

नैःतयलक्ष्मणा मयपातयन्तिनोत्तिष्ठ
वक्रेणाधोनतः शिरः ४४५ कृतोसमा
मेयानेत्र महर्षिवुरुपेणुव नेष्टोऽयौथ
नस्तत्र शकुनिश्वाससमानलः ४४६ प
ग्निम्मोविहरत्वारिशाङ्कास्फाटिके जले
वरत्रुत्तिनवसनः सत्याम्भसिमसन्तसः
४४७ नसस्खलितमालोक्य हर्म्येष्वारा
जवल्लभाः जहसुर्भीमसेनस्त्वभूवाकु
रितस्मितः ४४८ लज्जावमानमलिनः
कौरवः स्वपुरं व्रजन् पृष्टः शकुनिनाप्रा
ह ग्लानिवैवर्ण्यकारणम् ४४९ यमे
सूनौ मेविसाम्रोस्ते भूपालाः करप्रदाः
सत्वातीतेवतदानेन ममेशल्यायतेमम
४५० पश्चिमाम्बुपहासोमेपयसेव क्षिप्रा
शनिः पतितः लीयते ज्ञानेन शरीरंतथं
विना ४५१ इति प्रलापी शोकोल्लासे द्विषावे
शात्सुयोधनः वार्यमाणः शकुनिना स्वव
तेतनडेमतिः ४५२ परोत्कर्षद्वेषः त्वर

खदिरचूर्णानलनिभ स्फुतश्चितेदाहं
दिशति निशितक्लेशमसताम् परो
त्साहेचन्द्रप्रचयमविवः किंचमहता
मनन्तः संतोषस्फुरतिहृदयेचन्द्रनर
सः ४५४ ततः सधृतराष्ट्रायविवर्णः
पाण्डुरः कृशः निवेदितः शकुनिना
नेस्मृतात्तामयावत ४५५ कृत्स्नाल्क
ताभ्युपगमः सपित्राद्यूतकेतवे प्रका
रयत्सभामिमयैः कुशलैः शिल्पिभिः स
भाम् ४५६ सधर्मजंराजसूयसमया
त्निवर्तिनम् आहूयविदधेच्छद्मसू
तेशकुनिमायया ४५७ कूटाक्षैस्तपि
ताशेषकोषसैन्यपरिच्छदः पणेश्चा
त्मनश्चात्मानं कृष्णांच विदधेनृपः ४५८
दुःशासनकराकृष्टकेशीमथरजस्व
लाम् कृष्णां द्यूतजितांदासीमानिनाय
सुयोधनः ४५९ नकोपादकरोद्भीमः
प्रतिज्ञामूरुभञ्जने सुयोधनस्या

का
मा ८
१०२
102

स्कान्नेत्रः श्रीमन्नस्माच ४८९ वैनेशाद
शवर्षाणि निवासाय पणिकेन त्रयोदशो
नष्टात्मा तेन विजिताः पाण्डवायद्युः ४९० हा
रीहेतवृत्तीतपटपवनतवङ्कृतराङ्कोद्धेव
भूतवाङ्कः हरिचन्द्रेनतुम्सगनाभ्याङ्कैः क्रोधु
त्वचम् हृत्वा रत्नकिरीटयाथ्विचजराज
स्वर्वं नेपाण्डवानिः सत्याश्रमयत्निप
णपवनितात्रैमोपमाः संपदः ४९१ मक्ल
द्विप्रुल्लेखाङ्कुरमुखेम पूर्वोपमश्वाः
श्रियस्यापाकर्षोद्वलितहरिणीवेगगम
नाः विवाहोत्साहाम्नाः तृणमिव सहद्धा
त्यवजना नंसमारेस्वभ्रमपरिवर्ये किं
विदवलम् ४९२ ततः स्तुतिश्रमश्याके
निर्दिष्टान्नयभोजनैः द्विजपूजाजबल
स्युः काम्यके पाण्डवा वने ४९३ एनराष्ट्र
परिमज्जपभाटजच्छ्यवेदवान् विड
रः काम्यकं यातः प्रार्थितः पुनरायेयो ४९४
सोऽवदद्ज्ञातं राजन्मत्रस्नेहवताम्वया

कुललक्ष्मीलतामूले कुठारः कठिनोऽ
र्पितः ४९५ यस्माद्भगवान्व्यासः पश्य
तत्र कृतं हितम् स्वधर्मसमाप्रवृत्त्यन्ते
न तिपातव्यथां विना ४९६ वत्सु मैत्र
ध्येनाभङ्गःकोपशापः त्वयात्तमः मैत्रे
यमुनिनादत्तः कष्टं न गणितस्त्वया ४९७
भीमाद्भीमेभयशङ्के येन रावणसंनिभः
सक्रूरकर्मा किर्मीरः कानने राक्षसोऽह
तः ४९८ विदुरेणाभिहितं नाममत
महीपतिः दैवादिष्टनिपातानां मिथ्ये
वालम्बनक्रिया ४९९ वने पाण्डुसुतान्द्र
ष्टुं क्रुद्धः कौरवदुर्नयात् अभिमन्युस
भद्रां च समादाय हरिर्ययौ ५०० भीष्म
द्रोणस्तु माहात्म्यचिन्ताकुलस्त्यपात्तथा
श्रथाग्रणी ययौ पार्थस्तपसे तु हिनाव
लम् ५०१ नीवेन पश्यतस्तस्य सव्यसा
रपरीक्षकः देवः किरातरूपेण त्रिपु
रारिः समाययौ ५०२ पकस्यकरनिर्भे

का
मा ८
१०३
103

दस्यर्थोवन्यविरुद्धयोः युद्धमत्युद्धनेकू
टकिरातार्जुनयोरभूत् ४२६ समराशिशि
वरेणाथयत्नशात्त्रःप्रमाथिना युयुधे
वाहुयुद्धेनधैर्यराशिर्धनंजयः ४२७
निपीड्यचरणेपतिनानिःशृंखःपातितः
क्षितौ गाण्डीवधन्वाथप्रसन्नेगिरीसस्त
मब्रवीत् ४२८ दर्पोद्धतत्रिपुरकाननपा
वकाय भक्तार्तितापतुहिनद्युतिमण्ड
लाय संसारघोरतिमिरोत्कटभास्करा
य नमस्त्रिधामशबलायनमःशिवाय
४२९ इतिस्तुतिकृतानन्दस्तथासंपूर्ण
मानसात् अस्त्रंपाशुपतंतुष्टात्किरीटी
प्रापधूर्जटेः ४३० सप्राप्तलोकपालास्तः
सहस्त्रनरगंरथम् शक्रप्रेषितमारुह्य
विजयस्त्रिदिवंययौ ४३१ प्रणम्यतत्रवृ
त्रारिंनन्दनाद्यालिङ्गनानिधिः तदासनार्ध
नत्सीतिनिर्दिष्टंप्रापपाण्डवः ४३२ पा
र्थमिन्द्रासनार्धस्थंदृष्ट्वाशक्रगिरास्तुतिः

तद्वृतान्तेषु योऽवतंसो लोमशः पाण्डवान्
नम् ४८० आमपूजासनस्तेभ्यः सन्निवे
द्यान्नेनोदयम् तीर्थयात्राप्रनोत्साहं
विदधे धर्मनन्दनम् ४८१ नैमिषाद्ये
ष्वस्नाताः सर्वतीर्थेषु पाण्डवाः गन्ध
मादनशैलाङ्कं वदर्याश्रममाययुः ४८२
पवनेप्ररितेतत्रदिव्यपद्मंपुरस्सृतम्
आदायद्रौपदीभीमं कटाक्षेणनिरैक्षत
४८३ अस्यपद्मार्थिनोनस्य धीमान्विज्ञाय
माकृतिः ययौसौरभमार्गेण धनदाधुषि
तोदिशाम् ४८४ सवज्रकाञ्चनलतानि
वयाविनवर्त्मना दिदेशामदद्राशिंसि
हनादैनदत्तिनाम् ४८५ पादन्यासाद्
नगिरेस्तस्यशाब्देनविस्मितः हनुमान्मा
र्गमाश्रित्यतस्थौस्वल्पवपुःपुरः ४८६ सोऽ
ल्परूपंकपिंदृष्ट्वाजातसंधिकृतानतम्
वकारोत्सारणारवंवचनेवदितदित्कुटः ४८७
शौनेकन्मीत्यनयनेनेजगादप्लवंगमः

का
मा द.
१०४
105

किमर्थमदर्शं रम्भस्त्वमित्येवविनिर्जिते
४८८ नादेनमां विदयता विश्रान्ते रोमरु
र्वेलम् दर्शितं कुशाग्रूरेण भवतावत
पौरुषम् ४८९ इतः परं न गन्तव्यं देशो
ऽयं सिद्धसेवितः सर्वथा यदि गन्तासि त्व
च्छेमुत्सार्य गम्यताम् ४९० इत्युक्तः कपि
ना भीमस्तमुत्थोत्सारणात्क्षमः श्रान्तः प
तन्मविनाय त्वमभाषत विस्मितः ४९१
को भवान्किमनन्तात्मा किं मेरुः किं हिमा
चलः मार्गं देहि न लङ्घ्यो हि देही देहित
नुस्थितः ४९२ यदि नस्यात्तवान्तः स्युः प
रमात्मा सनातनः साचलं लङ्घ्ययेघतं ह
नुमानिव सागरम् ४९३ श्रुत्वेतत्कपिना
ऽप्युक्तः कपयो हनुमानिति भीमोऽस्मि हनु
महं ते भ्राता त्वं च मे वेदयत् ४९४ श्रुत्वेत्स
हनुमान्भीमते नेत्युक्ते तद्दर्शितः कपिः
स्वंपथा वामेदीमेवपुरदर्शयत् ४९५
मेतिधानेकविद्यामियमेजयरप्यवजे

रस्तु कालिङ्गितलेन भीमः प्रायात्सवि
स्मयः ४९६ कुवेरनलिनीं प्राप्य भीमः
कनकपङ्कजम् जहारहेमपद्मानि
हत्वा गुह्यककिंकरान् ४९७ मानुगेल
यमायाते जित्वा वैश्रवणं रणे मणिम
न्नेवतन्मित्रं हत्वानकैचवैरेश्वरम् ४९८
ह्रीपयेकनकाब्जानि दत्वा पवननन्दनः
मायाप्रच्छन्नमवधीयानयानं जटास
रम् ४९९ अथ शक्ररथारूढः पार्थः प्र
णामनोरथः प्रायातः पञ्चभिर्वर्षैः प्रण
नाम युधिष्ठिरम् ५०० हत्वाम्बवेदयत्सो
ऽसौ हिरण्यपुरवासिनः निवातकव
चान्दैत्यान्स शौर्याग्न्यानलज्जितः ५०१
वने महानजगरः कदाचिद्बलोपमः
बहाभुजगपु[illegible]मीमेव क्रे निष्पिष्टविग्र
हम् ५०२ मन्त्रप्रभुजनिःस्यन्दश्चारद
शानडःखितम् ऽजाजगरः प्रश्नैरर
येति युधिष्ठिरम् ५०३ को विप्रः किंचवे

का·
मा·टे·
१०५
105

यस्याह्निह्निभीमसमुत्कये भुजगेनेत्य
भिह्निते तेजगादधुयिष्ठिरः ५·४ त्वमा
मत्यं शान्तिसत्कृणकरुणैयस्यवमनः
सम्पूर्होविश्रत्वं श्रगुणाग्रणसङ्केन भज
ते हिनोःपिव्यर्णात्माग्रणविरहितः
शूद्रसदृशः कृतेःकण्ठविश्वस्विग्रुण
ग्रणसूत्रैर्न भवति ५·५ सत्वेनङ्खःवे
नववर्जिते यत्तदेववेर्यविदितात्मथा
म शीतोत्सासोनप्रतिमेवयत्रसंतोष
विश्राममयीप्रशान्तिः ५·६ यमजेने
त्यभिहिते तुल्काभीमेभुजेगमः अगात्सा
रिष्टशापात्तो नक्रशरितिदिवेयपुः ५·७
श्रुत्यपाण्डुसुतान्द्रष्टुं सहितःसत्यभाम
या मार्कण्डेयादिभिः सार्धं मुनिभिःशौ
रिरायये ५·८ नानाकथासमनाख्यानैः
स्थितेतत्राच्युतेविरमन् सत्यभामाविदत्क
लामेकान्तेकृष्णावल्लभा ५·९ वयमात्त
पतयःकृष्णे केनापायनकर्मणा केन

व्यमतत्त्वस्वश्रान्तातिलकाञ्जनलेपनैः ५१०
ममोपदिशज्ञानाभिषयत्किं विस्त्रीतिका
रणम् इत्युक्ते कृष्णकामिन्या शुत्वाक
स्माज्जगादताम् ५११ श्रुयुक्तत्युक्ते स
भगोभवतस्यायमेव र्जितम् वपुरोष
क्रियास्त्रीणांभर्तृरेहाइपातकम् ५१२
वपुप्रयोगैर्याषिद्भिः कुष्ठापस्माररो
गिणः भर्तृभाग्यपास्तपतयाम्बूकान्त्य
वयियाः कृताः ५१३ भक्तिस्थितग्रहः शी
लेस्मतीनांभर्तृभेषजम् इत्युक्तेतत्त्व
याभेजेसत्यभामानिलीनताम् ५१४
यातेऽथहारकोकृष्णेतोषयायापदेशा
वान् पाण्डवानायपोइह्यपुत्रीश्रुत्वाऽ
नराहूजः ५१५ वनेविहारिणस्तस्मत
स्यावरणकारणे रणेबभूवसमर्दी
गत्यर्वैः सेमहारणः ५१६ भग्नेषुकर्ण
मुखेषुसानुजकौरवेश्वरम् ववन्ध
गन्धर्वपतिश्चित्रसेनः शरादिनम ५१७

का
मा द.
१०५
106

बद्धं सुयोधनं बन्धुप्रियो राजा युधिष्ठि
रः भीमपार्थौ विसृज्याजौ म्लानमान
ममोचयत् ५१८ अपि विस्मृतवैरेषु प्रा
णदानोपकारिषु द्वेषदोषं न तत्याज
पाण्डवेषु सुयोधनः ५१९ दृष्ट्वा बद्धं स
कलजननालोचनानन्दहेतुं सयोव
वक्रप्रतिरलसनामेति पद्माकरस्य
नान्तः स्यूताचलतिरिश्चनां किंच संको
चभाजः प्रायेणैते स्वजनविमुखाः श्री
मदान्धा भवन्ति ५२० तेन तीव्रावमा
नेन राज्यमाया निबद्धधीः सममाप्या
सितोऽभ्येत्य दैत्यैः पातालवासिभिः ५२१
अत्रान्तरे पाण्डवेषु यातेषु स्वगयाश्रमा
त् आययौ वनयात्रायां सिन्धुराजो ज
यद्रथः ५२२ स कृष्णामाश्रमे दृष्ट्वा सी
तामिव दशाननः जहार हारिनमतिः
वा कृष्णाक्रन्दिनीं बलात् ५२३ ततः प्र
त्यागता दृष्ट्वा पाण्डवाः शून्यमाश्रमम्

धन्विनीचरणाग्रलग्नगगनोमस्तुपादव
न् ५२४ प्राणाशनिविनिष्पिष्टैसमाना
लोकपाणवान् रणाज्जयद्रथः कृसा
नस्मानज्वलितामिव ५२५ अभिरस्मा
श्रभीमेनग्रहीतेवधकम्पितम् ररत
स्मिन्नृपतिशरणामेशुविहितैः ५२६
पादेनालोडितेग्रस्तलमकुटेनस्वमा
कृतिः स्वरषेणप्रलपनस्त्वकेपञ्चमटे
शिरः ५२७ हृद्गमाराध्यतपसामित्यवः
फाल्गुनेविना वरमेकदिनेप्राप्यपा
एडवावरणेरणे ५२८ अन्यान्तरेऽर्जुन
स्त्रेहाकर्णमित्यशनकृतः यथाचेक
वचंदिव्येकर्णेलेचशशिप्रभे ५२९
पित्रापिवारितोऽकर्णेनतस्मैवर्मसत्कु
एडलम् एकवीरवधायास्मैशक्तिवै
कर्तनोददौ ५३० भूराभवन्तिविद्विषा
मपिनास्तिसंख्या पूर्णेवनेव्रतरतैर्वि
रलसद्दाता स्वानिप्रयातिमितमत्र

का॰ मा॰ दं॰
१०७
107

मयस्य यस्य देहप्रदानसमयेऽपि न वि
न्नहृतिः ५२१ अशरीरिहरिणेनाथ बाल
णस्य हृतं वने जवेन जग्मुराहतेऽथ वि
नः पाण्डुनन्दनाः ५२२ निर्जलार्णवता
पार्तैरतृष्णमथितैः पयः मार्गितः प्र
षितोऽथ ददर्श विह्वलेसरः ५२३ प्रश्नम
स्फिकृतापेयमस्यथाने निवाहवः श्रु
त्वापि पाण्डवः पीत्वा तोयं न तमापन्नजीवित
म् ५२४ क्रमान्मार्गिते पार्थे भीमे च व
च्युते तटे युधिष्ठिरः प्रश्नगिरं बभञ्जयो
गनेरितान् ५२५ निर्जीवः कः सजीवोऽ
पि पाऽर्थात्मकोऽथ विवर्जितः खेत्वापि
केऽकैऽपितरौ किंलोलम निलात्मनः ५२६
किमनन्तमृणां विज्ञापयेत् किमपि के
श्रुतं मलभा किं सुतमत्स्वास्थ्य किं सुखे
चित्ततिर्हतिः ५२७ स्थितिः स्थिरः कैः स
जनैः किं शोककक्कदं हं कृतिः किमेस
र्यमतलम्भं किं निःशल्यमकोपता ५२८

किंविद्यं याचने श्राद्धकालः कः श्रोत्रिया
गमः उच्यते पुरुषः कस्मै भुवनव्यापि
यशाः ५१४ इति प्रश्नोत्तरैस्तुष्टः पि
ता धर्मः तमाप्तेः जीवयित्वानुजान्स
मिमत्तात समयेऽव्ययात् ५१५ अथ वन
समयान्ते गूढवासश्रद्धिताः प्रययुर
जिनगविप्राः पाण्डवा मत्स्यदेशम् ५१६
ण्णगुणगणानामापदो दैवदिष्टाः स्व
पतिसदृशानामप्यहो दुर्निवाराः ५१७
श्रुष्वाभून्मत्स्यराजस्य राजराजशिरोम
णेः विराटस्य सभास्तारः कङ्कनामा यु
धिष्ठिरः ५१८ सूदस्तस्याभवद्भीमः स्वा
पनेर्वल्लभाभिधः गायत्यलिकुलैः को
किलैलायस्यालकाञ्चिनी ५१९ श्रीक
ण्ठश्वराकुण्ठकण्ठक्रमणकमेठः
षण्ढाकृतिरभूज्जिष्णुर्नृत्तवृत्तिर्बृहन्न
डः ५२० मत्स्यपत्न्याः सुदेष्णायाः कृष्णा
सैरिन्ध्रिकाभवत् अभूतामश्विपुत्रौ च

का॰
मा॰द॰
१०५
108

यैर्मोगीन्द्ररगणाधिपैः ५४५ इति तेन्द्ररगणा
धीशास्सख्याः सेवकतां ययुः विश्वासस्त्री
विलासेषु कस्याप्यस्य भविष्यति ५४६
अपायाघातहतानेकमल्लभूमिपतेः पुरः
मल्लजीमूतनाम्नाने माकृतिः क्रीडयावधी
त् ५४७ सुदेष्णायाः प्रियो भ्राता कदाचि
त्कीचकः विलोकान्तःपुरे कृष्णामभव
त्काममोहितः ५४८ व्याजेन प्रेषितां स्व
स्राभयसंभ्रमविद्रुताम् कीचकस्ताम
भिद्रुत्य चकर्ष चरणाहताम् ५४९ सास
भामसभूभर्तुरग्रे प्राह पराभवत् रा
ज्ञापि कीचकस्नेहाद्बक्रे गजनिमीलि
तम् ५५० भ्रातोकल्पस्रवणावधिरास्सेव
कालोकनान्याः प्रमालापप्रणयिनिज
ने निस्त्रलोभिकमूकाः भूपाः प्रायः पि
शुनवचनाकर्णने हस्तिकर्णा नीचश्री
तिप्रसन्ननयनाश्चञ्चलानेकवाचः ५५१
भीमं महानसे सुप्तं साभ्रवोध्यतमप्यथा

त वाक्यैः करतलस्पृष्टैस्तालयन्तीव
वाससी ५५२ क्रुद्धेन तेन निर्दिष्टामा
समादाय संविदम् कीचकस्याकरो
त्ततः संकेतनाट्यवेश्मनि ५५३
गत्वैवं प्रविष्टोऽथ भीमः कीचकमा
गतम् केसरीव द्विपमत्तमवधीन्मु
ष्टिकाष्टकम् ५५४ पतघोममगत्य
वीः कृष्णयेसुदितेषुरा तैरेव निहते
मेने प्रभाते कीचके जनः ५५५ तस्य
भ्रातृशतं देहसंस्काराय समुद्यतम्
कृष्णां चितानले क्षेप्तुमनयद्भः त्वराश्वि
नीम् ५५६ भीमस्तत्करुणाक्रन्दमाक
र्ण्य कृतकोपवान् शतं हृतप्रहारेण
कीचकानामपातयत् ५५७ प्रेरितः
कौरवैर्लोऽथ त्रैगर्तेन सुशर्मणा हृ
तं कीचकहीनस्य विराटस्याग्र्यगोधन
म् ५५८ सकष्टेन गरे मत्स्यः एवमेव
सुशर्मणा कङ्कः वल्लभगोवाजिपति

का॰
मा॰ र
१०५
109

भिः सह निर्ययौ ५५९ ततः प्रहृष्टैस्स
मेतैर्मित्रैः सुभटसंतये जवाद्विराट
महारत्नशर्माणं रथवर्जितम् ५६० भीमः
भिस्त्रस्तनिश्छिद्रपृरथ्यस्यास्य सुशर्मणः
पादेन मौलिमुत्क्रम्य मत्स्यराजमोच
यत् ५६१ त्रिगर्तकटके भग्ने सामामास्यः
कौरवेश्वरः विराटगोधनं सर्वं जहा
स्येन वर्त्मना ५६२ सूरशून्येऽथ नगरे
विराटस्य तमुत्तरम् अभ्येत्य राजगाङ्गेयो
पाः कौरवैर्गोधनं हृतम् ५६३ सोऽ
ब्रवीद्वीरचरितैः कौरवं हन्त्य हरणे
गुप्तभीष्मकृपद्रोणकर्णमुख्यैर्महा
रथैः ५६४ किंतु मे सारथिर्नास्ति रण
भारभरक्षमः इत्युक्ते राजपुत्रेणाद्रौ
पदीत्यभाषत ५६५ उत्तरायाः स्वसु
र्येनैत्यनाचार्यो हृन्नृडः ससारथि
रभूत्सर्वैर्वीरोऽस्त्रेवमव्यसाचिनः ५६६
अथोत्तरसारथिनः पार्थः प्रतिपन्नरथोत्त

हः चकारकवचावन्यौ वैपरीत्येजेन
स्मितम् ५६७ अथोत्तरोरथात्स्कन्न
वेनाश्वानचोदयत् कौन्तेयेकुरुव
हाणिजिष्णुरुत्तरयार्थिनः ५६८ दृ
ष्टोत्तरःकौरवेन्द्रसैन्यंशस्त्रजलार्णव
म् निवर्तस्वेतिभीभयग्रस्तार्णार्थीपा
र्थमभ्यधात् ५६९ तमर्जुनोऽवदत्क्षि
तत्रियस्यपलायनम् एकवारंलये
कायेमरणेनपुनःपुनः ५७० श्रुत्वेत
क्रोत्तरंतयारथमुत्सृज्यविद्रुतम् धा
निनायोत्तरंकेशैःपश्चादाकृष्यफाल्गु
नः ५७१ योत्स्येऽहंकुरुभिर्युद्धंभजत्व
भवसारथिः अर्जुनोऽहंभवज्ज्येष्ठेक
ङ्काःपाण्डवाःस्थिताः ५७२ श्मशा
नान्तःशमीवृक्षस्कन्धेमत्स्यायुधानितः
प्रयच्छममगाण्डीवमित्युवाचतमर्जु
नः ५७३ उत्तराहृतमादायधनुरास्फा
ल्यपाण्डवः तत्ररितरथस्तूर्णंविवे

का: माद्
११०
110

शक्रस्य वाहिनीम् ५७४ एकैकशः स
मस्ताञ्छराञ्छिनिच्चनाराचः श्रीकृ
ष्णः कृपद्रोणमुख्यानजयदर्जुनः ५७५
प्रस्वापनास्त्रसम्मोहात्कुरूणामुत्तरा
त्मते जहार जिष्णुर्वासांसि यशांसि वा
भिमानिनाम् ५७६ प्रत्याहृते गोधने
ऽथ विजयेन जितारिणा चक्रे विराटः
पुत्रस्य सभायां विक्रमस्तुतिम् ५७७
बृहन्नडप्रभावेण पुत्रस्ते विजयो जितः
वदन्निति विराटेन प्रहतोऽसौ युधिष्ठि
रः ५७८ हेमपात्रे धृतं रक्तं द्रौपद्या चक्र
वर्तिनः प्रविवेशार्जितः पौरैस्त्वामात्र
निरुत्तरः ५७९ सत्ताभिघातरक्ताक्तल
लाटं वीक्ष्य धर्मजम् सप्रसादप्रयत्नेन
निनिरुद्धकृतेऽपितः ५८० अज्ञातवा
ससमये पूर्णे पाण्डुसूनानथ हृष्टः प्र
कटतां यातान्विराटः समपूजयत् ५८१
तेषामभ्युदये ज्ञातावाप्रामेष्वकिलवन्धु

विराटस्तनयां प्रादादुत्तरामभिमन्य
वे ८८२ ते हृसासात्यकिहलायुधकृ
ष्णिभोज पाञ्चालशैव्यमगधेशशिव
गिरसुतैः सार्धं समाययुरुपेत्य विरा
टगृहं प्रापुः श्रियं कनकविष्टरसंनि
विष्टाः ८८३ अथ विविक्तास्थानगतास्तु स्वतालि
नायकुरुभूपतिः अलङ्घ्यशासनं दै
वमेनेदलितपौरुषम् ८८४ तेषाम
तोहृणीः समस्तावाणसमुपागताः
दुर्योधनः प्रविदधे भूपालबलसंग्रह
म् ८८५ पाण्डवार्थे समायाते पार्थिवसं
मानभोजनैः आराध्यतद्गमहत्सश
ल्यं मद्रभूपतिम् ८८६ द्वारकां प्राप्ततः
कृष्णं सुयोधनधनंजयौ तल्पमभ्येत्य
साहाय्यं ययाचाते रणोद्यमे ८८७ अथो
ह्रिण्णा परिहृते कृतवर्माणमच्युतः
दत्वा कुरुपतेर्भागमयोद्धा पाण्डवास
यौ ८८८ ततः सौबलहार्दिकभगदत्त

का
मा ८.
१११

जयहेतवः एकादशाक्षौहिणीभिः कौरवः
प्रमदीयेयो ५८४ अज्ञानादेरणारम्भस
शयाकुलितात्मयम् एतमाहुः समस्ये
सुयुणस्यैवाविसंजयः ५८५ अप्रशस्ता
नसंस्थानहेतोः इन्द्रवशासनात् गतः
पाण्डुसुतान्दृष्ट्वा लोभाभ्यामनलज्जितः
५८६ मयोक्तमेवतोकेयरास्वकेयत्र
पाण्डवैः देववक्ताभितस्मात्ततः सभा
योद्भूतजोक्तरः ५८७ इत्थं कामसंजये
योत एतमाहुः स्वड्नेयात् तद्धाकश
क्षाकुलितः प्राप्त निद्रादरिद्रताम् ५८८
अनागरगालापसंसर्गाःस्याद्भूतः स्वोक्ति
तम् नमेस्मविडुरः प्राह संजयो काम
संशयम् ५८९ अयं तेहमनेकस्माद्वि
द्राद्राहीमहाज्वरः तापंनायान्ति निष्का
मा निर्लोभा निर्भयाश्चापि ५९० सत्का
भिमानः संतापी निर्दैवः शीलवान्स्मी
डः विकसारं संसारपश्चेतेहावविनिर्हताः

५८६ लोभाभ्यासव्यसनमसमं किल्लया
हन्ति निद्रां स्वस्थः शेते प्रहतचरणः
किं नु निर्लोभ एव लोभः पुंसामसम
विषमः क्लेशावर्त्तो विधत्ते तीव्रताप
ज्वरघनवचनस्नेहसंपूर्यमाणः ५८७
श्रेष्ठेवामा ह्रतिः खलपरिभवायासर
हिता वचः सत्सन्ताने पराङ्गणगणोदी
रणपरम् श्रुतानः पाणिः परधनक्र
णस्पर्शविमुखः प्रकामानिर्वैरं हृदय
ममलं यस्य सद्वृत्तिः ५८८ गत्वार्थं भ्रात
पुत्रेभ्यः प्रयच्छ स्वजलब्धताम् बन्धुबे
ररुजो द्विषं प्रतालयधियामनः ५८९
त्यजेकेकमतिपुत्रं संरत्नसकलं कुल
म् गोनासदष्टमेकाङ्गं त्यजेत जीविता
र्थये ९० विदुरेणेत्यभिहिते धृतराष्ट्र स
मब्रवीत् युक्तमुक्तं त्वया किं तु सक्तं च
क्रोधिनात्मजम् ९१ हेलास्थलीकृता
म्भोधिस्तम्भीकृतहिमाचलः स्वातन्त्र्य

चित्रवर्तिनः केन वा लक्ष्यते विधिः ९२
श्रुत्वेनमस्तु रस्तीति मया किल वचः पु
रा तद्गृहीति क्षितीशेन पृष्टस्तं विप्र सो
वदत् ९३ स्वयं वक्तेन युक्तं मे राजन्नुप
निषत्पदम् सनन्तस्य ज्ञानतो योगीन्द्रः सर्व
नेकथयिष्यति ९४ अभिधायेति विप्रेश
स्तं समस्या समचार्य यो ग्रामं पूजा सनः पृ
ष्टः स्माभुजेति तमभ्यधात् ९५ राजन्दे
हस्तं तामस्त्वः क्रोधः स्व वदेनादितः येना
हं तस्य हन्ताथ मम सो हं न शोचितः ९६
रागद्वेषादयो दोषा जनानां जन्मकारणं
नैव वस्तु: संसारे नास्ति मस्तु जन्मता
म् ९७ न युक्तिर्वेदवादेन देहान्ते सपला
यते वीणा वंश मृदङ्ग न क्व चितिष्ठते
ध्वनिः ध्वनिः ९८ आत्म प्रम्य वमर्षेणा पु
नर्जन्म न विद्यते आत्मप्रकाशं पश्यन्ति
योगिनस्तं सनातनम् ९९ इत्थं कान्तर्हि
तेनस्मित्या गीन्द्रेन जस्मानि धौ राजा राज

सभां प्राप्तभेजे भीष्मादिभिः सह १०
आहूतः संजयस्तत्र पाण्डवोक्तिमवेद
यत् श्रूयतामविरुद्धैर्वा क्रुद्धैर्वा तैर्मरा
हृतम् ११ स्वराज्यं प्रदास्यन्ति यद्यव
पत्स्किं हनैवान्यथैव पृतेकिं बहुकृतो
नविस्मरति ते भीमः प्रतिज्ञां निजाम्
पाणिः किंव पित्र्यपादविनं तो वापैव
भावस्यं नमे वित्तममस्तु ममशाबलं
संधौ वश्चडेवनः १२ श्रुत्वैतद्धृतराष्ट्र
णातनयस्तथ भीरुणा भीष्माद्यैश्चार्थि
तः संधिं बुबुधेन सुयोधनः १३ अत्रान्त
रे लोकगुरुर्लोकप्रसादनो यतः संध्य
र्थी कौरवान्कृष्णः स्वयमेव समाययौ १४
भक्त्यापुरः समायाते भीष्मद्रोणकृपादि
भिः सहितः स विवेशाथ धृतराष्ट्रस्य म
न्दिरम् १५ दृष्टेन पूजितस्तेन प्रणये
न निमन्त्रितः स्नेहे विपदि वा भोक्तु
कामित्याह केशवः १६ विदुरस्य गृहे

का
मा द॰
११३
113

भुक्तानीतातकथयातपाम् प्रभातेराज
भिजेष्टा प्रविवेशसभोहरिः १७ हेमास
नोपविष्टेऽथसा मा मे कौरवेश्वरे भेजेरता
मनेशौरिः सहायातेमेहर्षिभिः १८ अथ
प्रथमजीमूतश्यामः सामसुधामयीम् उ
ज्जगारगीरं स्निग्धगम्भीरां गरुडध्वजः १९
कौरवेन्द्र सप्रज्ञासि भ्रातृप्रज्ञास्तपाण्डवाः
सदृशाः किंत्वयातेषां भेदाकलिरुपेक्षि
तः २० भवान्विद्यासिन्धुस्तवसमतिदाता
चविदुरः प्रणेताभीष्मोऽयं गुरुरपिमहा
ञ्जननयः अहोतज्ञाप्येषां प्रभवतिमतिर्दु
र्नयमयी नविघ्नः कस्यापिप्रकृतपरि
पाकस्यविभवः २१ कलङ्कः पादस्तेप्रस
रदपवादास्पदतया सहृद्भिर्निर्गापाल्य
नसुखविकारैः परिहृता प्रभो पापाकल्पां
कुशविवशभस्माधिविफला मशापापास
मणहिपदिवजनोद्वेगजननी २२ यहु
हेवलकेलिकेनवकलिङ्केशेन काल

छत्रकं च्छिन्नेन किल संकलय्य सकलं
लोकत्रयाशाङ्किभिः सर्षिवैर्व्रजो
विरामविमलैरभ्यर्च्यते पाण्डवै श्री
मैः किं वकुशस्थलप्रभृतिभिः श्रीसा
त्विकैः पञ्चाभिः १२३ कौस्तुभाभरणे
नेति भरतात्स्वयभूतये सम्पानां भीष्म
मुख्यानां भाषितेऽभिमनेसताम् १२४
प्रबोधितोः पिमुनिभिः क एव भार्गव
नारदैः मदनिग्रलसः प्राहस्तपिदेहबी
त्वयोधनः १२५ किं मिथ्यानीतिविन्ना
भिर्दैवाधीनाविभूतयः १२६ मवति मि
त्रगुणायैः पथ्यभुङ्क्षिःस्पीणी धनधर
त्वं विनिरुष्णिक्षुद्रगोमादरिद्रः श्रनय
चयविधायी निश्चलैश्वर्यधैर्यैः स्ववश
नियतशोकैः शास्ते नैव पातः १२७ र
त्रत्कोत्स्यायदपान्यः कर्णेन सहकौर
वः सभान्तराद्विनिर्गत्यबन्धशो रवि
न्नयत् १२८ सहस्थितेन कश्चिनं कर्णे

का
मा २०
११४

सात्यकिनाहरिः ज्ञात्वातन्मतमापेदेवि
श्वात्माविश्वरूपताम् ११९ विश्वाकारश्च
तिकरालमहस्रस्फुरद्देहवद्धे व्योमःस
वैःखरस्वनिर्गणैःसिद्धगन्धर्वसाध्यैः
निष्पर्यन्ताकृतिकृतजगत्क्षोरवःकौर
वाणां निद्रामुद्रामदिशद्दिशावामस्तुतः
प्रस्तुतानाम् १२० विनाभीष्मसविदुरं
मोहलीनेषुराजसु सभास्तत्स्वप्रभा
वाञ्चतस्थौगरुडध्वजः १२१ पश्चात्कर्णे
मध्यायातमारोप्यस्वरथेहरिः प्रेमणाश्रा
हार्कतनयंकौन्तेयस्त्वंनसूतजः १२२
सहोदरापाण्डुसुतास्तवाग्रजस्त्वमग्रजकौर
रवान् राज्यंतवक्रमायातंकुरुमहेव
नेहितम् १२३ इत्युक्तेशौरिणाश्रुत्वाक
र्णोलब्धप्रभाषत सर्ववेद्मिननित्यंत
मित्रद्रोहमहंसहे १२४ देवत्वमेव
वदकौरवभूमिभर्ता कृतसङ्गःसकशि
रसःकथमकृतोऽहम् व्यापारयामि

स्वहृदः परिपीयलं सौ कर्णे शठं क्रु
द्धेन धारमकुण्ठशस्त्रम् ११५ सा स्रा
ज्यं निहता गतिरवाप्स्यति युधिष्ठिरः
स दृष्टः श्वेतवाहस्य स्वमेपाय मश्रु
उन्नया ११६ दृष्ट्वा च कौरवाः सर्वे तैला
क्ताः खरवाहनाः रक्तमाल्याम्बरा भी
षा व्रजन्तो दक्षिणां दिशाम् ११७ इति वि
कर्णेनोक्ते विविक्तो विनमच्युतः ते
विस्मसमान्य प्रययौ पाण्डवालिक
म् ११८ प्रातः कुन्ती समभ्येत्य कर्णस्
यौर्वेनोत्थवम् मुक्तमौनेन देवाहूना
मत्यनसचावलः ११९ उवाच च विना
जिष्णुन हन्म्यन्तवात्मजम् मयेति न
मया तस्मिन्हते ते पञ्चपुत्रिका १२० श्रु
त्वेत स्वयं यौ कुन्ती भग्नार्थितमनोरथा
मेमेमास्म कृते त्रमाजन्मुः कृपा
ण्डवाः १२१ बलहृद्य कृते त्रेमं निवि
ष्टस्सुयोधनः भीष्मं सेनापतिं कृत्वा

५१०

का·
मा द·
११४
115

युद्धे युधिष्ठिरः ९४२ रथसंख्यानलोक
र्णं भीष्मोऽर्धरथमभ्यधात् न युद्धाव
धि युद्धं च कोपात्तत्याज सूतजः ९४३
ततः स्वयोधने भीष्मः प्राहोत्साहाहवो
त्सवः योत्स्याहं तद्विपक्षाणामेकं मुक्त्वा
शिखण्डिनम् ९४४ काशिराजसुताः
सर्वबलाक्रमाः स्वयंवरे अम्बाम्बिका
म्बालिका च भ्रात्रर्थे समाहृताः ९४५
साल्वाभिलाषिणी वीतानवयास्मी मातेवा
दिनी संत्यक्ताम्बायथायो साल्वेसोऽपितां
नाग्रहीद्द्विषा ९४६ पुनः प्राप्तामयात्स
कामभग्नमानमनोरथा साजगामाभयप्र
शान्तिं ज्ञात्वा मुनितपोवनम् ९४७ ततस्त
दुःखकारुण्याद्धृतकर्मामेत्य भार्गवः अम्बा
र्थे हाणीस्यवदत्स्वाख्यातः पुनः पुनः ९४८
श्रान्ताभङ्गेन कुपितः स मया समरे जितः
ययौ तद्वोपदेशात्तन्नियमः स तपोवन
म् ९४९ मन्मत्युमतकदेहाम्बाजाताम

मत्स्यकाङ्क्षिणी कन्यापाञ्चालराजस्य
द्रुपदस्य शिखण्डिनी १५० प्रख्यापिता
पुत्रतयासा पित्रा पुत्रकाङ्क्षिणा लेभे
दशार्णराजस्य विवाहविधिना सुताम्
१५१ शय्यारूढा दशार्णेशकन्याकन्यां
विलोक्य ताम् हसन्त्यवेदयत्पित्रे सर्व
वृत्तः समाययौ १५२ दशार्णेन रुष्टेना
रेद्रुपदे विद्रावयते खिन्ना शिखण्डि
नी रात्रौ प्रययौ शून्यकाननम् १५३
तत्र स्थूणाभिधयक्षेण कृपयैकदिनार्पि
तम् विधाय स्वशक्त्यैव विश्वास्या लेभे ल
स्पौरुषम् १५४ दर्शिते द्रुपदेनाश्व
पुरुषव्यञ्जनं सुतम् दृष्ट्वा विमृश्य द
शार्णः स्वां ययौ लज्जितः पुरीम् १५५
वने वैश्रवणः प्राप्तस्तत्समीपमनाग
तम् स्थिरस्त्रीलक्षणं यक्षं शापेन विद
धे क्रुधा १५६ अगृहीते व्ययक्षेण स्व
लक्ष्मणि शिखण्डिनी पुरुषत्वं गता

का·
मा र·
११६
116

वर्णः स्त्रीपूर्वैः समघात्रुषि ९५७ न मे
त्रस्तेन निःशास्त्रेनाम्यविद्धेन विद्धेन
न स्त्रीपूर्वेन स्माक्रन्देनिपतन्तिमेमघ
वः ९५८ उत्केति द्विमतटिनीननय
स्तरस्त्री हृद्दाऽपि शोषेन कृपणास्तराणि
शताघः प्रम्लाननतापरवलेनिजका
मुकेऽपि विनेवकोरवपतेपृतिमाव
बन्ध ९५९ दिव्यमुद्धेन तूणचक्रः कृत्ता
द्धेपाघनार्पितम् अग्रहीतमथश्राप
धनराष्ट्रणमजयः ९६· करुणाश्व
सङ्ग्रामेकुरुक्षेत्रेविलोकयमः धृतरा
ष्ट्रायनिविलेदिव्यचक्षुर्मेवेदयत् ९६१
अथ युद्धायसन्नद्धे भूमिपालबलद्व
ये गुरून्भीष्मकृपद्रोणमुखांस्ववधि
बान्धवान् ९६२ दृष्ट्वा युद्धोद्यतानये
ताश्चः कृत्स्नास्सार्थिः सुमोहकरुणा
क्रान्तः प्रशान्तसमरोद्यमः ९६३ तेम
माश्वासयच्छोकार्तं जगाद गरुडध्वजः

त्रिजगत्सर्गसंहारक्रीडापरिचितोऽच्यु
तः ११४ मत्तुष्ट्यजन्मजनिताकेयमे
मोहवासना लंघयदत्र यस्यापि शङ्कु
सपरमात्मनः ११५ स्फटिकस्येवक्र
कृतेरागयोगाद्विदात्मनः मिथ्याकल
ङ्कः कलनोकायाहंकारसंकरः ११६ मे
तद्योमसमागमप्रतिनिर्यिधूमाग्निस
ङ्गोपमः श्लेषः कायचिदात्मनोः पृक्त
कृतेभिन्नोऽप्यभिन्नकममम छिन्नेच्छाद
नमूलनिष्फलतयानिसप्रहूतक्रियैः
संमोहः स्वप्नावभेदरहितैर्गुणैः सम
स्वयते ११७ इत्युक्त्वाप्रत्ययोत्पत्त्यैवि
श्वव्याप्तिनिदर्शनम् अर्जुनस्याजितं
विश्वं विश्वरूपमदर्शयत् ११८ तत्सर्वे
देवमयमद्भुतमच्युतस्य रूपं सहस्र
करकोटिनिभं बभासे निःशेषभूपति
तरङ्गितमसेयमसिन्धु ग्रासाभिलाषवड
वानलतुल्यवक्त्रम् ११९ वचःश्रुत्वाव

१५८

का॰
मा द॰
११७
117

पुरैष्ट्वा दिव्यमोहहृतं हरेः निर्विकल्पमा
त्मनिर्जित्यः सङ्ग्रामाभिमुखोऽभवत् १०
रथाद्याद्दैवकृत्याय रणारम्भे युधिष्ठिरः
प्रणनाम प्रमादाद्द्रोन्भीष्मद्रोणमुखान्गु
रून् ११ तेन मृदुगुणोदारैर्वियापवि
जयाशिषम् परं लज्जामहे राजन्यथात्ता
ल्पहितपत्तनाम् १२ किं कुर्महे परायत्ता
वेतनेनान्नपाणयः कौरवस्य परेयात्ताः
सेवाकार्पण्यपण्यताम् १३ अथैसकृ
चिन्ताकृतिलेखनयायायास्त्वामवनेविभा
राज्ञापाशानिवेशयत्वितनन्तुः संख्योत
ऐलस्वते श्वलेनापि समर्पितेन सन्ततं
विलेनथत्तेयत्तेरति साकम्पः किलका
यविक्रयतत्तारूढः सदासेवकः १४
इत्युक्ताते विसृष्टेश्च रथ्यारूढे युधि
ष्ठिरे वैरवीरायशाः श्लंख्यालस्याश्वशि
लीमुखाः १५ प्रवृत्ते च ततः संमर्देन्दस
नवञ्झुशिखाविताडिते पेतुर्भूमण्डलेभीष्म

शरधारापरम्पराः १७६ द्वन्द्वसक्तेषु
शूरेषु विराटसुतमुत्तरम् निनाय स
मरे शल्यः स्वगारम्भोपहारताम् १७७
नवमेऽथ द्रुद्दिवसे नागीननयमार्जेनि
म् इरावज्जवानाजौरलः पतिरल
म्बुसः १७८ प्रसह्य युधि भीष्मेण भूभ
तामग्रुतेहते दशमेऽह्नि तपाशङ्कु
पाण्डवानामजायत १७९ भीष्माभिमु
खमायान्स्वरेणगाण्डीवधन्वनः शिख
ण्डी शरतल्पस्थामेव स्वे प्रवर्षिणः १८०
क्लीबवेदर्शनोद्वेगशिथिलीकृतका
र्मुकः प्राहुःशासनं भीष्मकिरीटिशि
रहरितः १८१ पत्तेनेत्रिभुरारातिकि
रातपतनोन्नताः शराःखाण्डवधेमाण्ड
स्वचाण्डगाण्डीवधन्वनः १८२ पतेद्धःस
हृदस्वःकुरुपतेर्वेस्तयहेगेथहे ९
कोपव्याकुलकालवेज्ञनयिनःपालो
मनिर्मूलनाः जिस्मोलेरुभिदःस्वयंव

का॰ मा॰ द॰
११५
118

रमणैः हेत्मापालैर्वेलस्य दा नक्षीपूर्व
शिवलिङ्गनस्त्रनुत्रणक्ष्मीवाननाः साय
काः १८३ इति त्रिभुवनकौरैवेशंशरनिर्विव
राकृतिः सपपात रथाद्वस्तशैलादिव
दिवाकरः १८४ पितृवीरेण स्वच्छन्दमर
णोगपरायणः उत्तरायणमाकाङ्क्षन्सजी
वितमधारयत् १८५ दिव्यास्त्रभिन्नभूतां
ततो याच्याय हृद्दर्जुनः शिरस्तस्य निरा
धारमुच्छ्रिते पशरैस्त्रिभिः १८६ कर्णेन
प्रणिपातकोपितवरणः स्वरेणवाच्याम
सा मा शापापाशविमुक्तिनिर्मलस्य वेः सं
सारविस्तारिणम् संस्मारस्मरणीयम
नन्तमये सन्तोषविश्रान्तधीः शान्तानन्त
विकल्पतल्पविमले चित्ते च्युते सोऽच्युत
म् १८७ अथ भीष्मविहीनस्य प्रीतिहीनस्य
पश्यतः सैन्यस्याधिपतिं चक्रे द्रोणाचार्यं
सुयोधनः १८८ प्राप्ताभिषेकः प्रददौ व
रं दुर्योधनाय सः युधिष्ठिरं ग्रहीतास्मि रा

स्यामिममगादिति १८९ ततःप्रवृत्तेसंग्रा
मेप्रथमेऽह्नि न्टपत्रयः इतोऽभूद्द्रोण
विशिखैर्दृष्टप्रभृतीशौरेरितः १९० द्विती
येऽह्नि द्विमेस्मारितःकृष्णभूमता ग
तेऽर्जुनेनयमसून्तेग्रहीष्यामीतिसोऽभ्य
धात् १९१ ततःसंशप्तकाःसूराःशपथा
दनिवर्तिनः त्रिगर्ताःसमराहूतंनिम्बा
हृयफाल्गुनम् १९२ कौरवैःपाण्डवानी
केऽक्रान्तेमेचपाण्डवैः त्रिगर्तोघोवृण
धैनदारितेऽभूत्पत्रयः १९३ सप्रती
कारान्नाऽरूढस्ततःप्राग्ज्योतिषेश्वरः स्वरू
भाजस्थानीकंपाण्डुसेनांव्यलोडयत् १९४
श्रुत्वास्वसैन्यसंमर्दंबलारितः श्वेतवाहनः
समारिश्रितरथःकृष्णरस्याभवन्मुरः
१९५ वीरोप्रवृत्तेसमरेकिरीटिभगदत्तयोः
ऊर्ध्वायःपातिनामासीत्सैवर्षःप्रतिग्रामप्र
पि १९६ विश्वलयत्तमस्त्रिंसभगदत्तेनवै
ष्णावम् जग्राहार्जुनरक्षार्थंवत्समाऽरुम्

का
मा ८
११५
119

पीतजः १९७ पार्थस्तत्क्षणेनैव निनेषगांड
वेध्यभूभृति भग्नभूभृत्कुलाहृष्ट्वेवक
मेकुरुवाहिनी १९८ तृतीयेयुद्धदिवसे
प्रतिज्ञाभङ्गलज्जितः वक्रव्यूहंव्यधात्क्रूरः
संसारगहनेगुरुः १९९ पार्थसंशप्तका
ग्रानेव्यूहेधर्मसुतात्तथा सौभद्रःकेसरि
शिशुर्गजयूथमिवाविशत् २०० प्रविश्य
सुघतान्व्यूहंसमभिमन्युर्विदारितम् षवा
रयद्गोविन्दस्माणेःपुत्रान्त्रयद्रथः २०१ अ
भिमन्युशरोत्कृत्तशिरसा कङ्कटतये
भूभृतांवज्रभिन्नानांशृङ्गभङ्गैरिवाभवन्
२०२ द्रुणात्कर्णकृपद्रौणिशल्यहार्दिक्य
सौबलान् एकैकशःसमस्तांश्चसशरै
र्विमुखान्व्यधात् २०३ कृत्तचापःसकर्णे
नहताश्वःकृतवर्मणा कृपेणहतसू
तश्चहतःसर्वैर्महारथैः २०४ हत्वाविरा
तानाघातःसव्यसाचीदिनत्रये सुमोह
तनयंश्रुत्वाहतमेकंमहत्तरैः २०५ सु

हृद्वारनिरोद्धारं तान्वाहे तं जयद्रथम्
श्रनल्पगौरवो जिष्णुः प्रतिज्ञां तद्द्ये यथा
न् १०६ तस्य तित्तामघाह्लन्तंगाङ्गो सैन्य
वन्मुयतम् गोमान्तवाहमिमह्ल्मारथ
न्कुरवारयत् १०७ सभेमसकसाः श्वेता
श्वः स्वनादेवं पिनाकिनम् विधिपाश्व
पुनास्वस्यनदादिष्टमवाप्तवान् १०८
प्रभाते शकटव्यूहे सूचीपाशे जयद्रथ
म् निवेश्य यत्नादोवाश्रिश्वके देवजयो
द्यमम् १०९ व्यूहद्वारस्थितं द्रोणं त्राण
ण्यायं धनंजयः कम्पलोले विवेशाश्व
सैन्यं वनमिवानलः ११० मनोजवस्याव
शातः शौरेर्गाण्डीवधन्वनः शिरः सम्
हृष्ट्रा छिन्नः पपात भुवि भूभृताम् १११
दूरं प्रविष्टे श्वेताश्वे शङ्कुशाह्वमसृण्वता
विवेशसात्यकिर्व्यूहं विस्पष्टो यमसृत्व
ना ११२ तस्य निर्दारितारातेर्विशिखाशा
निवर्षिणः भूरिश्रवापर्यनिविवेंगोपि

का
मा द-
१२०
120

रिरिवाग्रहीत् ॥१३॥ नोकृन्तत्कार्मुकं रथ्यो
ध्वजं वर्मयथैरोमिथः युध्यमानौ ददृशतुर्नौ
नैरविचित्रवारिणौ ॥१४॥ सात्यकेः पातितस्ता
थशिरश्छेत्तुं समुद्यतम् जिह्मोरदशी यद्व
गाद्दिश्रवसमच्युतः ॥१५॥ पार्थस्तस्यार्थे
वच्छेत्तुमसवं भुजमुद्यतम् कङ्कणाग्र
वसाकोशमिवच्छित्वा समपातयत् ॥१६॥
सकृत्तबाहुर्विक्रान्तिन्दत्कसाकिरी
टिनौ तावरथ्योद्धृतस्तिर्योगेनात्मान
मत्यजत् ॥१७॥ श्रवाप्य संज्ञामन्तानहतः
सात्यकिराकुलः विकृतः सर्वभूपाले
ष्वकृतोऽस्यासिनाशिरः ॥१८॥ युधिष्ठिरा
त्तयाव्यूहं प्रविशन्नुत्तमाकृतिः द्रोणंस
रथमुत्क्षिप्य चित्रपाण्डुतविक्रमः ॥१९॥
मनिच्छिद्गजानीकः प्रविष्टः कर्णमग्र
नः कृतायुधाश्वंषट्कृत्वकाश्यहत
कौरवः ॥२०॥ ततः कर्णः समुत्कृत्तकव
चायुधवाहनम् तदाभीमं धनुष्कोट्या

नावधीज्जननीं स्मरन् २२१ दिनस्यशि
रसीवार्के लम्बमाने तृणतये दृष्ट्वान
यदृच्छं हूतात्मदयेऽन्वयनेजय २२२
त्तिनोतस्यशिरःतेनःशिरःपूर्वंपते
दिति पित्रादन्तेवंरुक्मलाःफाल्गुनाय
न्यवेदयत् २२३ क्रुकलेशाद्धहिर्जिस्नः
संध्यासीनस्यतन्मितः विचेपाङ्गेशारा
त्कृत्तंशिरस्तस्मात्तिनिधयो २२४ श्रु
तोहिणीःसमहत्वाजिस्तनासैन्यवे
ष्टने देवमेव नतोमेनेसर्वेष्पानिश्च
तिक्रियम् २२५ उत्स्वापिपुरूणारेहा
रत्तितेनजयद्रथे लक्षितेनसमाप्तिहे
गात्रिपुडमवर्तत २२६ सस्तुद्धनतमः
केशीरणेतरलतारका नननेतामिष्णु
जावीरस्कत्तीवेवस्मातपा २२७ प्रथ
गातेऽथनिःक्षिप्तकौरवानीकनायकः
शस्त्रानलशिखावत्मींविविवेशचद्रोक
वः २२८ तस्मात्तदहामसविसृष्टदंष्ट्रास्त्रपठ

का
मा द.
१२१

लैर्भुग्नः पात्यमानमिवाहकंठ्रस्तराजाव
हितेतमः २२९ क्रुद्धे सैन्ये रणे मग्ने हृदि
स्वस्यप्रमाथिनः कर्णपत्रत्ररक्तस्तैर्पो
लस्यस्यैवराघवः २३० एकवीररथध्व
न्नगौवैकर्त्तैनोऽश्यतम् नेद्यानव्रनमंम
दंकुमारइवतारकम् २३१ पञ्चमेद्भुइ
दिवसेप्रातर्दिव्याखण्डःसहः प्रत्नागमा
रतीवान्तितीशानकृथीहकः २३२ हृला
विराटद्रुपदौपाञ्चालेचसम्नजपम् ब
भासैणाकरोद्रोणः कल्पान्ताविभवत्र
मम् २३३ अश्वत्थामाहतः संख्येसघुत्र
केतियमैजः हस्तीत्यसत्यवक्तितः प
श्चात्तैरमभाषत २३४ श्रुतत्त्ववपस्मा
त्यस्यक्तशस्त्रधृतेर्गुरोः अत्कान्तयास्त्रःत्व
द्रैनपृष्ठद्युम्नःशिरोऽहरत् २३५ हतेद्रो
णेप्रकुपितःकृतान्तइवतत्सुतः नाराय
णास्त्रमसृजज्ज्वालालीढजगत्त्रयम् २३६
प्रशान्तेप्रज्वलितेवीराःसर्वेहरेगिरा र

षेभ्योऽवातरद्भस्मशस्त्राः पवनजे विना १३७
एकीभूतास्त्वदहनव्याप्तं भीममथास्तुतः
हत्वाशु यं समाक्रम्य रथाग्रादनयद्ध्वम
१३८ शान्तेः स्वैश्रेणिनाग्रे यचोरमस्तु
दीरितम् ब्रह्मास्त्रेणार्जुनः शान्तिं तिना
यप्रलयोयतम् १३९ प्रथमोऽहं विषावे
शस्त्रमनीलमणिप्रभम् प्रासे दृष्ट्वा स्तुति
श्रेणिः प्राणमयासममप्यथात् १४० कस्मा
न्मे भगवन्नस्त्रैवैकल्यस्थानमाननता मद
स्त्वदहनात्तु मैतो कस्मात्कस्माथ नेजयो
१४१ तमब्रवीन्मुनिश्रेणिनमे शास्त्रिष्ठर
ह्विषः नरनारायणौ देवौ जातौ कस्मा
धनंजयौ १४२ मूर्तौ नयाविंतः शंभुना
भ्यां लिङ्गे सपूजितः पतौ तेनापि कौन्ते
नस्य जैनं तोकोपविक्रियाम् १४३ मुनिभ्या
स्मास्तिनश्रेणि व्रजन्नेफाल्गुनः पुरः दृष्ट्वा
रथादवप्लुत्य प्राणम्यतमभाषत १४४
भगवन्को रवव्यूहं पविष्टेन मया पुरः श्र

का॰ स्थुभूमिः पुरुषो दृष्टः शूलकरः सकः १४५
मा ८॰ मुनिः प्राहार्जुने देवः सत्वयं शशिशेखरः
१२२ अग्रकस्त्रिपुरारातिर्यतस्त्रिपथगाधरः
१४६ स्मरस्मरारितनुमासहायशिवंजग
द्रासविलाससक्तम् भयापहं भीममनेक
रूपमस्केतिपार्थं प्रययौ मुनीन्द्रः १४७
हतेद्रोणेथियमिंद्रे कौरवश्चिरचिन्तितम्
कर्णंसेनापतिंकृत्वाजयाकांक्षितममन्यत १४८
अभ्यर्थ्यसारथिंशल्यंचक्रेतस्यसुयोधनः
रुद्रस्यत्रिपुराराते:संनद्धस्येववेधसम्
१४९ कीर्णांशुकिरणैःकर्णस्ततःपाण्ड
वाहिनीम् शरतीव्रज्वैर्बाणांशुभिर्निनाया
स्तावशेषताम् १५० भीमःकुरुचमूम
ध्येतपयन्नूतनराड्जान् कृष्णाकेशाम्ब
राकर्षक्रूरंशल्यंप्रापकौरवम् १५१ अभि
क्रान्तोरसस्तस्यभीमःशोणितमापपौ प्र
कोपरागसमावेशविवशःकुरुतेनकिम् १५२
कर्णास्त्रपीडनक्रुद्धश्चाथयुधिष्ठिरगिरार्दितः

राधेयनियन्तायानमंनद्धोऽमूर्द्धनं जयः
१५३ प्रह्वेतेसंस्मृतामर्षे राधेकर्णे किरी
टिनः स्मरान्त्रजिस्मसिंहाग्रेकर्णेमिमा
हुमरुपः १५४ रणाउश्रुक्ताभिधेनागम
थमेधायमंवितम् शाहिणोमाग्रुश्रा
यकर्णः रणास्त्ररणात्तितम् १५५ हरिणो
रवनमस्पस्मविनतस्मसपन्नगः जहार
शामकण्ठाग्रः किरीटशं किरीटिनः १५६
भूमलवक्रमुद्वृत्तमथस्वरथमुद्यतः स
णतमार्थैराधेयः पार्थस्यातिस्थितायधो
१५७ क्रमस्तमब्रवीद्ब्रौडाकरशास्रोक्ति
पीडितम् धर्मः स्मरतोऽद्य राधेयनाभि
मन्युवधेत्वया १५८ यथातमस्यान्तेभ
वतिस्फुरुतांमंननिमयी तथास्मास्याहृर्वे
यद्दिजनमताहृतिरथ्यसः चनायातोक
षीपरपुरुषवृक्षंकारविहिता नतस्यासी
मौऽमनिवीडजडतावामविक्रतेः १५९
इसकेशैरिणाकर्णः समाकृष्यरथेश्वनः

का
मा ८·
१२३

मंदयेभार्गवादिष्टंमहास्त्रंशिथिलस्मृतिः
९०·बाणेनकृत्तगलमञ्जलिकाभिधेन
तस्यार्जुनेनस्तरलक्राण्डलदीर्घमाणम् व
क्त्रंजहारसहसुहारविलस्मिशोणे रत्नप्र
भानिभनभःप्रसृतप्रकाशम् ९१ हते
कर्णेवहन्त्रनुक्तःशोकशालंस्सुयोधनः श
ल्यसेनापतिंकृत्वाप्रयुद्धेनिधनात्मकः
९२ शल्येनपीडितंदृष्ट्वानिजसैन्यंयुधिष्ठि
रः भ्रूभङ्गकङ्कवक्त्राङ्कंलसमुद्धतमाह्व
त ९३ तस्येषुवर्षिणाछित्त्वारथसारथि
कार्मुकान् प्राहाषीत्प्राणेवःशक्तिंकाल
दंष्ट्रामिवोत्कटाम् ९४ प्रविश्यशल्यहृ
दयंशक्तिर्बिलमिवोरगीभीमाभूत्कारनिः
स्वासासाविशद्दुस्सयातलम् ९५ स्वयं
राज्ञाहतेशल्येसहदेवेनसौबले सैन्येशे
षेचभीमेननिःशेषेभूतस्सुयोधनः ९६
कृतवर्मकृपद्रोणिशेषःकुरुपतिस्ततः
विरथस्त्यक्तसामग्र्योविवेशालसितोहृद

स्यान्तर्देपेतस्मिन्वविष्टे शत्रुशाङ्किते
भीमे भीमभयेनैव पयस्थिरमकम्पत
११८ यस्याशेषनरेशरत्नमुकुटैः पीड्
भवत्पादयो लक्ष्मीर्गातिनिपातशङ्कित
मतेरेकाकिनोऽन्तर्जले क्रोधव्याधुत
नक्रचक्रमकरक्रूरान्तदन्ताहति क्लेश
क्लान्तिरभूद्द्विरागष्ठिरपदाः शोकप्रदाः
सपदः ११९ ऋणशेषमिवध्यायन्याते
राहे युधिष्ठिरः लब्धकान्तो गिरा तावा
सौमलक्षणभागयो १२० स्मितमिते सलि
लस्थेते नगादवनतटस्थितः राजन्नुत्तिष्ठ
लज्जैषे युक्ता नान्ये पलायनम् १२१ कुला
लग्नत यशोऽपारलम्बितं त्रियस्तत्वम प
केलर हर्षस्य जितेतस्मिञ्जिताक्ष
म् १२२ युधिष्ठिरस्य हसो त्यागतमभाषत
कौरवः प्रतपातपणधीः प्रविष्टोऽहं
जलान्तरम् १२३ न मे रागोस्ति शरीरे वापि
स्पृहा काचित् इत्युक्त्वा मसहितः सर्वैः सक

का·
मा दे·
१२५

कृतेत्रमाययौ ११४ अक्रान्तेरेहल्लपरःशु
त्वाकृकृकुलत्रयम् सारस्वतेषुतीर्थेषु
स्नात्वातेदेशमाययौ ११५ अथानन्तेत्र
केनस्मिन्नुपविष्टेमहामृरैः भीमकौर
वयोश्चित्रंगदायुद्धमवर्तत ११६ वर्ज्य
मानेःथभीमेनप्रहारैकौरवेणवन
दाघातस्तुतेभीमेभीमाघातेनवापरे
११७ सचिरंसंशयंयन्तालारूढेस्वभटम
ण्डले ननयोरन्तरंकश्चिद्ददर्शाश्वयु
योधिनोः ११८ अथभीमगदाघातभिन्नो
रुःकौरवेश्वरः पपातकीर्तिहारानु
यायोकुर्वन्निवर्तितनिम् ११९ परभी
मेनतन्मौलौस्पृष्टेकृद्धेहलायुधम् श
मयामाससकेसारिर्वन्दुकौरवेन्द्रेनयम्
१२० अथातेषुश्चसर्वेषुद्रोणिहार्दिक्य
गौतमाः निशिदेशंतमभ्येत्यददृशुः
पतितंतत्पम १२१ भिन्नोरुमप्यवस्था
यादन्तदष्टमहीतलम् वारयन्तंगदा

ग्रैणगृध्रगोमायुवायसान् १८२ नंदृष्ट्वा
द्रौणिरवदती अहन्ममैवेदनः किंव
यानिः सहायेन शत्रुर्वेह्नेकृतानतुः १८३
प्रहस्यापाणिर्वं लोकं करोमितवशानु
नान् इत्युक्तानक्षिणागत्वाप्रविवेशमह
द्वनम् १८४ रूपभोजस्सविल्वग्रात्रौका
कान्निपातितान् उलूकैर्हेतमूलस्थैः
सहृष्ट्वाक्लिन्नयष्टिरम् १८५ काकाका
लबलेनैतेघ्नन्नेषारिवधेस्थितिः हन्ते
पाणिः सुतानाश्रोसभानेवद्युनामहम् १८६
ध्यायन्निवार्यमाणोऽपि कृपेणकृतवर्म
णा क्रोधाद्गाणपमापेसतान्मोश्रयथोम
हृ १८७ पाणिर्वेणुगिराशोरैः सुसैष्ठत्यम
शाङ्कया पाञ्चालीसनाथिविरक्षार्द्रौणि
रवामनवान् १८८ नत्रदृष्ट्वामहद्भूतं सर्प
केयूरकङ्कणम् प्रादुर्भूतं शिरश्छित्वा
वह्नौ लेभेसमयतः १८९ श्रीमाभगवता
तेन रुद्रेणखयमर्पितम् द्रौणिर्निस्त्रिं

का· मा ६· १२५

शमादायविवेशारिलयोत्मकः ७८० पा
ञ्चामशस्त्रनिधने धृष्टद्युम्नविधायसः
शिखाग्रेणद्विधाकृत्वाजघानासौहिरण्मी
तेणात् ७८१ सममवधपापेनप्रलिप्तः
शोणितेनच कृतान्तक्रूरचरितः प्रययौ
कौरवान्तिकम् ७८२ निःशोकशस्त्रनिध
नेस्मृत्वाद्रोणिर्निवेदितम् स्वर्गेऽस्मसङ्ग-
ङ्गस्त्वकालपलमाजजीवितम् ७८३ श्रा
तबन्धुवियोगार्तो क्रूस्साशोकाग्नितापि
तो भीमार्जुनौ प्रययतुः कृष्णद्रोणिजि
घांसया ७८४ द्रोणिः सरस्वतीतीरेचरत्न
णहृताद्भुतः दृष्ट्वाभीमार्जुनावस्त्रंब्रह्म
शीर्षमवासृजत् ७८५ अर्जुनोऽप्यस्त्रम
स्त्रवसंहृत्यैणाम्नघोलयोः अकालप्रल
यारम्भसंरम्भोऽभूद्दिवौकसाम् ७८६
नद्रोणिस्तत्क्रमपतन्महास्त्रंव्यासशास
नात् अभिमन्युवधूगर्भे द्रोणिर्मुक्तमणि
परम् ७८७ पाण्डवाः पुत्रशोकार्ताः पतना

हृष्टलापिनम् गान्धारीसहिते गतावथ
लोमुले ज्वलिताः शनैः ७८ कुमाराञ्लि
ङ्गनैभीमः पौरि विदुरस्यायमः कृतः चूर्णि
तामगमत्प्राङ्धृतराष्ट्रेण पीडितः ७९
युधिष्ठिरस्य गान्धारी सती शापमतः श्वरः
नदृष्टिः सानलज्वालापादाङ्गुष्ठयुगेऽप
तत् ८० स्नुषाभिः सहगान्धारी स्वयं गता
रणावनिम् दृष्ट्वा हतान्सुतान्कृष्णमाशशा
पत्तयकारणम् ८१ षट्त्रिंशवत्सरे कु
लमत्र वार्ष्णेयकुलक्षयः भविष्यतीति त
द्वाकं सुतानामच्युतोऽवदत् ८२ पुन
कृत्स्नया यं मे दत्तः शापः पतिव्रते एव
मेव भविता तस्मिन्वर्षे यदुक्षयः ८३
ततः कृतोदकविधिर्वान्धवतयदुःखितः
राज्यं न लेभे मुनिभिर्बोधितोऽपि युधिष्ठि
रः ८४ कर्णं कुन्तीगिरा ज्ञात्वा भ्रातरं नि
हतं रणे सस्नुषो वस्त्रवाक्रान्तस्ततस्त्रि
नारदोऽवदत ८५ तत्रियाचार्थकेभी

का
मा ८-
१२९

कनिकारात्कृतसंभ्रमम् अश्वत्थाम्नाथ भार्ग
वे कर्णः प्रययौ विप्रवेषवान् ८६ राम
स्तदङ्कसुप्तोऽथ निद्रासक्तय भीरुणा क्रू
रक्रिमिक्षतेनापि कर्णेन न विबोधितः ८७
तद्रक्ताक्तः प्रबुद्धोऽथ दृष्ट्वा क्लेशेऽपि निश्च
लम् रामः कर्णं न विप्रोऽसीत्यस्त्रं सविफ
लेऽव्यधात् ८८ गुरुशापः सशक्रेण हृत
सेनाहकुण्डलः घटोत्कचेन हृतशक्तिः
शल्याधिक्षेपशल्यवान् ८९ द्विजवत्सा
पराधेन भूग्रस्तरथनिष्फलः हतः कर्णः
कुरुपतेः कुमतेः कृतसंक्षयः ९० नार
देनाभिहितेव्यासमुख्यैर्महर्षिभिः
कृष्णेन भ्रातृभिः सर्वैः प्रयत्नेन विबोधितः
९१ राज्यं कथंचिज्जग्राह शल्यतलं युधि
ष्ठिरः कस्य बन्धुवियोगार्तिनिःश्वासोष्माः
श्रियः प्रियाः ९२ अभिषेकार्द्रमुकुटं समे
त्याय युधिष्ठिरम् उवाच ब्राह्मणाकार
श्चार्वाको नाम राक्षसः ९३ कुलघ्नेण कर

महेघ्मजनं जनाग्रे दुःखप्रदं प्रविहिता
नुकम्पानुकारः स्मरः परं स्वजनमित्र
वियोगशोक पीडावतां वत विडम्बन
मेव लक्ष्मीः ८१४ चार्वाकस्येति वचसा
राज्यलाभोपयते न्टपे गतसः कौरवस्र
ह्णहिप्रकोपान्तयं ययौ ८१५ ज्ञात्वात
गायं गाश्रामे शरशय्याश्रयस्ततः मुनि
मध्ये स्मरहिस्वं भीष्मः पर्यन्तबान्धव
म् ८१६ शोषाश्रयाविलतमः शमसूर्य
याम संसारसर्पविषवारणसिद्धमन्तः
शुद्धात्मनो भवन्ति गुणपात्रोपपत्रपा
धेयमनन्तमस्थ्यमेसरणं मुरारेः ८१७ स्त
तिप्रहृष्टं निविज्ञाय भगवान्भीष्मसंयुतः
सहितः पाण्डवैर्द्रष्टुं ययौ श्रीमान्महाम
तिः ८१८ प्रणतं भीष्ममभ्येत्य हरिः स्मर
मुनिस्ततः शरशल्यव्यथाहीनं चक्रिय
दृक्तयथाव्यधात् ८१९ देहसंस्पर्शमसे
नन्द्राजालस्नानतः शनैः शमनेन ह

का·
मा द·
१२०

रेभिः संश्रेयः पञ्चकं धर्मजः ८०· मोक्ष
वीरुद्भुजो राजन्मूर्धन्यो जनरञ्जनम्
धर्मः प्रजापरित्राणं कोषः सङ्ग्रहसंग्रहः
८१ प्रज्ञाकार्यसक्तिः श्रवणमभिभूता
नेववचसां स्पृहाकामक्रोधप्रमदमानप्र
परमि लितैः कायस्थेभ्यः कृपणपरि
त्राप्रतिपदं गुणासङ्गः श्रेयानयमुदय
लक्ष्म्यास्तितिभृताम् ८२ विरक्तस्त्रीका
रः कृतकविरतिः क्रोधभरणे बलाधि
केषशत्रोः शरणगमने पादपतनम् प्रहा
रश्लिष्टाङ्गो नित्हतरिपुमिथ्याप्रपतनं
पियो देवादिष्टं शरणमिदमापन्नपतने
८३ आशापाशविमुक्तनिश्चलमखिलोल्ला
यतचित्तस्थितिः स्नेहच्छेदविषादलोभ
विरतिः संतोषलब्धं मनः वित्तानिमम
निर्ममतापरिचयसङ्गेऽपितिः सङ्गता स
विन्मिकविवेकपूतमनसामिमेष मो
तक्रमः ८४ कारुण्याञ्जलितेप्रदानम

मयेविनेश्रमनेमदा तीणःश्वव्रकल
त्रङुः(विह्वकपणःपात्रेपवित्रेपरम् सञ्च
ष्टेपर(वित्तशल्यरहितेवित्तेस्वधर्मार्जि
ते तदानेदयितेफलश्रियनयावाणिस
मंत्रनयत् ८२५ इत्युक्ताविविधंभी
ष्मःसर्वधर्मार्थमग्रहम् विस्मितामस
हत्वा(बेमत्वराजस्मुदीर्यतम् ८२६ कर्मा
हितवलोत्हिमविद्दुभेदपथ्योदितम्
तालरन्योब्वलज्ञ्योतिर्योगेनात्मानमम
जत् ८२७ श्रुत्वाभीष्मविधिंराजतःपापशा
न्तयेयुधिष्ठिरः अश्वमेधाभिधेवक्रेपरे
ण्यास्मातयामतिम् ८२८ अथैकान्तस्थि
तःकृष्णःपुनःपृष्टःकिरीटिना यत्स्मा
हमगारम्भेज्ञानयोगंतदुक्तवान् ८२९
कदाचिदर्थकंसारिंदृष्ट्वापार्थिरथस्थित
म् उवेमनिरुतह्वा(कैःकृष्णंसतपङुः
खिनः ८३० शक्रेनोपेतितःकस्मादुव
ताभरतस्तयः नपुत्रकेकृतमित्युक्ताको

का॰ पाञ्चाल्यापञ्चतेऽभवन् ॥ ११ ॥ ततस्तस्मै स्मि
मा॰ ८॰ तस्तुतेः शौरिर्द्दहृतमोहरम् भास्वदर्क
१२६ सहस्राभं विश्वरूपमदर्शयत् ॥ १२ ॥ अ
थाभिमन्युदयितादिव्यास्त्रहतसुतरा
मत्स्यराजसुतासूतभस्मीभूताकृतिं शि
शुम् ॥ १३ ॥ सुभद्रयार्थितः स्वस्राभगवा
न्भूतभावनः द्रोणपुत्रास्त्रनिर्दग्धं शौ
रिः शिशुमजीवयत् ॥ १४ ॥ कुरुवंशप
रित्रीणे सञ्जातस्याङ्कुराकृतेः परीक्षि
तिबालस्य नामसूचक्रे त्रिविक्रमः ॥ १५ ॥ अ
थयज्ञाश्वरक्षायै व्रजञ्जिष्णुर्जगज्जयी
मणिपूरपुरेशानं बभ्रुवाहनमात्मजम्
॥ १६ ॥ तेनाविज्ञाय समरे सायकैः पाति
तोऽर्जुनः उलूप्या नागसुतया रत्नेना
र्पितज्जीवितः ॥ १७ ॥ अथ यो हयमादाय
स्वपुरं भ्रातुरन्तिकम् प्रावर्तत च भूम
न्येयज्ञः काञ्चनवर्षिणः ॥ १८ ॥ अथैक
पार्श्वे कनकद्युतिरर्धनकुलोऽद्भुतः वि

प्रकोटिशतोल्लिङ्घ्यभुवं भेजे ल्लठनन्तुः
८४५ सोऽब्रवीद्भुजाघृष्टः शिलोञ्छ
स्वच्छवृत्तिना सविताबानमशानेयासा
यातिथ्येऽर्पितम् ८४६ नडच्छिद्रजल
स्पृष्टपार्श्वमेहमतागतम् द्वितीयपा
र्श्ववर्णात्यप्रामोऽहनत्कनलितिम् ८४७
निःसेभ्येबालणोक्लिष्टस्पृष्टस्यापिन
मेधृतिः जातामसोज्ज्वलेयानिदानम
ल्पमनल्पताम् ८४८ इसम्कानकाले
यातेदानमानमहोन्नतिः सर्वस्वदत्ति
णेयज्ञेराजान्तःशिथिलतागतो ८४९
प्रत्यदेवतवन्निमेसृज्यमानोऽपिभूभु
जा भीमोऽप्रवचनोहेगी धृतराष्ट्रःशौन
रभूत् ८५० समदापुत्रशोकेन भूमि
शायी फलाशनः मिथ्याराज्योपभोगा
निर्धर्मज्ञायव्यवेदयत् ८५१ सन्नात
माठैवरागपः पत्न्या सहवनेयेयो व्यासा
न्तया सञ्जयेनकुन्त्याचविदुरेणच ८५२

का.
सार.
१२५

दयितजनवियोगोद्वेगरोगातुराणां
विभवविरहदैन्यम्लानमानाननानाम्
शमयति शितशल्यं हन्त नैराश्यपनश्य
इव परिभवतान्तिः शान्तिरन्ते वनान्ते ८४७
यातस्तपःस्थिते दृष्टे धृतराष्ट्रे युधिष्ठिरः
ददर्श विदुरं ज्ञानमुक्तिमुक्तकलेवरं ८४८
प्रातः स्वनगरं राजा शुश्राव कुरुपुंगवम्
सानुगं दावदहने प्रविष्टं संनयं विना
८४९ षट्त्रिंशेऽह्नि सावत्तीं गाहलायः
कृष्णानप्तनम् साम्बस्त्रीवेषमादाय प
प्रच्छुः सस्मितान्मुनीन् ८५० भावी सुतः
सुता वास्याः किमिति श्रीविष्णुकुलाः क्रुद्धा
स्तान्मुनयः प्राहुर्गर्भे विष्णतिकुलान्तकः ८५१
कालेन लोहमुसले जाते साम्बस्य हलायः
घृष्ट्वा घृष्ट्वाम्बुधेस्तीरे नमज्जुः क्षयशङ्कि
ताः ८५२ तच्चूर्णजातवल्लीभिः क्षीबाः स्म
धीकथाक्रुधो निर्बन्धाद्युध्यमानास्त
तागेन तत्क्षयमाययुः ८५३ ॥ ॥

129

कृत्स्नाः कुलत्रयोद्दिव्यस्त्रजःस्वधाम्निवे
श्मावे हेमहेम्नीव नित्तिष्मश्रयपोकाय
शोषताम् ८५४ पाते प्रविश्यपातालम
नन्तं बहलाश्रये लब्धकेन हरिःस्वमः
कृत्स्नामारथियाहतः ८५५ अनल्पकल्पा
न्तस्थिरमिवज्जनःकल्पयतियत्र यास्मि
न्नाशङ्कास्वरगिरिविगारिस्मिण प्रवलेने त
देश्यात्ताः पस्माज्वलनरलविलेपवल
या त्वयतीवःकालः किलगिलतिनेवा
मवहिति ८५६ अथह्वस्मितयेत्ताकाष्ठा
रकामेत्यफाल्गुनः शोकानिलहृषुह्व
न्नस्तुरंनेत्नमुयपो ८५७ व्रजतस्त
स्यगोपालाहृहल्लगुडपाणयः जङ्गा
कृष्ट्वापस्येहृणमाकीर्णपत्रिणः ८५८
तेहिमतवाण्ड्नाप्राप्तुःशरागाण्डीवध
न्वनः निष्फलत्वंविलसस्यपावकस्य
गुणाइव ८५९ नहिहीनमनाकान्त्या
फाल्गुनस्यगलद्गुणम् कलत्रेनिर्धन

का.
मा. द.
३.

स्येव विधेयं नाभवद्गुरुः ९९० कृष्णाभिस्व
सुद्भिताङ्घ्रिशिखराः शक्रोन्मुखोः खोऽवे
खेलोत्तललनाप्रधायनकृताटोपेषु
गोपेष्वहो नम्युर्जिष्णुशराग्नुगारितफणी
न्द्राणिलक्षणक्षीवतां यस्यायत्तविचित्रपा
ककलया कालायनेस्मै नमः ९९१ युधि
ष्ठिरोऽस्य विभवं ज्ञात्वा पर्यन्ते नादृशाम्
भ्रातृभिः सह पत्न्या च महाप्रस्थानमावि
शत् ९९२ कृष्णायाः पतने प्राह राजा विज
यरतनाम् प्रियस्येदृशाकलनं वियोगे
दुःखभेषजम् ९९३ सोऽवदत्सह्युतस्या
यसहदेवस्य धीमदम् नकुलस्याद्र
रूपजिह्मा विजयस्य मतम् ९९४ भीम
स्य बहुशनतो ब्रजेत्वसुना सह पर्य
न्तेऽविन्नयन्नन्तः संसारविशारदताम्
९९५ अथ व्योमपथायाते विमाने सहकृतो
ज्ज्वलम् देवहूतापि नेराजा नाकरोहस्व
नाश्विना ९९६ ततस्याश्रितवात्सल्यधर्मस्य

क्रम्बविग्रहः नष्टः स्वेन रूपमास्थाय यस्या
शेषं पुनः पुनः ८९७ अथ राजा समारु
ह्य विमाने विदिवं व्रजन् ददर्श नरकं
घोरं देवदूतप्रदर्शितम् ८९८ ततस्त
द्दर्शनोद्विग्नो देवदूतं तमब्रवीत् रा
जन्केन वा धाम स्यान्मिथ्येतत्तव दर्शि
तम् ८९९ प्रजापीडाकृतो ऽर्जितधनभ
र्भोगस्य विना मकर्णो नो क्रामल्क
पणकरणाकृत्समये श्रवर्णपभूपा
नो भवति विभवो ऽस्माद्दुकृपियो उर
न्तापर्यन्तेन नरककलषक्लेशाक्रगतिः
९००· इत्युक्ते देवदूतेन शक्रलोकं युधि
ष्ठिरः परमे धामनि ते भेजे स्वं स्वं वामम
गेशजाः ९०१ लक्ष्मीश्चामरतारहारह
सिता मत्तेभकुम्भस्तनी त्रैलोक्याक्र
मणः पराक्रमभरः संभोगयोग्यं वयः
सर्वं सर्वमसर्वगर्वसुखदं संचक्षमा
णः पुनः पर्यन्ते परिणाममीलदखिला

का
मा ह.
१३१

स्वादेविघातारमदम् ८७२ इतिसमुवन
भूमेर्भृतमतोविधाय प्रसभविभवश
क्याभूमिभारावतारम् अगमदमरसे
व्यैः कीर्तिमानप्रभावः सहनरसुनिना
स्वधामनारायणोंशः ८७३ इतिश्रीव्या
सदासापराख्येमेन्द्रविरचितेदशाव
तारचरितेश्रीकृष्णावतारोऽष्टमः ८

बुद्धावतारोनवमः

कालेप्रयातेकलिविह्वलेनरागग्रहो
ग्रेभगवान्भवाब्धौ मग्नंतमेसमोहजे
लेजनेषुजगन्निवासः करुणान्वितोऽ
भूत् १ सर्वसत्त्वोपकृतिप्रयत्नःकृ
पाकुलःशाक्यकुलेविशाले शुद्धोदना
ख्यस्यनराधिपस्यार्थस्यगर्भेऽवतता
रपत्न्याः २ मायाभिधानानरनाथपत्नी
गर्भेहरिंविश्वगुरुंवहन्ती श्रीमन्नुवद्वे
वसुधाब्धिवेलानिधानधर्मेववसुध
राभूत् ३ कृतितत्सलक्षणमतताया

विभिद्य मातुर्भगवान्स जातः गर्भोद
कास्पृष्टविशुद्धमूर्तिर्जाम्बूनदेनैव
विनिर्मिताङ्गः ४ स जातमात्रस्त्रिद
शप्रयुक्तनभोनदीवारिभराभिषिक्तः
पदत्रयीकम्पितसर्वलोको दत्वादिशा
त्स्विस्मशेनगाम ५ पूर्वाश्रितेयं सम
स्तिर्वृतिर्मेधीः सर्वसत्त्वाद्भुतिदत्तिणे
यम् जन्मस्थितिः संप्रति पश्चिमेयं सं
सारबन्धादियमुत्तरा च ६ इति ब्रुवा
णस्त्वपतिल्लिमसदृग्विलोकोपति
लत्तणाङ्कः म सञ्जातदिव्यानुभवाभि
मानः कुलस्य भूत्यै धृतिमाबबन्ध ७
नेलत्तणज्ञाजगडः सहर्षमस्यपिशु
लेत्तणलत्यमाणः प्रभुर्भविष्यत्सव
नीश्वराणामनुत्तरत्नाननिधिर्मुनिर्वा
८ स सर्वविद्याविदितार्थतत्त्वः संप्राप्त
शस्त्रास्त्रगजाश्वशिक्षः सर्वार्थसिद्धा
पित्रासमकीर्तिः सर्वार्थसिद्धाभिधतांज

का॰
मा॰ ८॰
१२२

गाम ९ सर्वस्वदानाभिमुखोऽर्थिसार्थे
सदेहदानिष्टुणवक्त्रनेत्रः लीलाविहा
रीविवरप्रथेनददर्श हृष्टपथिजीर्णिका
यम् १० नैवीस्वविश्वायमशक्तिलमम
वामपर्यामविरक्तभावः सोऽविन्तयत्रि
श्चितमन्तसकाकायस्य निर्वेदमयीदृशे
यम् ११ अहो वनाग्नेजरयाभिभूतः कृतक
पतोक्लेशमयोप्रयातः ताहृण्यमाक्र
म्यितकृतकेशशोवभ्रिवान्तः श्वसिति
प्रकामम् १२ महीनिविष्टाकृतिरत्नदृ
ष्टिः किं कष्टवारीनगरे करोति संतोष
शीतेश्रयति प्रशान्त्यै किमाश्रमेश्रान्त
नतुर्नेहरुः १३ श्रमः कासश्वासः कफ
भरवः कण्ठकुहरे स्मृतो नेत्रे घ्राणे न
चिसरसनाद्यो विफलता अहो हृत्स्वा
स्मिन्सकलविरहक्लेशसमये प्रमोह
स्त्लाघन्यजति दयितां नैव तृष्णामि
१४ तारुण्यविचिन्त्यति नैरन्तर्येन मारा

भ्रान्तविलोकनाय शोकाश्रयेहर्षवि
षादधाम श्मशानमाकीर्णशवैर्दृशे
१७ समारथिं प्राह विलोक्य लीनं शरी
रिणां कायमपायभूमौ अनित्यतावि
ज्ञानजातवेदः संसारवैरस्यविचारस
क्तः १८ क्लेदामेदविविग्रवायसस्रुतः
कुत्सापदस्याशुचे रत्नेयमदशेदृशी
न्त्वयमधीकायस्य भूशायिनः मूढास्त
स्यकृते परार्थहरणे योगे परस्त्रीरति
व्यासक्तिपरदेहदारणाद्यनर्थेहं नराः
कुर्वते १९ नासंसन परापवादपिशुने
नो मर्मभिद्धाघते नैगारोपनविशेष
शीतलनत्रुः सेवाप्रवासोज्झितः पा
पोपार्जनवर्जितः परदेहद्रोहः स्थिरसं
नर्जितः कामद्वेषविषादमोहरहितः
पोषेपषशोनिशवः २० क्षितिप्रतिष्ठस्य
कलेवरस्य पर्यन्तभूमाविपमेवनि
षा यत्काष्ठपाषाणसमानचेष्टं प्रयाति

का
मा स-
१३३

स्तद्गुणशक्तिमितम् १९ उक्त्वेति वै
राग्यमंघी प्रशान्तिप्रयत्नैर्विचित्यान्तवि
नाशि सर्वम् अन्तःपुराभ्यन्तरमेष येषां
भूद्विभूतिभोगे शिथिलाभिलाषः २०
अन्तःपुरे तस्य स्वरूपात्मजानां सहस्रष
ष्ट्या हरिणीक्षणानाम् विद्यार्पिता त्वा
मिव संगमोऽभूत् प्रशान्तिमत्कस्य महा
नुभावः २१ ततः क्षितीशं सुतमर्प्य सर्वं
मोहूर्तिकाः संसदि तत्र मूचुः राजन्स्वत
ले भविता त्रिलोकीपतिः प्रभावे भगवा
ञ्जिनो वा २२ श्रुत्वेति राजा भुवनाधिप
त्वं पुत्रस्य यत्नेन समीहमानः वनाभि
कामस्तपो निरोद्धुं चक्रे पुरस्त्वारविशे
षगुप्तिम् २३ अथान्तरे शान्तिपथे प्रवेष्टु
माशापरित्यागकृतावधानः अस्तादि
शृङ्गाश्रमधाम्नि सूर्यः संध्याकषाया
म्बरमाललम्बे २४ देवोऽप्रयाति ककुभो
वभूव चनोऽत्र रागः क्षणमात्रलक्ष्यः

प्रेमाणि विज्ञानि वजीवलोके विसृष्टि
लीलानि नकस्यनाम २५ रवेर्वियोगि
गुणिवल्लभस्य शोकानुकारेण तमो
भरेण स्नेहेन सार्थारिवबन्धुवर्गः प
द्माकरः क्लेशनिमीलितो भूत् २६ दि
क्क्लेशपाशप्रतिमं तमस्स दीपावलीव
म्बकमालिकाङ्गम लेभे वियोगाद्वत
वधूसमाग्निस्थानस्फुलिङ्गाकुलधू
मलीलाम् २७ अथोदयोमस्व सितप्र
काशः स्वधाद्धानः करुणामिवालं
निवारयन्मोहघनान्धकारं विश्वोप
कारायशशी प्रवृत्तः २८ चक्रोद्वयेऽक्लैः
श्वरस्त्रीणां प्रसाधनव्यग्रपरिग्रहा
णाम् शृङ्गारलीलासमयं विलोक्य
लोणप्रदध्यौ नरनाथसूनुः २९ इमाः
सं मोहाभ्रप्रसरतडिन्नद्याकृतघना
यदलितेयोऽन्तविशति हृदयं सुवि
सविवः स्वात्तादिर्यं प्रगर्यं विषमिव

को
मा ८०
१३४

समुत्सृज्य विषयं श्रयेऽहं पर्यन्तस्थि
तिपरिचिन्ताशान्तिनन्तरणीम् १० सवि
त्तयन्त्रिमवनीशस्तन्द्रोरेषु कृद्धेषु
निशान्तपालैः दिव्यप्रभावान्तगतैर्वि
चार्यविनिर्ययौ हर्म्यपृष्ठेन तरणीम् ११
स्वच्छन्दकाव्येप्रविवोध्यस्तं तहृदयेसमा
कृष्टचकम्पकाव्यम् व्योमन्तनवाद्धा
दशयोजनानि गत्वा वने निर्जने मासमा
द १२ तत्रावकृष्याश्ववरात्समाते केयू
रहाराङ्गदकुण्डलानि मुक्ताकिरीटं
च वितीर्य सर्वं सूताय सत्वामरणेऽल
मूर्वे १३ हे हा निवर्त स्वहृदयं गृहीतागा
हाणसर्वाणि विभूषणानि पौनैनैकिं
चिन्मम कृत्यमस्ति भूयस्त्वकालेऽस्मिन्
विनष्टशिष्टैः १४ एकाकिनं ऽस्मिन्निति
नैव कार्यस्त्वयामयि स्नेहमयोऽनुता
पः संजायते जन्मनि जन्तुरेकः प्रयाति
चान्ते परलोकमेकः १५ इमन्त्वस्त्रेमि

ऽप्रमत्तहृदयोऽयमसङ्गः स्थलीली
लाशयान्नतु तरां तरुवत्प्रिवसनम्
स्वकोधैः सैन्योघैः कृपणकरेणेव षि
यतमा नसमारः कश्चिद्भवति विभ
वेऽस्मिन्परिभवः २६ उत्कीतिस्ते नेति
तिपालस्तु स्वयं कृपाणेन निकृत
नूटः नमस्युपारार्द्दपटे विसृज्य श्मश्रुं
गिरिकन्दरमारुरोह २७ पर्यङ्कवेन्य
नस्थानोपविष्टसमाधिसंनद्धविरुद्ध
विन्ते नस्मित्वेणे विम्बपुरो गिरीन्द्रः स
मग्रश्रृङ्गः शकलीबभूव २८ गिरीन्द्र
भङ्गेन विविग्रवक्रेऽदृष्टामरागोमवा
लमूर्त्वः जगद्गुरुं तं गिरिरेषथत्सेप्र
भोप्रभीरापगुभनशाकः २९ ततः स
निष्कम्यमवाप्यदेशं वज्रासनाख्यं वि
कस्हिविकः सत्रमरास्थानतिथानमा
मृधीरः स्थिरध्यानधुरंधरोऽभूत ३०
नासवमारः शाम निष्फलानां वैराग्यवे

को
मा ट.
१३५

135

रेणविकारकारी तस्मिन्नकालेऽपि वहन्त्यः
समाधिभङ्गाय कान्ताः समस्तमारिदिश
शः कटाक्षैः कुर्वाणाः कुवलयजालका
न्तिविकले स्वजन्त्यः पादाब्जैः स्थलक
मलमालामलिनताम् दिशन्त्यः श्रीतो
शोत्तुङ्गकुचविभिराघास्समस्तमे यद्गुल्ला
लस्याग्रे धृतदृष्टि समाधेर्विफलताम् ४२
श्रयागतेऽई: सहमारसैन्यैः शाखास्त्रवह्नि
हुमपाषवर्षैः तिमिरनलप्रकरैः कुमा
रः श्रेष्ठिशिवाकीर्णितनुर्बभूव ४३ स्वयं
मस्तुनस्पृश शरैः स्मरैः पिधानेविलसेत्व
नैर्दैत्यसैन्यै वज्रासनध्यानधृतिः सम
स्यक्तबुद्धतां सर्वविदांसमाट ४४ ब
लप्रधानैस्त्रिदशैः प्रदत्तपात्रैः समादाय
सर्वीवरेच सेस्तारस्तुकैः रमस्तनागमे
वस्यसङ्घ स मथ्यारिदिशा ४५ हृदयं समा
दाय विरेण सूने स्वमामने शाक्यपुरेश
विष्ट जनस्यसान्तः पुरमाणलस्यस्तथा

यैतीव्रविषादनादः ४६ महीपतिः
पुत्रवियोगतमः प्रसह्यजीवः तणमो
हृतिद्याम् निद्रामिवासाद्यवनान्तब
न्धोतिः स्वल्पहृतिने विवेद किंचित् ४७
प्रवामसेत्तेसहविगातमूत्रुनेभस्वरागु
ज्वविवार्यमोहम् राजन्मनस्त्वेहगत
वमामः स्वराग्रैर्वलितपादपद्मः ४८
ततः क्षितीशास्त्रिजगत्प्रसिद्धात्तापि
तेजेनवनेजिनेन्द्रम् दृष्ट्वैयोरुर्षह
यानि यानेसामान्यमित्रस्वजनः समे
त्यः ४९ तदाश्रमोपान्तमहीमवाप्य
नेविलोकप्रशमाभिरामम् सुद्धोदनः
स्वल्पनपार्श्वेसंस्थमुदापिनेबान्धवमि
स्त्रवाव ५० क्रव्यादोऽपितभुञ्जतेपरत
नुद्रोहेणहिंसाशाने क्रूराणामपिवैरव
ह्निविरहात्क्रोधदिग्धमनः व्यालप्र
क्तिनतस्वयंनिपतितादन्यफलेवानरा
निर्दोषावरणेवनेभगवतः शंभोः प्रसा

का° मा द° १३६

136

हादिदम् ५१ प्रस्तोभनिर्भरजलाः सरि
तो वहन्ति निर्विघ्नवाविरजसः सव
यन्ति वाताः सध्यानमौनमुनितां दध
तीव वृत्ता निश्चलनेत्रपिवनप्रशस्ता
प्रशान्तिः ५२ उत्कीर्तिभूपरिवृढः शम
मेति याने प्राप्याश्रमाग्र्यमवरुह्य र
थात्स्वहृष्टः हृष्टाद्ददर्श स्तिमिद्धनगेर
गाणां रम्भादिदोषशमने सुगतं प्रवृत्त
म् ५३ भूनिर्गतप्रततकाञ्चनपद्मपृष्ठ
पद्मासनस्थमविसंस्थुलधामधीरम्
मेकं सदेहमिव वज्रसहस्रकान्ति पू
रेणैवामृतचितेः कृतरूपकायम् ५४
सद्धर्मकायमुपदेशदिशादिशन्तं ता
नार्करश्मिहतमोहमहान्धकारम्
सिंहासनं तामसपुगामुन्नतवाङ्गनेत्रे बाल
प्रवालतरुपल्लवलोहितोष्ठम् ५५
लावण्यराशिवदनं सरलोरुनासं नि
र्भूषणश्रवणपाशविशेषशोभम् ते

निर्जितस्मरसमुदारगुणं प्रणम्य लेभे
प्रतिप्रणतिमाननवप्रमोदम् ५६ शा
क्यादिभिः सवैरेरपि विम्बसारमुख्यै
स्वभूमिपतिभिर्गुरुगौरवेण नागैश्च
नम्रवदनैरभिनन्द्यमानः शुद्धोदनः
कनकविष्टरमाससाद ५७ आनन्दव
त्सुमवलोक्य तथागतेन्दु चित्तप्रसाद
ममलं समवाप्य भूपः नेत्राम्बुहर्षस
हजाश्रुनिरुद्धदृष्टि स्तद्दर्शनामृतर
सैस्तृततामतृप्तः ५८ देवप्रकामकरु
णार्द्रदृशा सहर्षं निःशेषदोषरहिता
विहिताविलोकी कस्मादहो निजजन
स्य कृतस्त्वयायं संमोहकृद्विरहशो
कदशोपदेशः ५९ नीलातपास्फुरि
कहर्म्यतलेसवेन शय्यासु चीनवस्
न्नयुतिसास्मितासु शोषकथं हरिणस
हतिदत्तदष्ट शिष्टार्धशष्पकणासु
वनस्थलीषु ६० तद्वल्कान्तिमणिश्च

का
मा ८·
१३१

151

क्लिष्टसक्तशेशमं पीत्वापयः कथमहो॰
पिबसित्वमद्य श्रीकोषमृष्टमहिषव्रि
रहावगाह क्लिश्यत्करीषकलुषोदर
तिकमम्भः ९१ कस्माद्देवविहारताम्र
पगातः कण्ठः कठोरेणकिं संवीतमप्र
गवर्मणानिलचलद्वीनांशुकार्हवपुः
किंतेरत्नकिरीटधाम्निवनटान्नृटोनि
बद्धादरः क्रूरक्लेशसवोसवेष्टुविस्र
वोकेनापदिष्टास्थितिः ९२ इमाज्जेवाज्ञ
नपंतोजननकाभिमाना मशोचिंतमट
सिरागमद्यभुवाण स्नेहोपलिप्तरज
सामलिनस्वभावे तेनापसंभवभिष
ग्भगवान्तभावे ९३ किंजीवावयिक्स
नैर्गुणगणेनाराधितेवैन्युभि र्यधात्व
न्यदिनेत्तणभुपतनभ्रमायनापावृता
मसद्भमोधिगमः क्रियाव्रुपरमः मसं
गमः सयमः पर्यन्तेऽप्यचलाविरक्तम
नसामितेमतोबान्धवाः ९४ श्राद्धकष्टाट

विकेः पैरेरपहतासामन्तसौमात्वंभू
रीण्यांतीमरणोपतात्रिपतमात्रखेल
रङ्कोम्हतः मत्तोद्वाहसमुपनेोऽतिव
लवानित्यानविनाशोने भूपालःकि
लकोमलेऽपिशयनेनिद्रादरिद्रःसत्
१४ आशापाशनिवेशबन्धनदृढग्रन्थि
व्यथावर्जित स्वस्थातापनिह्नतिशीत
लतनुर्मानावमानोज्झितः रागद्वेष
विषप्रशान्तिसुखितश्चिन्ताविहीनेव
ने पाषाणेशयनेऽपि निर्विशति
सोऽवनिह्नतः १५ भोगीनित्यमजीर्णभा
जनरुजाजिह्वामदादर्पीय स्वैरंदु
नितनुयाद्भिमतंनाशातितृष्णातुरः
भुक्त्वास्वल्पकमप्ययत्नपतितंमूलंफ
लंवाजलं पीत्वाजातरुजंजनेशमभतो
कोविप्रनिष्किञ्चनः १६ शय्यास्तालत
लपेशलतलाःसाहेमहर्म्यस्थिति

का
मा द
२८

न्ताः केयूरकिरीटहाररचनालंकृत्वा
लेह्याः भोगास्तेऽभिमता न कस्य सव
दाः किं त्वलिपक्ष्माञ्चलक्षेदे सर्वमन
न्यगण्यमस्य वशागं दृश्यते किं वित्क
वित् २८ ग्रीष्मे हारलताधारवन्नवपश्मी
नोत्सुकं चन्द्रिका शीतेऽङ्गकुङ्कुमाङ्क
तरुणीपीनस्तनालिङ्गनम् रागो वेण
रवोग्रवाररमणीगीते दिने सत्सभा य
स्यैतत्किं यतेम कस्यत्पपेते कायः कृत
घ्नः स्थिरः २९ नेत्रायपशमशीत वितस
त्विनो नानत्तनं वत्ने काकुण्याभरण
श्रितामहद्ध्येहारेणभारेण किमरत्ना
लंकरणादिकं गुरुगिरा मा कर्णते कर्ण
यो नेष्टशीलकु कुलशीलनवतो विद्याव
रा उत्सवरम् ३० राजेतस्मज्जमोहकु ग्रेहमि
मे स्वेरुव्यथां मा कृथाः संसारस्य विवा
रयपञ्चलतां मा मज्जजन्मा सुधी निसा
मूर्धज्ञनाङ्गवेभवपथप्रस्थानपान्यश्रम

तिश्रालापसमागमप्रणयिनां कोबान्ध
वः कः परः २१ इत्युक्त्वा भगवान्नृपस्य
विदधे प्राबोधिनीं बोधनां दीप्तस्तान
न्निशातवज्रशिखया कायाभिमाना
भिधम् भित्त्वा विंशतितुङ्गशृङ्गगहनं
स्थूलावलेपाकरो त्संसारावरणप्रह्ला
णकलनावैमल्यलीनं मनः २२ शक्रा
नामथतत्रैमैत्रमनसां समाधिकाः को
टयः समशान्तविवेकपूर्वकुशलाभि
नवप्रसादात्परम् स्रोतःप्राप्तसकृत्समा
गमफलाप्यागामिकाहन्मदा स्यायुः
सर्वज्ञनाशयतत्पदधियां सर्वज्ञसंदर्श
नात् २३ श्रुत्थ स भगवान्कला सर्वज
गज्जिनभास्कर स्तिमिररहितं ज्ञानालो
केः क्रमान्मुणिबान्धवः जनकरुणया
मङ्गमांख्येनिधायपरं वत्तु स्लरणश
रणं संसारव्याबभूस्तनरक्षुतः २४
इति श्रीव्यासदासापराख्ये क्षेमेन्द्रविर

का·
मा द·
१३५

विते दशावतारचरिते बुद्धावतारो नव
मः ९ कल्क्यवतारो दशमः
अथ स्वं वैष्णवं धाम गते भगवति भास्वति
कलौ प्रबलतां याते तमसीव सुदुःसहे
१ मर्त्यभूमिं परित्यज्य सदाचारविवर्जि
ताम् जग्मुः कलापिग्रामाख्यं दिव्यं देशं
महर्षयः २ अवदन्मुनयस्तत्र मार्कण्डेयं
चिरायुषम् भगवन्कलिकालोऽयं कल्प
षः प्रत्युपस्थितः ३ अतोऽपि कीदृक्कार्यं
नैमलिनं विप्रयास्यति जानीमहि हेन
हि मही भारान्तो किं करिष्यति ४ विप्रा
मद्यहृतनती रलासालवणविक्रयैः जी
वक्ष्यन्ति रतानि गावा यान्ति रसग्रयः ५
अश्रोत्रियाः क्रियाहीनाः श्रुतिस्मृतिवि
वर्जिताः विप्राः स्ववेनमोनास्थे याताः
पाषाण्डि श्रिष्यताम् ६ वृषलीपतयः
ग्रामाः क्रोडाहासकता द्विजाः स्तनगीत
कलाजालशिल्पिचारणवृत्तयः ७ क्रोध

लोभपराः क्रूरास्तमोमूढाह्दिनातयः
त्यजन्ति जीवितं रज्ञविघशास्त्रानला
पसभिः ८ श्वतांग्निघास्तितिः सर्वोस्तुम
स्ताः ल्तितीश्वराः पेरलितारः पोराणीन
प्राणधनहारिणः ९ प्रजोपतापशापा
स्मैः पापोमेर्भूभुजोपथैनेः जेलैः मलव
ैः पीतैरिवत्स्माप्रवर्धते १० कृपणा
कल्वथिरामसान्यामायमानिनः भू
पालाः क्रुञ्जहृदयालोकपीडारताः सदा
११ अलसभन्तयन्त्पेवल्तितीशानां दिवा
निशाम् मस्तुइंकोघमविलेकायस्था
वडवाग्नयः १२ गायनत्तपितालस्मी
र्दस्तुनिर्दलिता द्विशाः कायस्थडःख
पृथ्वीराज्ञामज्ञाहृताः सभाः १३ स
त्विसेनापतिद्धाः स्थसभापतिश्वोरि
तेः ३ क्रोवद्दविनिनानपाणिभिःल
पिताःप्रजाः १४ वरुपस्यकौर्यवक्रकका
केषैपैः क्रककचोपमाः सरलच्छेदिनोवेष्णा

का
मा द.
१४.

140

वैरस्मरणतत्पराः १५ निर्माल्यमलिनो
ज्ञातिवर्गेयन्तिशनैः शनैः वैश्याविश्वि
वाहेन ब्राह्मणाभिनिवेशिनः १६ दृश्य
नेमरलः शूद्रः फणीव विषवर्जितः कृ
तान्तःकरणो नैवानन्तवैश्यः कदाचन
१७ जीव्यते कालकूटेन जीव्यते विहरा
स्निना जीव्यते संनिपातेन न न तु वैश्येन वै
रिणा १८ निशिताः सविषा वैश्या रोषनि
वेषभूमिनः दृश्यन्ते कलिकालस्य कठि
नादर्शनाइव १९ शूद्राः तत्रियतां याता
वैश्यतामपरे श्रिताः विप्राश्च गुरुताम
येहन्ता रो ब्रह्मवादिनः २० श्राद्धेषु शूद्राः
शूद्राणां भुञ्जते गुरुतापमाः ब्रह्मस्व
रहरणे प्रहृत्ताश्च महीभुजः २१ शूद्रस्य
ब्राह्मणो दासः शिष्यश्चरणाच्युतः भू
मिश्च ब्रह्मदेयाख्या प्रहृत्तमधरोत्तरं २२
इत्येष वानवर्णेष संजातः कलिविपर्ययः
प्रतिलोमेन दृश्यन्ते प्रजानां वर्णसंकराः २३

ब्रह्मचर्यमतिक्रान्तं गृहिणोवेशपयो
षिताः वानप्रस्थस्थितिर्नो स्त्रिपतीनो
संयतिः कृतः २४ उक्तं स्वयं भगवता
गिरिशेन प्रसन्नं यद्वेदविद्भिरयिगम
मप्येषविधेः तन्मे प्रमूर्त्तिगुरवः प्रविह
यकष्टं कुर्वन्ति कल्पकुरवे रूपदेशव
चोम् २५ चक्रस्थितोरजकवायकव
मेकार कापालिकप्रमुखेशिल्पिभिरे
कपात्रे पानेन मुक्तिमविकल्परतोत्स
वेन हृतेनचोत्सवतागुरवोवदन्ति २६
लब्धं निर्मलमोतत्थाममुनिभिर्भव
द्भिः कश्यपा गस्त्यात्रेयमुखैर्विभुगेर
पितयत्स्वामप्रमेवाबुधाः मयन्त्रैव
लैकौलमोलगुरुभिर्ग्रस्तार्थपाराः त
ण उच्छिष्टार्पणवेदभूननकषाम्मा
त्रेण निर्घृतत्वणाः २७ दम्भः सर्वसलो
भात्रिरवयिरथिकक्रोधकामसमपली
भात्रिरवयिरथिकक्रोधकामसमपली
स्पृहामूढः समाणंवणिगतियनताम

स्यकालेनयान्तः वैद्यःकायोपजीवीग
हपतिरदयःक्रूरकर्माधिकारी बन्धुर्द्रो
गापहारीनवकलिकलिकाकोमलश्री
रेखा २८ श्मशानव्रततापसार्पित
चिताभस्मास्थिचूर्णादिभिः स्नात्वाद्ध
पश्रूपमनिजपतिनिःशङ्कमस्माशय
मं कृत्वागर्वगृहीतगेहविभवाः प्राग
ल्भपल्लवोदयाः स्वान्तेष्मणवल्लिशी
लविरहव्यापारधीराः स्त्रियः २९ ईमष
विह्वलः कालः कलेः प्रबलतां गतः भ
गवत्कीदृशः प्रान्ते भविता भविताजनः
३० श्रुत्वैतदुक्तं मुनिभिर्देवविस्मानभा
षत यास्यमतोःपिमालिसंमहत्वगुण
तो कलेः ३१ कलिविषतरोः प्रातः प्रात
र्येन प्रसरः परे नवनवभरः पाकेपा
केषमोहकण्डकोटः अतिबहलतो
पापमोदः प्रयातिमउःमहः पतति
जनतायेनाधोधःक्लृतेवपदेपदे ३२

सप्तवर्षास्तनारीषुपुत्रस्याद्दशवत्सराः
तनयाञ्जनयिष्यन्तिहृष्टाः स्वल्पकला
पुष्टः १३ तुरुष्कयवनावफगान
शकनन्दनैः संकीर्णयिष्यतिमहीकृ
त्स्नैरिवविसर्पिभिः १४ म्लेच्छाच्छादि
तसर्वाशाकृपणाक्रन्दनादिनी मुहुः
कष्टमितीक्ष्णदंष्ट्रैक्षेप्स्यतिमेदिनी
१५ तस्मिन्कालेनिरालोकेलोकेपापत
मोदये उग्रमत्स्यनैःकेसंकाशःशिशुःक
स्किकुलेद्विजः १६ विश्वभूभारशान्त्यर्थी
सोऽथविश्वयशाःस्तितो वरिष्ठमश्वमा
रुह्यम्लेच्छसंतयदीतितः १७ ततबद्धावा
नकृतवृत्तभुजशिरसांम्लेच्छपृथ्वीपि
पानां रक्तैःप्रतापसलीनेकलिकल्मष
नामसृक्संक्रान्तपापम् कङ्कालाङ्कक
पालव्यतिकरशबलाच्यावलकेशाक
स्या सस्मस्तैःतुतापैस्तनमिवदधती
भूतमद्भुतधात्री १८ निर्म्लेच्छावसथी

का॰
मा र॰
१४२

विधायसकलोदेवःस्वयंमाधवः क्र
ल्पाशोकदलोज्ज्वलाकृतगुणाविर्भाव
भव्योविभुः लोकानांकुशलोदयायद
शभिःस्वेच्छावतारक्रमैर्येधर्मायधि
याकरिष्यतिपुनर्भारावतारेभुवः ४९
श्रुत्वेतिदेवर्षिगिरंयथार्थांतथेतिनि
श्चित्यमहर्षयस्ते विष्णोःस्तितोकल्किक्र
लावतारनिवेशिताशाःस्वविनोबभूवुः
५० इत्येषविष्णोरवतारमूर्तेःकथाम
तास्वादविशेषभक्त्या श्रीव्यासदासान्य
तमाभिधेयेन क्षेमेन्द्रनाम्नाविहितःप्र
बन्धः ५१ इतिश्रीव्यासदासापराख्यक्षे
मेन्द्रविरचितेदशावतारचरितेकल्क्यव
तारोदशमः १ योमत्स्यकूर्मादिवि॰
चित्ररूपैराश्चर्यकारीहृदयस्थरत्नः
श्रीमाननन्तःस्फुटशङ्खचक्रःश्रियेऽस्तु
विश्वविभवोदधिर्वः १ कश्मीरेषुबभू
वसिन्धुरधिकःसिन्धोश्चनिम्नाशयः

प्राप्तस्तस्य गुणप्रकर्षयशसां पुत्रः प्रका
शेन्द्रताम् विप्रेभ्यः प्रतिपादिताग्र्यधन
भूमौ सवत्सकृत्स्नाजितैः प्रख्यातातिश
यस्य तस्य तनयः क्षेमेन्द्रनामाभवत्
२ तेन श्रीत्रिपुरेशशैलशिखरे विश्रा
न्तिसंतोषिणा विष्णोः स्वल्पविलोकिता
कृतिस्तथा सर्वार्थितोत्कण्ठया वाक्पु
ष्पमालेयं गुणप्रणिहितैरम्लानशोभैः स्थि
रैर्भक्त्यैकदशावतारसरसः पुण्याप्र
बन्धः कृतः ३ स्तुतिसंकीर्तनाद्विष्णोर्वि
पुलं यन्मयार्जितम् तेनास्तु सर्वलोका
नां कल्याणकुशलोदयः ४ एकाधिके
ह्नि विहितचत्वारिंशे सकार्तिके राज्ये
कलशभूभर्तुः कश्मीरेष्वच्युतस्तवः
५ इति श्रीव्यासदासापराख्यमहाक
वि श्रीक्षेमेन्द्रप्रणीते दशावतारचरि
तम् ग्रन्थः समाप्तोऽयं शुभम् ॥

143

